

VI SKRIVER **– OM BIBLIOTEK** **OCH SKRIVANDE**

Redaktörer:
Sofie Samuelsson
Monika Israelsson

VI SKRIVER

– OM BIBLIOTEK OCH SKRIVANDE

Cc-by: Författarna och Regionbibliotek Stockholm 2024

Formgivning: Torkel Edenberg

Tryck: Landstingstryckeriet, Stockholm

ISBN: 978-91-984449-6-4

Regionbibliotek Stockholms skriftserie 24

*Jag vill fånga orden en dag.
Jag vill hålla dem,
sen blåsa iväg dem försiktigt,
se dem segla
ut ur mina händer.*

Jacqueline Woodson
Brun flicka drömmer

Innehåll

Läsande förutsätter skrivande	1
Vi skriver: En inledning Sofie Samuelsson	3
Att skriva ska vara kul– och enkelt! Cecilia Westergren	15
Bilder från skrivrummen Joanna Wåhlin	21
Språkcaféets syster Maya Maldonado	29
Att locka fram den poetiska ådran hos äldre Monika Israelsson	33
PoesiKören Nina Sundberg	39
Textsamtalet på Folkets hörna Monika Israelsson	49
Sverigefinska röster om liv och arbetsliv Monika Israelsson	53
Skrivverksamhet på bibliotek: Dos and don'ts Ina Ingeborg Nes	57
Att hitta nya röster Monika Israelsson	65

Det hemliga uppdraget	
Jenny Kindberg Lohrenz	71
Glädjen i att skriva!	
Annika Westerholm	77
Trygga rum och ungas behov i fokus	
Monika Israelsson	85
Att ha en värld i huvudet	
Anna Fogelberg	89
Kreativt skrivande på bibliotek:Handledning 1 och 2	
Sofie Samuelsson	95
Skriva för att reflektera:Handledning 3	
Sofie Samuelsson	119
Vi skriver adjö, på återseende	139
Källor	140

Läsande förutsätter skrivande

Läsande förutsätter skrivande, och skrivande leder ofta till läsande. Skrivande och läsande hänger ihop. Att själv skriva kan vara en väg in i läsningen. Enligt rapporten *Ung i dag 2023*, utgiven av Myn-digheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) skriver var fjärde ungdom mellan 16 och 25 år på sin fritid varje månad. Läser böcker gör varannan ungdom enligt samma undersökning.

Regionbibliotek Stockholm arbetar med olika läs- och skrivpro- jekt. Det är ett av tre områden i den regionala biblioteksplanen. Regionbiblioteket har dessutom fått i uppdrag att utöka stödet till länets kommuner för insatser som främjar skrivande. En del i det arbetet är den här metod- och inspirationsboken som tillsam- mans med olika arrangemang syftar till att utveckla och stärka det skrivfrämjande arbetet.

Vi har alla möjlighet att i väntade och oväntade sammanhang prova att utveckla skrivandet. När Regionbibliotek Stockholm arrange- rade ett internat kring strategiskt arbete med läsfrämjande gjordes en utvärdering, där deltagarna fick använda ”utvärderingspoesi” i stället för en traditionell bedömning med siffror. Ett annorlunda sätt att arbeta med orden.

I den här boken finns exempel på hur skrivande är en del av verk- samheten på folkbibliotek runt om i länet. Vår förhoppning är att boken med dess olika texter och metodtips ska fungera som inspiration och katalysator för fler skrivsatsningar.

Peter Axelsson
Chef, Regionbibliotek Stockholm

De flesta deltagarna kom flera gånger. Jag inledde alltid med att de fick flödesskriva i fem minuter. Sätta pennan på pappret och låta den forma ord, om vad som helst, som de inte skulle läsa upp. Det satte stämningen. Det var som en portal; efter det var de inne i ett skrivande rum.

Maya Maldonado

Vi skriver: En inledning

Sofie Samuelsson

”Det blev ju dikter”, säger Abbe och spänner blicken i mig. Jag, Abbe och ytterligare fyra ungdomar i tolvårsåldern har tillbringat tre förmiddagar tillsammans. Ungdomarna har deltagit i bibliotekets sportlovsaktivitet *Skrivkul*. Vi har pratat, fikat, lekt och bråkat med ord och gjort berättelser. Abbe kom till biblioteket ytterst motvilligt. Det såg ut som att hans pappa fick släpa dit honom och det tog några timmar innan Abbe tinade upp. När Abbe säger att det blev dikter, har jag just högt läst ord och meningar ungdomarna skrivit i en övning. Nu sitter vi runt bordet och avslutningsfökar. Abbe klämmer med fingrarna på en blöt tepåse och säger: ”Blir det en sådan här kurs på påsklovet också?”¹

Minnet av Abbe och *Skrivkul* kommer till mig när jag, i mitt arbete som utvecklingsledare vid Regionbibliotek Stockholm, funderar på varför och hur biblioteket kan vara en plats och ett sammanhang för skrivande. Varför tycker jag att skrivande är bra, roligt och något som biblioteken ska satsa på? Värdet med skrivverksamhet kan ligga i att vi blir bättre på språk och med ett bra språk finns förutsättningar för en god skolgång och ett gott arbetsliv. Vi kan även känna glädje över att ha skapat något, till exempel dikter. De här värdena ligger efter själva skrivandet. Det finns även ett värde i nuet, när ord och meningar formas. I *Skrivkul* var skrivandet en gemensam aktivitet. Det handlade mycket om upplevelser och känslor som uppstod i mötet med bokstäverna och med oss som just då delade skrivandet. När någon spänner blicken i din med konstaterandet ”det blev dikter” – eller är det egentligen en fråga? – så får du en gåva som du behöver vårda och reagera på, just där och då.

¹ Delar av inledningen har tidigare varit med i en krönika: Sofie Samuelsson, *Varför skriva?* www.biblioteksforeningen.se (2021-03-18).

Under mina funderingar om varför skrivande hör hemma på bibliotek läser jag Sebastian Lönnlövs bok *Skrivet om skrivande* (2018). Där intervjuas bland annat bibliotekarien Anna Carlén:

Skrivande kan vara ett bra sätt att ta sig in i litteraturen och läsandet – och tvärtom. Men jag tror att det är viktigt med kreativt skapande överlag. Allt som främjar fantasin stärker människor, det lär en mer om sig själv och andra. Att människor i förortsområden som Jordbro får berätta sin historia känns extra viktigt, eftersom det finns mycket fördomar om förorten.²

Jag tänker att biblioteken kan vara rum, både digitala och fysiska, där människors berättelser kan ha möjlighet att ta form och där vi kan finna våra röster. Jag tror vidare att eftersom inte alla tycker att det är roligt med ord behövs möjligheter att nå orden och få kontakt med berättelser, både sina och andras, på många olika sätt. Det är viktigt med utrymme där vi kan upptäcka att ens avsky eller likgiltighet för ord kan förändras, att vi faktiskt ibland kan uppskatta dem. Det är angeläget med rum där lek utan prestation och krav finns, där vi kan få formulera oss och bli lyssnade till.

Vad kan syftet med skrivande på bibliotek vara? Kan det kopplas ihop med bibliotekens demokratiuppdrag? Nina Frid (idag Ström) skriver i boken *Läsa, läka, leva!* (2016):

De viktigaste historierna från vår tid återstår kanske att berätta, har inte getts röst. [...] Det skrivna ordet kan ha politisk verkan. Folkbiblioteken värnar yttrandefriheten. Inte riktigt lika självklart arbetar vi för yttrandejämlikheten. Men är inte det minst lika viktigt för en demokrati? Kanske kan biblioteken bidra till att fler röster får höras genom att anordna skrivcirkel för vuxna.³

Många tänker sig att biblioteket är en plats för möten. Kan skrivan- de främja möten mellan människor? Maria Hammarén menar i

2 Sebastian Lönnlöv, *Skrivet om skrivande: Skrivfrämjande böcker, övningar och aktiviteter* (Lund: BTJ Förlag, 2018), s. 192.

3 Nina Frid, *Läsa, läka, leva!: Om läsfremjande och biblioterapi* (Lund: BTJ Förlag, 2016), s. 129.

Skriva: En metod för reflektion (2005) att skrivande och högläsning i grupp fördjupar kommunikationen mellan människor och att hon upptäckt att vi i skrivandet kan ha omtumlande möten med våra erfarenheter:

I skrivandet uppstod möjligheten att artikulera, strukturera och minnas sådant som vi tidigare inte gett ett språk. Därmed erbjöd skrivandet möjligheten att reflektera över den egna erfarenheten, göra den mer användbar och kanske framförallt mer stridbar.⁴

Syftet med *Vi skriver – om bibliotek och skrivande* är att vara en inspirations- och metodbok. Boken handlar om biblioteket som sammanhang för skrivande för alla åldersgrupper, om biblioteket som utrymme för ord och berättelser. I boken har åtta biblioteksmedarbetare från Stockholms län bidragit med texter om skrivfrämjandepraktiker, där utforskande och nyfikenhet är ledord. I boken kallar vi dem för skrivfrämjarna. Genom bokens skrivfrämjare kan vi få till oss erfarenheter och kunskaper när det gäller skrivande på bibliotek. Deras texter har olika karaktär, där några är mer åt det skönlitterära hållet. Där har skrivfrämjandet blivit gestaltat för att på ett intressant sätt berätta om skrivledarrollen, skrivsammanhangen och skrivövningarna. Det kan innebära att texterna innehåller deltagare som är framskrivna och påhittade, men med inspiration från deltagare som skrivfrämjarna mött.

Det pågår en nybyggarrörelse i det lilla, ute på folkbibliotek i Stockholms län. Överallt bubblar det av skrivevenemang, projekt, kurser och workshops som får människor att lyfta pennan – kanske för allra första gången. Människor får möjlighet att berätta sin historia och möjlighet att lyssna till varandra. Dessa aktiviteter uppmärksammas kanske inte särskilt ofta. De ingår i det dagliga biblioteksarbetet, som puttrar på vecka efter vecka. För att ge uppfinningsrikedomen och kreativiteten en chans att synas och inspirera har vi valt ut fem exempel från Upplands Väsby i norr till Botkyrka i söder, som på olika sätt tagit sig an och lyckats sprida skrivarglädje i sina kommuner.

⁴ Maria Hammarén, *Skriva: En metod för reflektion*, andra upplagan, fjärde tryckningen (Bod, Tyskland: Santérus Förlag, 2005 (2010)), s. 5.

I slutet av *Vi skriver* kommer två handledningar för dig som vill utforska och lära mer om kreativt skrivande på bibliotek. Handledningarna utgår från kurser som Regionbibliotek Stockholm arrangerat. Boken avslutas med en text om reflekterande skrivande, som följs av en handledning för en skrivcirkel i reflekterande skrivande.

Vi skriver - om bibliotek och skrivande riktar sig till biblioteksmedarbetare på folkbibliotek, samt till alla andra som är intresserade av skrivande och skrivfrämjande på bibliotek.

Sofie Samuelsson

Jag arbetar som utvecklingsledare på Regionbibliotek Stockholm. Jag är redaktör för *Vi skriver – om bibliotek och skrivande* och har skrivit några av kapitlen i boken. Tidigare har jag arbetat som ungbibliotekarie och jag har utbildat mig till skrivpedagog vid Skurups folkhögskola. Just nu kombinerar jag mitt arbete med att vara masterstudent på Centrum för praktisk kunskap, Södertörns högskola. Jag har gått utbildningen "Biblioterapeutiska arbetssätt" på Ersta Sköndal Bräcke högskola (idag Marie Cederschiöld). Jag har ett starkt intresse för skrivande, även om det är länge sedan jag hade drömmen om att bli författare.

Monika Israelsson

Jag är redaktör för *Vi skriver – om bibliotek och skrivande* och har skrivit fem av kapitlen i boken. Jag är bibliotekarie och journalist. Efter 15 år i tidningsbranschen skolade jag om mig, eftersom bibliotek är världens bästa arbetsplats! Men skrivande kommer alltid att ligga mig varmt om hjärtat och förhoppningsvis vara en del av mitt arbete. Alla borde få uppleva ett skrivflow någon gång i livet – den känslan är oslagbar.

Regionbibliotek Stockholm och skrivande

Bakgrund

Regionbibliotek Stockholm har under flera år jobbat med skrivande på bibliotek. Lena Lundgren, som tidigare arbetade som utvecklingsledare vid Regionbibliotek Stockholm, var med och arrangerade det första skrivlägret i Regionbibliotek Stockholms regi år 1991. Det skulle bli sammanlagt elva skrivläger och de hade två syften: att stärka ungdomars eget skrivande och att skapa en tillåtande gemenskap kring skrivande.⁵ Detta skriver Lundgren om i *Jag vill göra något av det här: En antologi om tidskriften ponton* (2020) och hon berättar att tidskriften *ponton* startades 1998 för att ungdomar som var med på lägren ville fortsätta skriva och de ville bli publicerade. Tidskriften *ponton* skulle innehålla ungdomars egna bidrag i ord och bild och själva redaktionen skulle bestå av ungdomar. *Ponton* finns fortfarande och är en tryckt tidskrift för och med unga i åldrarna 14 till 21 år. Varje nummer innehåller poesi, prosa och annat skapande som skickas in från hela landet. En ungdomsredaktion väljer ut de texter som publiceras och skriver egna artiklar, intervjuer, recensioner och krönikor. Redaktionen har sin hemvist på ungdomsavdelningen vid Tranströmerbiblioteket i Stockholms stad. Här anordnar *ponton* öppna scener, releaser och andra evenemang för unga skriv- och läsintresserade. Tidskriften arrangerar och deltar regelbundet i olika evenemang även utanför Stockholm.⁶

2011 ordnade Regionbibliotek Stockholm kursen *Ordet som verktyg*, där fokus var hur vi kan jobba med skrivande för ungdomar på bibliotek. Som en fortsättning på kursen publicerades *Skrivboken: Om att arbeta med skrivande och ungdomar på bibliotek* (2013)⁷. *Vi skriver – om bibliotek och skrivande* är en fortsättning på denna bok och precis som *Skrivboken* innehåller *Vi skriver* olika perspektiv på skrivande, berättade av ett flertal personer som är engagerade i skrivande på bibliotek.

⁵ Lena Lundgren, *En ponton för unga läsare, i Jag vill göra något av det här: En antologi om tidskriften ponton*, red. Martina Lowden (Stockholm, 2020), s.7.

⁶ www.ponton.nu

⁷ Pia Borrman & Malin Isaksson (redktörer), *Skrivboken: Om att arbeta med skrivande och ungdomar på bibliotek* (Stockholm: Regionbibliotek Stockholms skriftserie 12, 2013).

De senaste åren har Regionbibliotek Stockholm arrangerat kurser i kreativt skrivande på folkbibliotek för biblioteksmedarbetare i Stockholms län. Du kan läsa mer om de kurserna i slutet av boken, i avsnittet som heter *Kreativt skrivande på bibliotek:Handledning 1 och 2*. Deltagarna på kurserna har önskat sig ett sammanhang där de som är intresserade av skrivande kan byta erfarenheter, funderingar och få utforska tillsammans. Regionbibliotek Stockholm startade ett skrivnätverk som har möten två till fyra gånger om året. På mötena görs skrivövningar och det samtalas om sådant som kommer upp när en arrangerar skrivaktiviteter på bibliotek.

Under flera år har Regionbibliotek Stockholm använt reflekterande skrivande i insatser som ska bidra till bibliotekens verksamhetsutveckling och biblioteksmedarbetarnas kompetensutveckling. Skrivandet används som reflektionsmetod för att få tag på och synliggöra biblioteksmedarbetares praktiska kunskap. Även detta kan du läsa om längre fram i den här boken.

Kreativt skrivande på folkbibliotek

Pontus Gustavsson konstaterar i sin masteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap *Att skriva eller inte skriva? Om skrivfrämjande arbete på svenska folkbibliotek* (2021) att intresset för skrivande är stort i Sverige.⁸ Folkbiblioteken är en av de arenor som skrivintresserade människor kan använda även om det enligt Gustafsson, inte är självklart att folkbiblioteken ska arbeta med skrivfrämjande. I sin uppsats undersöker han skrivfrämjandets status på svenska folkbibliotek.⁹ Gustafsson kartlägger i uppsatsen i vilken omfattning som folkbiblioteken arbetar med skrivfrämjande med hjälp av Kungliga bibliotekets statistik från 2019.¹⁰ Genom att undersöka regionala biblioteksplaner fångar han upp hur regionala biblioteksverksamheter lyfter fram skrivande och skrivfrämjande. Utöver det har Gustafsson i uppsatsen, för att komplettera studierna av statistik och planer, gjort tre intervjuer där han fokuserat på regionerna Stockholm, Sörmland och Värm-

8 Pontus Gustavsson, *Att skriva eller inte skriva?: Om skrivfrämjande arbete på svenska folkbibliotek*, masteruppsats (Uppsala: Uppsala universitet, 2021), s. 7.

9 *Ibid.*, s. 8.

10 *Ibid.*, s. 15.

*Nu ska vi göra dikter. Allt som
behövs är ord. Det kan inte bli fel.
Ord skapar känslor och känslor
är aldrig fel. Den feligaste känslan
kan bli den bästa dikten.*

Nina Sundberg

land.¹¹ I sin analys av materialet konstaterar Gustafsson bland annat att folkbiblioteken i Stockholms län och Regionbibliotek Stockholm bedriver ett aktivt skrivfrämjande arbete. Han visar att 21 av Stockholms läns 26 kommuner har haft skrivverksamhet 2019, vilket är en hög siffra i jämförelse med andra län.¹² I Regionbibliotek Stockholms regionala biblioteksplan för 2020 till 2024 finns formuleringar kring skrivande både uttryckligen och underförstått.¹³

Biblioteksmedarbetare vill och behöver träffas på skrivnätverksmöten, skrivträffar och skrivkonferenser. När biblioteksmedarbetare möts, delas erfarenheter av skrivande och av att anordna och leda skrivverksamhet på bibliotek. Det är många som är mycket kunniga och erfarna gällande skrivande. Alla är det förstås inte. När biblioteksmedarbetare möts inspirerar de varandra och får mod att själva leda skrivverksamhet. Syftet med dessa träffar och möten är att uppmuntra biblioteksmedarbetare att själva vilja och våga leda skrivgrupper, vilket ska bidra till att nya skrivverksamheter startar och att skrivdelar kan ingå i biblioteksverksamheter som inte främst fokuserar på skrivande. Detta ska ses som en komplettering till att biblioteken anlitar skrivpedagoger och författare

¹¹ Ibid., s. 17.

¹² Ibid., s. 30.

¹³ Regional biblioteksplan 2022–2023, Region Stockholm. [Regional-biblioteksplan-2020-2023-Region-Stockholm.pdf](https://regionbiblioteket.se/2023-Region-Stockholm.pdf) (regionbiblioteket.se).

för skrivarrangemang, inte som en ersättning. Tanken är att mer skrivande föder ännu mer skrivande.

Under skrivnätverksträffar och liknande, som ordnas av Regionbibliotek Stockholm, provas skrivövningar som ofta följs av ett reflekterande samtal: När kan en sådan här övning passa? Vilka olika varianter finns på övningen? Vad är bra att tänka på? Tillsammans utvecklas strategier för att leda skrivargrupper. Det förs diskussioner om hur skrivandet passar in i folkbibliotekets verksamhet och hur skrivfrämjande kan kopplas till bibliotekets uppdrag.

Skrivande som reflektionsmetod

Det är många som pratar om och lyfter fram vikten av reflektion. För några år sedan drev Regionbibliotek Stockholm ett projekt som presenteras i boken *Inkluderande bibliotek* (2018).¹⁴ Projektet och boken har legat som grund för flera satsningar som Regionbibliotek Stockholm sedan gjort.¹⁵ *Inkluderande bibliotek* tar upp praktisk kunskap, något som studeras vid Centrum för praktisk kunskap, Södertörns högskola. Studenterna där använder främst essäskrivande som metod. Ett sätt att reflektera som skildras i *Inkluderande bibliotek* är att använda skrivande i olika former. En övning, inspirerad av essäskrivande vid Centrum för praktisk kunskap, var att prova att skriva om ett dilemma från det egna arbetet på biblioteket.

Regionbibliotek Stockholm har de senaste åren haft flera samarbeten med Centrum för praktisk kunskap, vilket bland annat resulterat i kursen *Bibliotekariens praktiska kunskap*, som också blev en bok med samma namn. Under kursen fick deltagarna skriva essäer, utifrån egna erfarenheter och dilemman de upplevt. Några av dem publicerades i boken.¹⁶

¹⁴ Annika Hermele & Sofie Samuelsson, *Inkluderande bibliotek* (Stockholm: Regionbibliotek Stockholms skriftserie 21, 2018).

¹⁵ Satsningarna är: *Inkluderande biblioteksverksamhet: Normkritik, hbtq, läsfrämjande och metodutveckling* (2016–2018), *Tillsammans: Interkulturellt läsfrämjande, mångfald och inkludering* (2018–2019), *Unga och bibliotek* (två omgångar, 2019–2020), *Fördjupning inom läs- och litteraturfrämjande* (fokus vuxna och unga, 2021–2022) och *Strategiskt arbete med läs- och litteraturfrämjande för barn* (2022).

¹⁶ Eva Schwarz (redaktör), *Bibliotekariens praktiska kunskap: Om kunskap, etik och yrkesrollen* (Regionbibliotek Stockholms skriftserie 17, 2016).

En annan satsning som Regionbibliotek Stockholm gjort i samarbete med Centrum för praktisk kunskap samt Kungliga biblioteket (KB) var forskarcirkeln *Skeptikerspåret* inom KB:s projekt *Digitalt först med användaren i fokus*. Ett resultat av forskarcirkeln är boken *Bankdosor, skam och sms-poesi* (2020).¹⁷

I *Inkluderande bibliotek* berättas om ett projekt där skrivandet ingick i många delar. Skrivandet kunde handla om att göra kortare skrivövningar för att uppmärksamma något projektdeltagarna just varit med om, såsom en föreläsning. Deltagarna fick även skriva för att fånga åsikter och stämningar. Projektet utgick från att skriva är en bra reflektionsmetod och att skriva kan vara ett sätt att hitta vägar till nya tankar. Genom skrivande fanns ambitionen att fånga kreativitet och fantasiförmåga hos deltagarna. Skrivandet fungerade som en stämningshöjare genom dess lekfullhet. Projektdeltagarna läste vid flera tillfällen upp vad de skrivit. I *Inkluderande bibliotek* beskrivs hur skrivandet och uppläsningarna skapade en stark känsla av koncentration och gemenskap i rummet.¹⁸

I Regionbibliotek Stockholms arbete med reflekterande skrivande har även inspiration hämtats från biblioterapeutiskt skrivande.

Definitioner och avgränsningar

Ambitionen med *Vi skriver – om bibliotek och skrivande* är att vara en inspirations- och metodbok när det gäller skrivande på bibliotek. Avsikten med boken är att undersöka hur folkbibliotek kan vara en plats och ett sammanhang för skrivande och hur biblioteksmedarbetare kan arbeta skrivfrämjande. Förhoppningsvis bidrar boken både till att främja skrivande och till funderingar om varför skrivande är något för biblioteken. Lönnlöv berättar i sin bok *Skrivet om skrivande* att ordet skrivfrämja varken finns i någon ordbok eller används särskilt ofta, men att begreppet skrivfrämjande dyker upp här och där. Lönnlöv tycker att alla verksamheter tjänar på att skrivfrämja och i boken intervjuar han personer som arbetar skrivfrämjande och några av dem motiverar varför bibliotek

17 Stina Bäckström (redaktör), *Bankdosor, skam och sms-poesi: Essäer om bibliotekens arbete med digitalisering* (Kungliga biblioteket, 2020).

18 Hermele & Samuelsson 2018, s. 49ff.

ska främja skrivande.¹⁹ *Skrivet om skrivande* är en rik källa till boktips om skrivande. Där finns även förslag på skrivövningar och råd för den som dels själv vill skriva, dels vill leda skrivaktiviteter.

Vi skriver handlar om skrivande ur flera perspektiv, men fokuserar på kreativt skrivande och följer Lönnlövs definition av kreativt skrivande som ”ett fritt skapande med konstnärliga förtecken och fantasifokus”.²⁰ Boken rör sig inom en triangel där de tre hörnen är kreativt skrivande, reflekterande skrivande och biblioterapeutiskt skrivande. Det finns inga tydliga gränser mellan de olika skrivningångarna, de berikar varandra. *Vi skriver* utgår ifrån att folkbiblioteken har plats för hela triangeln. När det gäller reflekterande skrivande följs en definition som finns i *Litteratur och läkekonst* (2021), där det står att reflekterande skrivande betonar ”ett icke-fiktionellt kreativt skrivande med reflektionen och uppmärksamheten som överordnat syfte”.²¹ Från *Skriva sig fri* (2022) hämtas en definition på biblioterapeutiskt skrivande, som menar att biblioterapeutiskt skrivande mer handlar ”om vad skrivande gör än vad det textmässiga resultatet blir. Vad som händer inom den som skriver är det väsentliga. Det handlar om skrivande med tyngdpunkt på processen och inte på produkten.”²²

Regionbibliotek Stockholm utgår från att skrivande kan förekomma i flera former och att skrivande på bibliotek kan innebära mycket. Vi vill, tillsammans med biblioteksmedarbetare och andra, fortsätta att utforska skrivfrämjande. För att skrivande på bibliotek ska fortsätta utvecklas behövs sammanhang där erfarenheter och idéer kan delas. Dessa behöver vara kryddade med mod, inspiration och eftertanke.

19 Lönnlöv 2018, s. 191.

20 Ibid., s. 10.

21 Katarina Bernhardtsson, Immi Lundin & Evelina Stenbeck, *Litteratur & läkekonst: Nio seminarier i medicinsk humaniora* (Halmstad: Makadam förlag, 2021), s. 172.

22 Maria Bom, *Skriva sig fri: Biblioterapi i praktiken* (Lund: Studentlitteratur AB, 2022), s. 8.

*Jag vill skapa skrivsammanhang där
alla typer av texter finns i rummet,
högt: lysande, bra, dåliga, roliga,
obegripliga, osammanhängande,
sorgliga, personliga, tråkiga, knasiga
och så vidare. Jag vill att ord och
berättelser ska spränga rummet.*

Sofie Samuelsson

Cecilia Westergren

Jag är barn- och ungdomsbibliotekarie. Jag har alltid älskat att läsa! Jag läser väldigt mycket och har gjort det ända sedan jag var barn. Min mamma brukade till och med säga åt mig att lägga ifrån mig boken och gå och göra någonting annat en stund.

Det jag framför allt gillar att läsa är fantasy, med magi, drakar, övernaturliga varelser och folktro. Självklart blir det också massor av barn- och ungdomsböcker, men även en hel del annat.

Någonstans i bakhuvudet har det också funnits en tanke på skrivandet. Att det vore kul att komma i gång att skriva själv. När huvudet är fullt av andras berättelser, så kanske det även kan bli några egna berättelser?

Men, jag kom aldrig riktigt i gång. Det egna skrivandet fortsatte att vara en tanke i bakhuvudet. Ända fram till den där utbildningen med Regionbibliotek Stockholm om *Kreativt skrivande på biblioteket*. Då tog det fart!

Att skriva ska vara kul – och enkelt!

Cecilia Westergren

Skrivande och bibliotek passar ihop precis lika bra som böcker och bibliotek. För om inte någon först hade kommit på och skrivit böckerna hade vi ju inte haft någonting att låna ut. Om du är intresserad av att hålla i en skrivträff eller skrivworkshop på biblioteket där du jobbar skulle jag först och främst vilja säga det här: Det är mycket lättare än du kanske tror! Det andra är att du själv inte behöver vara expert på att skriva för att hålla i skrivträffar. Du behöver bara tycka att det är roligt!

Så har i alla fall jag tänkt när jag startade *Skrivkul på biblioteket* där jag jobbar.

Det hela började med att jag under pandemin gick Regionbibliotek Stockholms kurs *Kreativt skrivande på bibliotek*. Där pratade vi om hur läsande och skrivande hör ihop, hur skrivande passar in på biblioteken och så gjorde vi en massa olika skrivövningar. Efter kursen var jag otroligt motiverad att starta någonting själv.

Skrivkul på bibblan

Resultatet av all den inspirationen blev *Skrivkul*. Det är en skrivcirkel för barn mellan 9 och 14 år. Vi träffas en gång i månaden och gör olika skrivövningar tillsammans. Meningen med träffarna är inte att du ska producera långa texter eller lära dig grammatik, utan att få prova på olika övningar och skriva olika saker på olika sätt. Framför allt är målet att ha kul med det skrivna språket.

Vi håller på i en timme, inklusive en fikapaus (det är alltid bra att muta med fika när du har aktiviteter). Till vissa av träffarna har jag förberett ett specifikt tema, som till exempel poesi, annars varierar

jag mellan olika typer av skrivövningar. Under träffarna brukar jag hinna med mellan fyra och sju olika övningar. Antalet övningar är dock väldigt beroende av vilka som är med. Vissa tycker om att skriva mycket och långt medan andra skriver kort och fort. Så det är alltid bra att förbereda extra övningar ifall det skulle behövas.

Jag brukar alltid börja med en flödesskrivning för att få i gång fingrarna. Med flödesskrivning menas att pennan ska vara i gång hela tiden och att du inte ska tänka så noga på vad som skrivs. Om hjärnan fastnar eller står still är det bara att skriva samma ord om och om igen. Efter den här första uppvärmningsövningen kör vi i gång. När det gäller hur lång tid du ska ge varje övning är det bara att prova sig fram för att se vad som passar deltagarna. Vissa är klara snabbt, och andra skriver gärna på lite längre. Vanligtvis brukar jag ge dem mellan fyra och sex minuter att skriva.

Efter varje skrivövning frågar jag alltid ifall några vill läsa upp vad de har skrivit (bortsett från flödesskrivandet). I början kanske bara en vågar läsa, men allt eftersom tiden går blir alla modigare. Här är det viktigt att tydligt visa att det är helt ok att inte läsa upp sin text. Det har också hänt att jag har läst upp texten när författaren inte har vågat göra det själv. Vill en deltagare inte läsa upp sin text kan jag ibland fråga om de kanske bara vill berätta någonting om texten. Om uppgiften är att skriva en text om ett nyupptäckt djur, som är en blandning av två olika djur, kan jag be dem berätta vilka djur som kombinerades. Handlar texten om att beskriva vilken superkraft du skulle önska att du hade, kan jag låta deltagaren berätta om den aktuella superkraften. Det viktiga är att vara flexibel, öppen, positiv och uppmuntrande. Du ska inte känna att du måste producera långa texter, eller att allt måste vara grammatiskt korrekt. Det här ska vara kul!

Att det är kul märks tydligt när deltagarna har blivit modiga nog att läsa upp sina texter. Mot slutet av träffarna brukar alla räcka upp handen för att visa att de vill läsa. Det har blivit många skratt och härliga berättelser under de här träffarna. Efter texten har lästs upp säger jag bara "tack". Det blir aldrig någon analys av innehåll eller grammatik. Återigen, meningen med träffarna är

inte att producera felfria texter, utan bara att släppa sin fantasi fri och leka med det skrivna språket.

Vid ett par tillfällen har jag även haft skrivworkshops, vilket är en längre Skrivkulträff på två till två och en halv timme. Jag har haft workshops vid två tillfällen, båda i början av sommarlovet. Det har blivit små grupper, med bara två till tre personer, men deltagarna har uppskattat upplägget. Vid det första tillfället bröt jag efter en timme för fika och fick kommentaren: ”Har det redan gått en timme? Det känns som om vi bara har varit i gång i kanske 20 minuter!” En sådan kommentar värmer i hjärtat och gör aktiviteten väl värd mödan, trots att inte så många kommer. Jag har även fått kommentaren: ”Det är bra när inte så många kommer, för då blir det mer fika till oss som är här”, så det finns ju helt klart fördelar med att inte vara så många!

Skrivsommar

Under sommaren 2022 och 2023 har jag ordnat någonting jag kallar för *Skrivsommar*. Det är en aktivitet för barn och ungdomar under 18 år. De får sitta hemma och skriva en text, på max fem A4-sidor, och skicka in till oss på biblioteket. Alla texter som kommer in samlar vi ihop till ett häfte som vi låter trycka upp. Häftena finns att låna på biblioteket, och alla deltagare får ett eget exemplar.

Den första sommaren fick jag in åtta texter av barn och ungdomar mellan 8–15 år, varav en av texterna var på engelska. Den andra sommaren fick jag in nio texter, skrivna av barn och ungdomar mellan 9–14 år. Det är alltid så spännande att få se vilka texter som kommer in, och hur många som vill vara med.

Deltagarna har fått ett gemensamt tema att förhålla sig till. Den första sommaren var temat just ”sommar”. Man kunde skriva om vad som helst, så länge sommaren var med på ett hörn. Den andra sommaren var temat ”väsen”. Det kom in texter om tomtar, älvor, om Näcken, om otäcka drömmar och magiska pennor. Det är kul, inte bara att läsa texterna, utan även att se hur temat tolkas. Jag får väl här även medge att jag inte är benhård med att temat följs. Vissa av texterna för 2023 var mer skräcktema, men de fick vara med i alla fall.

Skrivövningar

Nu kommer vi till en av de roligaste sakerna med att ha skrivträffar. Det är att leta efter och hitta på olika skrivövningar att använda sig av! Det är jättekul, och det finns massor av övningar, tips och trix, i alla möjliga olika former, på nätet och i olika böcker. Det är lätt att fastna när du söker runt efter olika övningar. Det är roligt att se hur frikostiga människor är när det gäller att dela med sig av sina egna tips och skrivövningar. Bara genom att googla på skrivövning eller writing prompts får du upp massor av resultat.

Att bygga upp sitt eget bibliotek av skrivövningar går fort, och det är ett bibliotek som hela tiden fylls på med nya övningar. Sedan är det bara att välja och vraka när det är dags att strukturera upp sina skrivträffar.

Att skriva är jättekul, men...

Det finns så klart även vissa utmaningar som kan dyka upp när du arbetar med skrivande på bibliotek. En av de utmaningar som jag har stött på har varit att nå ut med information och få barn att komma till aktiviteten. Men här är det viktigt att komma ihåg att det inte är mängden deltagare som avgör om en aktivitet är lyckad eller inte. Huvudsaken är ju att de som kommer uppskattar och tar

Cecilias favoritskrivövningar

❖ Korsa två djur

Hitta på en ny art genom att korsa två olika djur. Vad kallas djuret och vad är det som gör det så unikt? Tänk dig att du är en vetenskapsman som upptäcker djuret för första gången och beskriv vad du ser.

❖ Bakom stängda dörrar

Du kommer fram till en stängd dörr. Varför är den stängd, hur ser dörren ut och vad finns bakom den? Skriv en kort berättelse om vad som finns bakom dörren.

❖ Bildinspiration

Utgå från en eller flera bilder (foto, tavla eller en annan form av bild). Skriv ner de tankar som kommer när du tittar på bilden/ bilderna. Associera fritt och känn dig inte begränsad av själva bilden. Skriv ner allt du kommer att tänka på, vare sig det verkar bra eller helt idiotiskt.

med sig någonting från träffen. Om det inte är så många deltagare är det möjligt att ge mer tid och plats åt dem som är med.

Förväntningar spelar också en stor roll i hur man uppfattar att en aktivitet har gått. Den första sommaren med *Skriksommar* vände jag mig bara till de barn och ungdomar som bor i Järna, den kommundel jag arbetar i. Den andra sommaren vände vi oss till hela Södertälje kommun. Målgruppen blev då betydligt större än sommaren innan. Förväntningen var att fler skulle vara med och skriva.

Att skrivaktiviteter lockar relativt få deltagare kan vara ett problem om du behöver försvara aktiviteten gentemot chefer eller politiker. Kommer det inte så många till en aktivitet blir statistiken inte lika fin att visa upp. Men vi på biblioteken arbetar ju med många saker vars resultat är svåra att mäta, men som är väldigt viktiga för våra besökare och deltagare under en lång period framöver. Att finna glädje och njutning i läsande och skrivande är ingenting som kan mätas, men det kan betyda oerhört mycket i en persons liv. Kom ihåg det när det känns lite trögt att nå ut och få personer att komma till dina aktiviteter! Och ge inte upp! Om det inte kommer så många till första träffen, kanske det blir fler till den andra eller den tredje träffen eller den femte träffen!

❖ Länkdikter

Skriv en dikt på 5 rader (eller 3 eller 4 rader). Sista ordet i varje mening blir det första ordet i nästa mening. Om du vill kan det sista ordet i dikten vara samma ord som det första ordet.

Exempel

Rosor är röda	Himlen är blå
Röda som jordgubbar	Blå som havet
Jordgubbar är gott	Havet är stort

❖ Fortsätt meningen

Fortsätt skriv en berättelse som börjar med meningen:
"Jag vaknade en helt vanlig morgon, men då plötsligt ..."

Joanna Wählin

Jag jobbar där jag bor och rullar i nedförsbacke
hela vägen till biblioteket

Det bästa och svåraste med biblioteksarbete är
att möjligheterna är oändliga,
men att man samtidigt behöver vara varsam
med både orken och pengarna

Att bli skrivpedagog kändes självklart, jag blev bibliotekarie
för att böcker skrivs av människor

Det finns tre saker jag behöver i mitt arbetsliv: människor,
kultur och en meningsfull mark att gå på

Det var därför det blev bibliotek, jag är inte alls uppvuxen
med det, jag bodde i skogen

Mitt eget skrivande är min tryggaste plats, och det enda
som egentligen känns bestående genom livet

Bilder från skrivrummen

Joanna Wåhlin

– Hur kommer det sig att du håller i den här kursen, på vilket sätt är du behörig?

En deltagare ställer frågan på vårens första träff. Jag har precis pekat ut kaffebordet och vägen till toaletten. Nu skruvas det på stolar i gruppen. Det var rakt på.

Jag tycker att det är en bra fråga, den är både modig och relevant att ställa. Det är att vara källkritisk. Och nyfiken. Jag svarar vilka skrivutbildningar jag gått, för att bemöta frågan men också för att vara källhänvisande.

Efteråt funderar jag vidare. Jag har även läst ett okänt antal skrivhandböcker på hyllorna Aef och Gz och Fc.06. Flera av dem ligger på bordet, som lästips. Jag har deltagit i och hållit skrivgrupper under ett antal år. Är det detta som gör mig behörig?

Delvis är det så. Men också att jag har mött tusentals kunder i stora varuhus, guidat danskar genom Madeira-bergen, lärt mig läsa tidigt. Och att jag är storasyster. Jag har lekt mycket fröken. Olika delar av våra liv tar plats i rummet, runt bordet. Det deltagarna tar med sig och det jag har med mig.

Skrivsammanhagen är roliga och meningsfulla för mig. Kanske skulle jag genast bli lite obehörig, om jag inte ens tyckte det var spännande, detta med skrivandet. Och människorna som skriver, i de rymliga, varma rummen.

Här kommer mina bilder från rummen:

1. Vi har alla varit nya på jobbet. Energiöverskott, en klar blick. Jag har post it-lappar på min datorskärm, det står *skrivateljé* på en och på en annan: *samlad in berättelser*. Jag får tummen upp att köra igång. Jag når affischer på stan om en öppen skrivarkurs på biblioteket: *Skriv ur ditt liv*. Kom som du är. För dig som skrivit länge eller aldrig. Välkommen. Jag kan inte bestämma vad som ska hända, kan bara öppna dörren. Jag väljer att kalla det Skrivateljén och jag vill tro att biblioteket är en plats för berättelser.

2. Vi är tjugo personer i rummet.
Vi är alldeles för många.
Jag har ställt borden i en enorm cirkel, med stolar trångt placerade runt. Det är viktigt för mig att ingen har någon bakom ryggen, alla ska se varandra, men det är för långt mellan mig och dem på andra sidan.

Jag har varit reseledare och börjar med att skämta, vill veta hur nära till skratt vi har. Vi har nära till det här inne, men jag hinner inte se tjugo ansikten samtidigt, kan inte läsa av ögonen hos dem längst bort.

Alldeles för många.

3. Vi börjar så här: sätt pennan mot pappret. Skriv tills klockan ringer. Flödesskrivning. De ser på mig som om jag inte är klok. Sen ser de ner i sina block och sen skriver de. Pennorna mot pappret, ljudet av det kollektiva skrivandet.

4. Deltagare kommer och går till de öppna, kostnadsfria grupperna. De har anmält sig, men livet händer. Vissa träffar är vi tre personer med mig, andra gånger är det fullsatt. Oavsett antal, följer vi en liknande ritual. Vi skriver, vi läser upp.

Alla läser. De få gånger någon väljer att passa är det ofta någon mer som också passar, som om olusten eller tvekan eller den inre kritikern smittar av sig. Det gör den väl, det är inget konstigt. Men likväl smittar även lusten och modet. Att andra läser upp gör att fler vågar.

Jag upplever uppläsningsrundan som kittet och sprakandet, som själva gemenskapen, som läkandet. När vi bara lyssnar till varandra, utan att fråga eller avbryta eller ge respons.

Är det inte tråkigt att bara sitta och vänta, sitta och lyssna, säger kollegor. Nej. Det är skrapet av pennor följt av läsrundan som är skrivrummet för mig. Det är där jag har min fulla närvaro.

Jag funderar över vad det är som skapar lust och mod i deltagarna, som får rummet att sväva, upphöjas av ord. Jag är övertygad om att jag inte hade kunnat skapa det själv, men jag är också övertygad om att jag hade kunnat förstöra det. Jag tror inte det har med mig som ledare att göra, att det blir så där. Jag har själv suttit i gruppen, i många olika rum och magin finns alltid. Känner ni igen den? Suset när alla skriver, svävar ni också?

5. Ibland uppstår störningar. Impulsiva kommentarer. Spänd stämning. Där och då är jag avvaktande, låter gruppens dynamik få röra sig. Fortsätter vara närvarande. Bekräftar en läsning, nickar åt en kommentar, blickar mot nästa uppläsare. Efteråt tänker jag på hur det är. Borde jag ta upp det, med alla eller någon enskild. Vad är det jag ska ta upp?

Vem är välkommen till skrivrummet på biblioteket.
Jag tänker på att ingenstans har jag skrivit så här: du får inte vara impulsiv. Kanske behöver vi alla öva på att bli lite störda.
Öva på det störda skrivandet. Ljud och små utbrott finns i rummet, liksom sneda blickar, liksom suckar.

Jag hittar på en ny skrivövning, den är så här:
flödesskriv och fortsätt bara flödesskriva, du kommer att bli störd och när du blir det, välj om du vill bjuda in störningarna i texten eller bara fortsätta.

Det fungerar. Gruppen skriver, fnissar, veckar pannorna, fortsätter skriva. Jag bankar i bordet, skrapar i stolen, sätter på en radio, ropar ut meningar ur böcker. Jag väsnas. Och gruppen skriver, skriver.

6.

Vi pratar om respons. De ställer frågor om att bli bedömda, hur man ska våga visa, hur man ska tänka kring det där.
Jag ritar en streckgubbe på tavlan, en bit ifrån ritar jag ett papper med bokstäver. Här är ni, säger jag, ringar in gubben. Jag vet nästan ingenting om er, vi ses några få timmar och med långa mellanrum.
Och här är texten, jag ritar ett hjärta runt om. Jag säger: jag kommer alltid ge kärlek åt texten, respondera på den så att den blir sedd, läst, kan utvecklas eller fortsätta skrivas.
Det är allt. En text är inte skvaller, åsikter, erkännanden eller ursäkter. Texten är sin egen. Den behöver inte vara sann, men den får vara det. Om den vill.

7.

De vanligaste kommentarerna jag hör om skrivandet är ungefär: jag är så dålig på grammatik, jag vågar inte närma mig, jag hittar inte orden.
Vanliga frågor: Vad ska man inte göra? Tack för dina tips men kan du komma med en förmaning också.
Hur skriver man så det blir bra?

Det är svårt att ge svar, jag sitter inte på de stora svaren.

Jag kan småsvara lite som jag själv tänker. Jag tar upp modellen kaos, kreativitet, verkstad som kommer nånstans ifrån. Försök att vara där du är, försök att inte redigera när du är i kaos, låt din inre redaktör vänta lite.

Se om det går att lyssna – skriv det du hör. Och jag ger vidare tipset om att inte avsluta skrivpasset med en punkt, påpekar att det inte är mitt tips från början, jag har hört det nånstans. Sluta mitt i en mening, se om det funkar för dig eller om du

8.

Jag tänker på makten i rummet, på avtalet. Att makten inte kan tas, bara fås. Om inte deltagarna godkände mig som rummets ledare i de två timmar vi befinner oss där, skulle antagligen min planering haverera, något helt annat inträffa.

Jag ser med mycket stor ödmjukhet på den här makten.

Den är en del av rummet, och en del av den här gruppen, inte något som följer med mig som person.

När jag borstar tänderna på kvällen står jag åter maktlös inför dessa nitton individer som tidigare följt mina instruktioner utan att ifrågasätta.

9.

Men ibland blir jag ifrågasatt. Det är viktig respons, ibland upplever jag den som obekvämt, oftare känner jag värme för den som uttalar sig. För blicken. Den behövs, både för mitt arbetes skull, och i rummet. Ett exempel är den fråga jag inledde texten med, en fråga av nyfikenhet, eller skepsis, eller något annat.

Varför ska vi lyssna på dig?

Exempel på andra kommentarer är:
det är dålig luft här inne,
vad få vi är idag, var är alla,
varför säger du inte hur länge vi ska skriva,
varför gör vi den här övningen i fyra minuter,
det här kan man väl inte kalla för poesi,
oj, jag trodde inte vi skulle vara så många,
den här uppgiften förstod jag inte alls jag fastnade,
jag börjar bli trött nu, är det mycket kvar.

- 10.** Ja, det är mycket kvar. Det mesta är ännu ogjort.
Varför ska vi skriva? Varför skriver du?
I alla skrivgrupper jag befunnit mig, som deltagare och som ledare,
blandas dessa två:
det kreativa skrivandet och det läkande skrivandet.
Ofta kommer de tillsammans, ibland inte. Ganska ofta spelar
det ingen roll, men det kan bli konstigt – behöver ofta läkande text
få respons? Kan det kreativa skrivandet vara terapeutiskt?
Vilka berättelser ska berättas, när är en text en text och när blir det
en berättelse.

Många av oss skriver ur våra liv. Mina deltagare i skrivateljén gör
det nästan alltid. Ibland pratar vi om den dramaturgiska kurvan och
gestaltning, ibland är det skratt och tårar. Som skrivpedagog ägnar
jag mig åt att vara orädd för berättelserna.
Skrivandet är inte farligt, skrivandet är händer som håller i pennor
det händer att händer skakar
en annan hand eller
helt av sig själva –
händer det här,
ja, det är nu
det händer
hej

Jag tror inte det har med mig som ledare att göra, att det blir så där. Jag har själv suttit i gruppen, i många olika rum och magin finns alltid. Känner ni igen den? Suset när alla skriver, svävar ni också?

Joanna Wåhlin

Maya Maldonado

Jag arbetar som bibliotekarie med inriktning vuxenverksamhet på Flemingsbergs bibliotek i Huddinge kommun.

Språkcaféets syster

Maya Maldonado

Hur hänger att skriva ihop med att läsa? Att tala med att skriva. Skrivande och språk med oss själva. Och är kreativt skrivande för och med vuxna något att ägna sig åt på bibliotek? På Flemingsbergs bibliotek? Kan ett språkcafé bära på fröet till ett skrivcafé?

Jag arbetar på Flemingsbergs bibliotek där flerspråkighet är norm och där ett kreativt, konstnärligt språk ibland kan kännas långt borta.

Många av våra besökare är nya i Sverige. De arbetar parallellt med studier samtidigt som de tar hand om sina små barn. Vissa har flera arbeten. Många bär på svåra erfarenheter. Det finns orsaker till att de har kommit till Sverige. I deras tillvaro finns inte överflödigt tid. Tid att stanna upp. Tid för poesi.

Därför vacklade jag när jag ville testa att hålla i workshops i kreativt skrivande. Det är svårt att erbjuda kreativt skrivande till någon som kämpar för att få vardagen att gå ihop. Att dessutom begära att deltagarna ska skriva på ett språk som inte är deras första språk. Det gick inte.

Men att skriva på sitt modersmål? Oavsett vilket det är. Skulle det gå att göra? Men hur? Att skapa ett rum för skrivande på egna villkor.

Jag hade själv deltagit i en serie workshops med Regionbibliotek Stockholm om att skriva på bibliotek. Vi deltagare hade befunnit oss i ett tryggt rum. Ett rum med konturer. Där vi hade blivit guidade genom övningar som fått oss att skratta, prata, stanna upp. Vara närvarande. Det var en stark, fin upplevelse av att dela språk, text och kreativitet med andra, och något jag gärna ville ta med mig till mina bibliotek. Återskapa, göra till något eget.

Mina första workshops i kreativt skrivande arrangerade jag på Huvudbiblioteket i Huddinge, som ingår i enheten där jag arbetar. Där majoriteten av besökarna har svenska som modersmål. Där det finns besökare med tid.

Det var öppna träffar. Man fick anmäla sig till varje gång. Efterfrågan visade sig vara stark. Många ville delta. Kö-listor upprättades. (Jag hade satt en begränsning till 10 deltagare per gång.) Och jag var nervös; det är ett stort ansvar. Att skriva är läskigt. Att läsa upp vad man har skrivit ännu läskigare. Flera av deltagarna hade aldrig tidigare skrivit skönlitterärt, eller inte sen skoltiden, medan andra hade skrivit mycket. Att skapa det där trygga rummet för alla och få deltagarna bekväma och modiga nog att ta ut svängarna, eller bara lyssna inåt. Det var djupt vatten.

De flesta deltagarna kom flera gånger. Jag inledde alltid med att de fick flödesskriva i fem minuter. Sätta pennan på pappret och låta den forma ord, om vad som helst, som de inte skulle läsa upp. Det satte stämningen. Det var som en portal; efter det var de inne i ett skrivande rum.

Jag lärde mig (snabbt) att vara varsam med människors gränser (aldrig truga någon att läsa upp en text). Att det blir bäst när en slags motor finns med i övningen från början. Som att leva sig in i en annan röst. (Skriva utifrån en bild. Ibland samma bild, ibland olika.) Att erbjuda något konkret att hålla sig i. En första mening. Eller det egna minnet (övningen Jag minns). Att det är kul med knäppa övningar. Övningar som får en att skratta (övningen Världen är). Och jag märkte att jag kanske bottenade för deltagarna hade roligt. Och blev överrumplade över hur snabbt tiden gick och hur mycket de skrivit under tiden de varit där. Och bad om fler uppgifter, om läxor att göra till nästa träff.

Kanske är det inte så stor skillnad från att leda ett språkcafé. Även språkcaféerna behöver vara trygga rum. Den som håller i ett språkcafé behöver också ledsaga deltagarna, guida samtalet in i det vi kan tala (skriva) om, det vi kan dela, där människor kan mötas, utan att klampa in på det som är för svårt. Men också försöka förstå, hjälpa till att hitta orden. Och visa sig själv.

Kanske är det så att
om man kan tala kan man skriva.
På det språk där tankarna flödar fritt.

Kanske vi skriver dikter
på olika språk.

Kanske vi läser högt för varandra sen.

Kanske vi översätter
pratar om språk, om ordens klang
och betydelser.

Kanske vi dricker te och äter kakor.

Kanske redan i höst.
Innan mörkret helt fallit.

I ett bibliotek, som ligger i en sporthall, nära
pendeltåget i Flemingsberg.

Kanske kallar vi det för skrivcafé.

Kanske blir det språkcaféets syster.

*Jag har blivit oerhört förvånad
av mig själv. Jag har egentligen
aldrig varit intresserad av poesi
tidigare. Att jag vid 88 års ålder
skulle börja skriva dikter, det
hade jag aldrig trott.*

Christina,
deltagare i en poesigrupp

Att locka fram den poetiska ådran hos äldre

Monika Israelsson

En poet att inspireras av, en skrivuppgift att jobba med hemma. Så ser konceptet ut för Östberga biblioteks poesiträffar för äldre.

Stämningen är koncentrerad runt bordet i det lilla biblioteket, som ligger i Blomsterfondens seniorboende Liseberg i Älvsjö. Fyra deltagare, alla kvinnor, har just introducerats för författaren Marit Kaplas metod – att intervjua vanliga människor och skapa poesi av deras erfarenheter. Bibliotekarien Frida Ulvegren, som cyklat hit från Östberga bibliotek, läser nu högt ur boken *Osebol*. När hon avslutat läsningen är det tyst några sekunder. Sedan börjar deltagarna reflektera.

”Det fattas bara en liten knorr så är det som något Kristina Lugn kunde ha skrivit”, säger Christel.

”Ja, precis, det vardagliga står i fokus”, instämmer Marianne.

Lia har läst Marit Kapla tidigare.

”Jag blev så fångad. Jag har ibland lite svårt för poesi men det här gick rakt in”, säger hon.

Poesiträffarna har ett lika enkelt som smart koncept: deltagarna anmäler sig till två träffar i taget. På den första träffen får de lära känna ett författarskap och Frida delar ut låneböcker och en lekfull skrivuppgift inspirerad av den aktuella poeten. Mellan träffarna jobbar deltagarna med uppgiften hemma. Vid det andra tillfället läser de som vill upp sina egna dikter och alla diskuterar vad de fastnat för hos poeten.

Frida Ulvegren har en bakgrund som serietecknare och har även studerat dramatisk gestaltning och journalistik. När hon anställdes vid Östberga kulturhus var tanken att hon skulle prova nya saker och leda aktiviteter för olika åldrar kopplat till böcker, läsning och skapande. Tillsammans med kollegorna Fredrik Birkedahl och Jessica Pellegrini testade hon sig fram.

”Det var Jessica som uppfann poesiträffarna medan jag var föräldraledig. Jag tycker att det är genialt: deltagarna får en skrivuppgift och kan sedan i lugn och ro klura med den hemma”, säger hon.

Det svåra är att spåna fram skrivuppgifterna som alltid ska vara inspirerade av den aktuella poeten de läser. Deltagarna har bland annat fått skriva haikus, pussla med urklippta ord och laborera med rim och rytm.

”Ibland är det jättelätt att få syn på något poeten gör som vi kan ta fasta på, andra gånger har jag verkligen fått kämpa. Jag har inte läst mycket poesi alls tidigare, men jag har inställningen att vi folkbildar oss tillsammans”, säger Frida.

Deltagarna runt bordet får nu veta hur deras nästa uppgift, inspirerad av Marit Kapla, ser ut: Intervjua någon och skriv ner exakt vad hen berättar. Vaska därefter fram en dikt ur texten. Uppgiften väcker en del frågor.

”Ska jag ta med allt, alltså alla pauser och hummanden?”, undrar Christina.

Ibland är det jättelätt att få syn på något poeten gör som vi kan ta fasta på, andra gånger har jag verkligen fått kämpa. Jag har inte läst mycket poesi alls tidigare, men jag har inställningen att vi folkbildar oss tillsammans.

Frida Ulvegren

”Ja, jag tycker att det finns en poesi i att inte rensa upp för mycket. Men samtidigt ska det ju bli ett destillat av intervjun”, förklarar Frida.

Numera finns två poesigrupper, en på biblioteket och en på seniorboendet. Damerna runt bordet uppskattar att Frida kommer till dem.

”Jag har lite svårt att ta mig fram så jag är väldigt glad”, säger Lia.

Flera av deltagarna har nu avverkat ett antal poeter, de räknar upp Tomas Tranströmer, Karin Boye, Tage Danielsson och Kristina Lugn ... De har hittat sina egna sätt att ta sig an skrivuppgifterna.

”Jag läser uppgiften, sen låter jag den mala i huvudet ett tag. Sedan rätt vad det är tänker jag att jag måste skriva ner något. Och då har det gått rätt så lätt”, säger Christina.

Hon tycker att det är roligt att ha hittat ett nytt intresse i 80-årsåldern.

”Jag har blivit oerhört förvånad av mig själv. Jag har egentligen aldrig varit intresserad av poesi tidigare. Att jag vid 88 års ålder skulle börja skriva dikter, det hade jag aldrig trott.”

Christel skrattar.

”Det är ett bevis på att våra gamla hjärnor är användbara till det mesta!”

De tycker att fler borde prova. Att poesi skulle vara svårt och otillgängligt håller de inte med om.

”Mina grannar säger ’oj, vad läskigt’ när jag berättar om de här träffarna. Men genom att vi är en trygg grupp så blir det inte läskigt. Det är bara roligt att höra vad alla skrivit”, säger Marianne.

Frida tyckte att det var särskilt spännande att lyssna till deltagarnas dikter när de skulle inspireras av Werner Aspenström.

”De skulle skriva om en plats från sin barndom och en deltagare beskrev Södermalm, som är mina hemkvarter. Men hon skrev om 1940-talet när det var krigstid och mörkläggningslock och ved låg staplad längs med Götgatan och hur det luktade av stearinljus och våt ull inne i Katarina kyrka. De här damerna har sett tiden gå och staden förändras. Jag fick ett helt nytt sätt att se på miljöerna jag går i varje dag”, säger hon.

Frida har samlat dikterna i små häften som finns på biblioteket. I somras skapades också en ”poesipromenad”, där besökare kunde skanna qr-koder och få höra dikterna inlästa och ljudsatta av Rikard, som är kulturhusets kock och allt i allo.

Någon vecka senare är det dags för nästa träff i det lilla biblioteket. Frida berättar efteråt att två av deltagarna hade valt att intervjua en person utifrån frågan: ”vad är hemort för dig?”. En av dem hade inför intervjun även kontaktat ett barnbarn som visade henne hur mobiltelefonen kan användas för inspelning, för att verkligen få med alla hummanden och upprepningar i intervjun.

”Hon kände sig så stolt och nöjd över att hon lyckades spela in och sedan transkribera genom att pausa och gå tillbaka i lyssningen”, berättar Frida.

För Frida blev övningen en påminnelse om att poesigruppen klarar att ta sig an det mesta.

”Riktigt häftigt, jag var lite rädd för att uppgiften skulle vara för svår och konstlad. Men så blev det en av de finaste övningarna vi gjort”, säger hon.

Fridas bästa projekt tips

- ❖ Samarbeta med någon. Det blir alltid bättre med två personer som bollar idéer.
- ❖ Våga prova nytt.
- ❖ Ha is i magen om ingen kommer. När du gjort allt själv och inte köpt in någon författare eller skrivcoach så gör det ju inte så mycket om du tvingas ställa in och får testa igen vid ett senare tillfälle.
- ❖ Visa upp resultatet. För deltagarna känns det roligt att deras dikter hamnar i häften och på utställningar. Dessutom kan det locka fler som vill skriva poesi.

*Får jubilaren
känna glädjens vackra sång
då alla har tystnat*

*Korven fräser starkt
i Valborgs vilda eldar
Du vill ha bränd mat*

*Att hitta sig själv
i snöstorm som yr så kall
kräver lugn och mod*

Haikus som
poesigruppen skrivit

Nina Sundberg

Jag jobbar på Ekerö bibliotek och ett av mina särskilda ansvarsområden är målgruppen vuxna med intellektuell funktionsnedsättning.

PoesiKören

Nina Sundberg

Helena lösgör sig ur halvcirkelformationen de står i på scenen. Hon tar ett par bestämda steg framåt, mot den orange markeringen på scenen som visar var hon ska stå, kastar huvudet åt sidan och fnissar generat. Men så bestämmer hon sig: lyfter hakan, sträcker ut armen och markerar att den här platsen på den här scenen, den är hennes. När hon lyfter mikrofonen lägger hon den mot hakan, precis som vi har tränat, och sedan börjar hon läsa.

Det är den 6:e juni och PoesiKören uppträder i Drottningholms-parken. Ekerö kommun arrangerar årligen ett stort nationaldagsfirande där och i år är det bland annat Nanne Grönwall och PoesiKören som ska stå på scen.

Vi är en grupp bestående av nio personer från dagligverksamheten, plus en musikerterapeut, en stödassistent och jag från biblioteket. När vi träffades första gången hade jag ingen erfarenhet av att arbeta med personer med intellektuell funktionsnedsättning. Jag hade heller inte någon som helst pedagogisk erfarenhet att luta mig mot.

Det är ofta så på biblioteket, att du kastas ut på ett nytt område, i ett nytt landskap med helt främmande terräng. Jag har gått ett antal skrivarkurser, på både folkhögskola och högskola, så att arbeta med skrivövningar kändes hemtamt, men med den här målgruppen förstod jag att relationen till språket skulle vara något annat. Dessutom skulle den antagligen variera mer mellan individerna.

Musikerterapeuten och jag hade ett uppstartsmöte. Hennes chefs vision var att det skulle bli en grupp på runt 25 individer. Musikerterapeuten och jag önskade oss max sex deltagare. Vi mäter framgång och kvalitet med olika måttstockar beroende på vilken position vi har i verksamheterna. Cheferna vill ha många deltagare i många verksamheter medan vi på golvet önskar oss en hanterbar arbets-

börda. I det här fallet en grupp där deltagarna kan få möjlighet att utforska sin egen kapacitet.

”Alla kan nog inte läsa”, sa musikterapeuten. ”Jag vet att Per inte kan, men jag är osäker på Helena och Anders. Med skrivandet vet jag inte alls hur det ligger till. Några kan nog.”

Nu, ett år senare, står de på scenen, ler mot varandra, ler åt det sammanhang och den gemenskap vi tillsammans har skapat. Jag ser att Helena känner den trygga raden av stöttande kompisar hon har bakom sig. Själv står hon rakryggad med mikrofonen mot hakan.

Jag minns första gången Helena tog till orda inför gruppen, hur hennes handledare gapande och ljudlöst skrek: ”Hon pratar!”

Nu har hon precis läst klart sin egenskriivna dikt, inför en publik på flera hundra personer. Hon tar några steg tillbaka in i halvcirkeln och lämnar över mikrofonen till Linda.

Använd våra ord

Min första tanke var att alla skulle få varsitt häfte att skriva sina dikter i. Men alla kunde inte skriva. Alla kunde inte läsa. Är det ens möjligt att skapa skrivövningar under de förutsättningarna? Första gången får jag ge dem orden, tänkte jag. Så fick det bli.

Jag förberedde ett ”Ordförråd”, en plastback med skrivhäften, pennor och sudd, små färgglada hinkar fyllda med olika satsdelar och ordklasser. Subjekt, objekt och predikat. Substantiv och verb. Andra hinkar med bilder för dem som inte kunde läsa.

Till första tillfället skulle det komma 13 personer. Vi hade en lokal. En perfekt lokal. En stor salong som angränsar till biblioteket och som används för såväl teater som filmvisning. En riktig scen med scenbelysning, ljudanläggning och en salong med sammetsröda stolar. Alla skulle få plats att röra sig, både med rullstolar och rollatorer.

Musikterapeuten och jag hade valt ut några välkända sånger, några enkla dramaövningar och jag skulle stå för en skrivövning.

Vi mötte upp deltagarna i foajén. De fick göra entré till salongen på tre olika sätt: De i rullstol fick ta sig in genom nödutgången precis vid scenen. De med rollatorer fick åka hiss ner till bibliotekets kontorsutrymme och ta sig via lastkajen till salongen. Majoriteten kunde ta sig den vanliga vägen via trapporna.

Vi värmdde upp våra kroppar och röster med några enkla rörelser.

Sen skulle vi skriva.

”Ni är på ett bibliotek”, började jag.”På det här biblioteket finns det 40 000 böcker och i dem finns sammanlagt ungefär 4 000 000 000 ord. De orden får alla använda, vem som helst. Jag har tagit några av orden och samlat dem här. Sorterat dem lite. Nu ska vi göra dikter. Allt som behövs är ord. Det kan inte bli fel. Ord skapar känslor och känslor är aldrig fel. Den feligaste känslan kan bli den bästa dikten.”

Jag tog fram mitt Ordförråd med hinkar och skrivhäften och försökte förklara vad som skulle göras.

”Plocka några ord eller bilder ur hinkarna. Läs på lapparna och flytta runt dem sinsemellan tills ni tycker att orden passar ihop. Sen fäster ni orden i den ordningen i ert skrivhäfte.”

Ingen förstod någonting.

Musikterapeuten och stödassistenten tittade undrande på mig: ”Jag förstår inte riktigt vad vi ska göra”, sa de unisont, på det sätt jag nu vet att de gör när jag går för fort fram eller är otydlig. Hur de klär på sig den obekväma rollen av att vara den som inte förstår. Utan dem och deras kunskaper om målgruppen och personerna i gruppen hade det ofta blivit kaos. De fångar upp varje osäkerhet, skämtar bort varje tvivel.

Vi fick hjälpa en person i taget. Musikterapeuten och stödassistenten fick också kliva in. Per, som var en av dem som inte kunde läsa, hade valt några bilder som han fick översätta till ord och meningar som vi skrev ned.

Vi gick varvet runt med hinkarna. Läste lapparna, testade olika ordföljder.

Snart började fniss och skratt eka i lokalen.

”Lyssna här på min!” tjöt Linda och läste högt:

*Åkern grubblar
Stolen glömmes
Rektorn sjunger om en skurmopp*

”Men min då!” ropade Karin och läste:

*Hagen huttrar
Soffan sviker
Tomten hyllar köttfärs*

När det var Åsas tur att läsa kom det bara fniss. Hon stirrade ner i sitt häfte. Jag började viska orden hon hade framför sig, med en förhoppning om att hon skulle följa efter. Jag frågade om vi skulle läsa tillsammans. Så fick det bli.

Med Anders och Ingela gick det bra att förviska så att de upprepade orden jag viskat i deras öron.

Både Helena och Jeanette vägrade blankt att läsa och ville att jag skulle läsa istället för dem.

Vi har solen i ögonen. Under den sitter publiken på långa bänkrader. Nu tittar Åsa på mig. Det är hennes tur att ta klivet fram till markeringen med mikrofonen. Åsa som alltid velat läsa tillsammans. Vid repetitionerna inför nationaldagsframträdandet har vi nött hennes text, läst den tillsammans, samtidigt. Vid ett av de sista tillfällena ställde jag mig som vanligt bredvid henne, la handen på hennes rygg. Då började hon plötsligt att läsa. Utan mig. Jag tar några steg fram till henne. Hon tittar tyst på mig och jag placerar min hand på hennes rygg.

*Sverige är en oändlig tågresa
Med en korvmoj vid varje station
Jag vill alltid ha ketchup på min korv*

Ge mig era ord

Första gången vi träffades fick de ord av mig. Men jag ville ha ord från deras personliga ordförråd, ville samla dem så att de skulle kunna välja bland sina egna ord och uttryck när de skrev sina texter.

I UR:s fantastiskt inspirerande tv-serie *Skriv ord som känns* görs en associationsövning som går ut på att två och två turas om att plocka ord ur varandras händer. Det första ordet som poppar upp i huvudet ska sägas. "Cykel", "fågel" och så vidare.

Det kändes som en enkel övning att göra med PoesiKören och ett perfekt sätt att snappa upp de ord som de har en relation till och använder i sin vardag.

Jag kupade min hand framför musikterapeuten. "Vilket ord har jag i min hand? Säg det första ord du kommer att tänka på." "Bikupa", sa musikterapeuten. Jag vände mig nu till Linda. Hon tittade tomt på mig.

"Nu förstår jag ingenting", sa hon. "Det här var det konstigaste jag har varit med om. Jag har aldrig hört något så knäppt."

På ett ögonblick förändrades stämningen i rummet och gänget som nyss varit glatt och förväntansfullt såg djupt skeptiska ut och började muttra om hur tråkigt och meningslöst det var.

Det går aldrig att på förhand veta vad som ger ett stopp, plötsligt är det bara där.

Musikterapeuten och stödassistenten fick hjälpa till att lotsa, förklara, bryta det negativa.

Jag hade aldrig klarat det själv.

Vid ett senare tillfälle testade jag en annan övning. Jag kupade mina händer och sträckte fram dem mot Linda. Jag sa: "Jag vet att du hatar det här Linda, men nu försöker vi igen. Nu ska du försöka hitta på vad som finns i paketet jag har i min hand. Varsågod Linda, här får du en present!"

"Åh, tack, en akvariefisk", sa Linda.

Vi gick varvet runt. Det var roligt! Orden vällde fram, otåligt och fnissigt.

"Är ni nöjda eller ska vi ta ett varv till?", frågade jag.

"Ett varv till!", ropade Linda och jag såg hur hon förvånades över sig själv. "Det trodde jag aldrig att jag skulle säga", mumlade hon.

Jag står på scenkanten och blickar ut över publiken som sitter med svenska flaggor i händerna. Jag tittar stolt på mitt gäng som har utvecklats så mycket under året vi setts och vet att jag själv har utvecklats kanske mest av oss alla. Jag ser att Karin vinglar till. Då och då får hon blodsockerfall och blir yr. Jag går och ställer mig vid hennes sida, tar ett fast grepp runt henne. Då hamnar jag oundvikligen precis bredvid Per. Jag vill inte stå där.

Ge oss din bild

”Den 6:e juni är det nationaldagsfirande i Drottningholmsparken. Gissa vilka som är inbjudna att uppträda?” PoesiKören jublade över det beskedet.

Normalt brukar de i gruppen själva få bestämma ett tema att skriva utifrån, men den här gången hade jag bestämt ämnet.

”Jag vill att ni ska skriva en dikt om ert Sverige.”

För att få inspiration lyssnade vi tillsammans på Kents låt ”Sverige” och Alf Robertssons ”Mitt land” och skrattade åt frasen: ”Jag är ett paket från Ellos i Borås”.

Jag la ut bilder på golvet. Bilder på en Sverigekarta, en korvkiosk, Björnes magasin, melodifestivalen, en solnedgång över en insjö. Jordgubbar, norrskan, vinterlandskap, midsommar. De fick välja bilder och tänka och skriva utifrån dem. De kan det här nu. De har sina skrivhäften, Ordförrådet med insamlade ord är alltid med om idéerna tryter. De skriver och suddar och räcker upp handen. För musikterapeuten, stödassistenten och mig är det stressigt och texterna får inte den genomarbetning de förtjänar. Deltagarna får sällan så mycket stöd som de behöver. Men texterna blir ändå fantastiska utan att jag riktigt förstår hur det går till.

Per som inte kan läsa brukar välja bilder att skapa en berättelse kring. Vi skriver ner orden han säger och försöker sedan få honom att upprepa texten likadant varje gång. Så som det är när vi läser ord och så som vi tänker oss att en dikt ska vara. Konstant. Ord förändras inte när de väl är nedskrivna. Vi har försökt att få Per att upprepa de nedskrivna orden på alla sätt. Vi står nära. Vi viskar före. Vi läser tillsammans. Han fyller bara i något enstaka ord som ibland stämmer med något ord som är nedskrivet, ibland inte.

På genrepet försökte jag få reda på hur han ville att vi skulle stötta honom.

Per talar sällan flera meningar i sträck och det är inte alltid det som sägs har någon direkt förankring i vare sig verkligheten eller situationen.

”Vecka 48 öppnar Gröna Lund”, kan han säga.

Men nu sa han inte det. Nu sa han:

”Måste du stå så nära? Jag blir stressad av det förstår du väl!”
Det är första gången han säger något som är direkt riktat till mig.

Nu står jag där på scenen, alltför nära Per, fastän han bett mig att inte göra det. Jag skäms för att jag inte lyckas med ens det lilla, att hålla mig borta. Jag skäms också för att jag inte ens tänkt tanken att någon klarar sig bättre utan mitt stöd. Att någon kan besväras av min stöttande hand om ryggen.

Att jag anser mig ha rätt att avgöra vad som är rätt och fel sätt att läsa någons dikt på. Att jag vill styra och inte låta dem äga sin egen dikt, sina egna ord.

Jag släpper Per nu.

*Sverige är en båt
Det är bara jag som får äta glass den här månaden
Nu räcker det, tycker jag*

SKRIVÖVNING

Första tillfället

- ✓ Fundera ut ett tema att skriva om. Alla bestämmer tillsammans.
- ✓ Associera fritt till temat. Samla ihop orden.

Andra tillfället

- ✓ Ta med orden deltagarna associerat med temat. Ta även med bilder kopplade till temat. Låt deltagarna välja ord och bilder, bygga en text av dem. Alla våra deltagare har en skrivbok som de kan klistra in ord och bilder i, pennor så att de (eller vi) kan komplettera med ytterligare ord.

Tredje tillfället

- ✓ Renskriv texterna. Gör texter med bildstöd till de som behöver det.
- ✓ Läs texterna högt, gärna två gånger i rad. Låt deltagarna känna efter om något "känns fel" vid uppläsningen. Resonera kring texten. Ska det vara en annan ordföljd? Ska något ord bytas ut till en synonym?

Hjälp
TIPS!

Ninas tips på metodmaterial

Låt med mig är ett treårigt Arvsfondsprojekt där Kulturens Bildningsverksamhet är projektägare. Projektets syfte är att ge ungdomar med kognitiv funktionsnedsättning tillfälle att uttrycka sig och utvecklas genom musikskapande. Här finns färdiga låtar som gjordes under projektet, men i melodibanken finns också alla låtar i en nynnad och en instrumentell version av alla låtar. I PoesiKören har vi valt ut några låtar och lärt oss melodin via de nynnade versionerna. Utifrån känslan i låten har vi valt ett tema att skriva text runt och när texten är färdig kan vi sjunga låten till den instrumentella versionen.

Källa: www.arvsfonden.se

*Första stunden på en skrivträff,
som kanske till och med är första
träffen med gruppen, behöver det
skapas ett tryggt rum präglat av
tillit, kreativitet och nyfikenhet.*

Sofie Samuelsson

Textsamtal brukar förekomma i ett slutet rum. Då är man ett fåtal personer och en handledare, och själva poängen är att deltagarna lägger fram en text i process. Med Folkets hörna har man tänkt: Vad händer om vi lyfter ut textsamtalet till ett mer publikt rum?

Malin Isaksson

Textsamtalet på Folkets hörna

Monika Israelsson

Yrsnö virvlar under en gatlykta utanför fönstret på Tyresö bibliotek. Därinne lyssnar ett femtontal åhörare koncentrerat till författaren Kerstin Norborgs uppläsning av en text, hämtad från hennes nya, ännu outgivna roman, samtidigt som de följer med i egna kopior. Förutom Kerstins varma skånska är det enda som hörs raspanDET av blyertspennor och prasslet när alla vänder blad samtidigt.

Konceptet heter *Folkets hörna* och är sedan länge etablerat som en litterär scen i Lund. I Stockholm finns det sedan ett drygt år och har bland annat arrangerats på en bokhandel. Men kan det funka på folkbibliotek, med dess varierande och mångfacetterade besöksskara? Det ville Regionbibliotek Stockholm testa i ett pilotprojekt med två kommuner: Norrtälje och Tyresö.

Folkets hörna har hämtat sitt arbetssätt från de metoder för textsamtal som vuxit fram på folkhögskolor och inom kurser i kreativt skrivande, berättar Malin Isaksson, som är författare och lärare inom kreativt skrivande på Södertörns högskola och kvällens samtalsledare.

”Textsamtal brukar förekomma i ett slutet rum. Då är man ett fåtal personer och en handledare, och själva poängen är att deltagarna lägger fram en text i process. Med *Folkets hörna* har man tänkt: Vad händer om vi lyfter ut textsamtalet till ett mer publikt rum?”

Oftast är det två författare som läser upp sina texter, en etablerad och en publicerad. Samtalsledaren och publiken bidrar med sin läsning och hjälper till att lösa knutar som författaren kan ha i sitt skrivande.

”Det som är nytt för många är att vi lämnar ut text som inte är färdig till ett rum som är öppet. Därför är vi väldigt noga med samtalsklimatet och attityderna. Publiken får ett förtroende med pappret och

pennan, de får självklart inte fota av något och texten lämnas in i slutet”, säger Malin Isaksson.

Stor vikt läggs vid att möta texten på ett respektfullt sätt. Fredrik Nyberg, som är lektor i litterär gestaltning, har beskrivit ”den mjuka texten”, något som är under arbete och som i textsamtalet synliggörs genom att flera personer delar med sig av sin läsning. Ingen, inte heller läraren, sitter inne med sanningen utan metoden handlar om att tillsammans utforska texten innan den ”stelnat”¹. Den som läser lyhört behöver inte ge sig in i diskussioner om vad som är bra eller dåligt, rätt eller fel. Även läsaren kan förändras i processen, menar Malin Isaksson.

”Jag kommer in med min förståelse av texten. När vi diskuterar saker händer något med min läsning. Jag går ut som en lite annan läsare än när jag gick in”.

På Tyresö bibliotek är uppläsningen färdig och textsamtalet tar vid. Först gör Malin en genomgång av texten och lyfter fram betydelsefulla nycklar. Sedan vänder hon sig till publiken.

”Är det någon som känner igen det jag säger, eller har ni något annat som ni fastnade för?”

Under några sekunder är det tyst. Men snart räcks flera händer upp i luften.

Tyresö bibliotek har satsat på skrivargrupper för vuxna och ungdomar under det senaste året. När de hörde talas om *Folkets hörna*, ville de gärna testa, berättar bibliotekarien Tuva Nilsson.

”Skrivande och text och läsning hör ju ihop. Det är folkbildande och ingår på ett självklart sätt i vårt uppdrag.”

Även Malin Isaksson anser att textsamtal kan vara skriv- och läsfremjande. En brygga in, både i skrivande och i litteraturen.

”Jag tycker att läsande föder skrivande och skrivande föder läsande. Det blir ett slags dubbeldörrar. Det undersökande synsättet tror jag kan göra det lättare för personer som är ointresserade eller har svårt för läsningen. Likaså kan det vara bra för den som har krav på sig att liksom kunna ’lösa texten’, ge alla svar.”

¹ Fredrik Nyberg, *Den mjuka texten: Om textsamtal* (Högskolepedagogiska texter, Göteborgs universitet, 2016).

Uppflugan på en hög stol tar författaren Kerstin Norborg emot frågor och funderingar från publiken. Hon ställer även egna frågor om hur besökarna uppfattat teman och karaktärer. Inget fokus ligger på henne som författare, utan det är texten som ringas in och varsamt stöts och blöts. Det blir eftertänksamma pauser. Samtalet får ta tid.

Efteråt är hon förtjust.

”Att som författare få bli läst och se att så mycket av det som för mig är den viktiga tematiken har fångats upp på så få sidor – det är en sån boost. Och även den andra delen av *Folkets hörna*, att som professionell författare få möta någon som just börjat sin författarbana, det känns så bra och viktigt.”

Det är ännu inte klart hur ett eventuellt samarbete mellan *Folkets hörna* och biblioteken i Stockholms län ska se ut framöver. Medan publiken lämnar sina A4-häften på ett bord och ger sig ut i vintervädret börjar Tuva Nilsson samla ihop och stapla stolarna. Hon tycker att textsamtalet blev fint.

”Det var spännande att höra hur alla andra tänkte och jag blev sugen på att själv vara med. Jag tänker att *Folkets hörna* kan vara ett jättebra evenemang att samarbeta med andra aktörer kring, som exempelvis ABF.”

Intressant
FAKTA!

Folkets hörna

Startades i Lund, där scensamtal hålls på Skissernas museum.

Sedan ett år tillbaka har *Folkets hörna* även hållits på olika scener i Stockholm. Detta har möjliggjorts då Kulturrådet givit stöd för (att fortsätta utvecklingen av) verksamheten.

Kärnan i *Folkets hörna* är ”Arbete pågår”, scensamtal där författare får respons på ofärdiga texter. Publiken får samtidigt inblick i författarens skrivprocess. Det uppmuntras att delta i samtalet, men det går också att bara lyssna.

Det ordnas skivrarworkshops bland annat för ungdomar.

Källa: www.folketshorna.se

*Boken är ett historiskt dokument
om kommunens historia,
om människorna som kom hit.
Det känns viktigt att vi har
samlat in de rösterna.*

Catharina Ek

Sverigefinska röster om liv och arbetsliv

Upplands
Väsby
bibliotek

Monika Israelsson

”Släktingar från Upplands Väsby mötte mig på terminalen. I min enda kasse fanns några kläder, rågbröd och en lång bit lördagskorv.” Så skriver Malla Taipale om ankomsten till Sverige från Finland år 1971. Hennes berättelse finns i boken *Väsby berättar/Väsby kertoo* som samlar sverigefinska röster och deras historier – om flytten, språken och arbetslivet.

Initiativet kom från lokalsamhället: Samla in berättelser från de sverigefinnar som flyttade till Upplands Väsby på 1960- och 70-talen. Under pandemin fanns möjlighet för biblioteket att göra något annorlunda. Resultatet blev en tvåspråkig bok, utgiven på uppdrag av Upplands Väsby kommun. Biblioteket var i hög grad delaktigt i processen, berättar enhetschef Taina Lavikainen och bibliotekschef Catharina Ek.

”Det hade kommit många önskemål från medborgare om att på något sätt samla in historier från de finsktalande i kommunen och spara deras minnen från tiden då de kommit till Sverige. Under pandemin hade vi tid och kunde passa på”, säger Taina.

Många finnar flyttade till Upplands Väsby under 1960- och 1970-talen.

”De jobbade på Marabou, Svenska metallverken, Optimus... De var med och byggde Väsby och är än idag en ryggrad i kommunen”, säger Catharina.

Därför bestämdes att bokens tema skulle vara just arbete. Taina arbetade med projektet tillsammans med kollegan Ylva Larsdotter, som är samordnare för finskt förvaltningsområde. Det finansierades med hjälp av statsbidraget till förvaltningsområdet och biblioteket bidrog med bland annat personal, marknadsföring och

releasefest. Taina och Ylva sökte upp personer som kunde tänka sig att berätta om sina liv med hjälp av finska PRO och finska föreningen, samt via lokaltidningen.

”Vi kontaktade arbetsmarknadsenheten och önskade två tvåspråkiga sommarjobbare. Helt mirakulöst hittades två personer som var duktiga både på att skriva och tala finska”, berättar Taina.

De sammanlagt 16 medverkande fick välja mellan att skriva själva eller bli intervjuade, vilket genomfördes under sommaren 2021. Ett frågeformulär sammanställdes och de två sommarjobbarna fick öva sig på att intervjua och transkribera innan de gav sig ut och träffade deltagarna. I de flesta fall besökte de dem hemma. Många intervjuer gjordes på finska, några på svenska. En sommarjobbare tog även porträtt av deltagarna och fotograferade av deras egna bilder från förr. När intervjuerna och transkriberingarna var klara tog en redaktör, Kristian Borg, över arbetet med att skriva porträtten på svenska och följa texterna hela vägen via översättning till finska och formgivning till tryck. I boken finns de svenska och finska texterna tryckta sida vid sida.

Malla Taipale var en av dem som skrev sin text själv. Hon berättar i boken hur det var när hon övade upp sin svenska.

”Mitt första jobb var bekant från sommarjobben: hembiträde i en tvåbarnsfamilj. De små barnen rättade mitt språk hänsynslöst och rakt på sak: ’Det heter inte poll utan boll’ och så vidare. Med dem vågade jag säga fel, och de skrattade aldrig åt mig.”

Malla har genom åren arbetat mycket med både skrivande och barn och ungdomar i Upplands Väsby och bland annat varit med och grundat Sverigefinska skolan. När frågan kom om att skriva en text till boken behövde hon ingen betänketid.

”Det var självklart för mig att ställa upp. Sverigefinnar är en av fem minoriteter i Sverige och det är viktigt att kommuner och folkbibliotek uppmärksammar minoritetsspråken. Jag har själv spridit skriften, till och med i Dalarna där jag bor nu”, säger hon.

Berättelserna i boken visar hur integrationen i Sverige gick till på 1960- och 70-talen. I många fall blev människor av båten ena dagen och började jobba nästa.

”Det fanns finskspråkiga arbetsledare som berättade hur de skulle göra. De fick en bostad, allt var ordnat. De finska föreningarna var en stor trygghet, människor kunde gå dit och få hjälp att förstå myndighetspapper. Föreningarna lever kvar än idag”, säger Taina.

Här finns lärdomar att hämta när det gäller dagens integrationsarbete.

”Till exempel de kvinnor som jag träffar i språkfrämjande aktiviteter, det är klart att de vill integrera sig och jobba. Jobb är nyckelordet, att få en chans att försörja sig. Men idag finns mindre plats i arbetslivet för personer som inte har utbildningsbakgrund och det finns få deltidjobb”.

Arbetet gav bibliotekarierna insyn i hur en bok blir till. Det var en lång process och många hinder dök upp längs vägen, bland annat upptäckte de att nyanser i språket lätt går förlorade vid översättning. Men det hårda arbetet lönade sig och boken har tagits emot mycket positivt. Idag finns den till försäljning på biblioteket och i den lokala bokhandeln.

”Boken är ett historiskt dokument om kommunens historia, om människorna som kom hit. Det känns viktigt att vi har samlat in de rösterna”, säger Catharina.

Hjälpssamma
TIPS!

Tainas och Catharinas projekt tips

- ❖ Låt lokalsamhället styra initiativet. Om något kommer från medborgarna, de vill göra något, så kan vi hitta resurser och samverka.
- ❖ Samverka. Samverkan är bibliotekets roll i samhället, att jobba tillsammans med andra aktörer som föreningar eller finskt förvaltningsområde.
- ❖ Över generationsgränserna. Sommarjobbarna tyckte att intervjuerna var jätteintressanta för deras egen identitet som en ny generation av sverigefinnar, att förstå den äldre generationen.

Ina Ingeborg Nes

Jag arbetar på Täby bibliotek och är litteraturvetare med inriktning barn- och ungdomslitteratur. Jag har skrivit romaner i tio år och arbetat som skrivcoach och lektor, och hållit skrivkurser för barn, ungdomar och vuxna. Dessutom har jag varit frivilligsamordnare för NaNoWriMo, världens största romanskrivanderörelse. Ungdomar och ungas skrivande är något jag brinner för. Ibland syns jag på Fantasykanalen, en YouTube-kanal vigd åt fantasy på svenska. Jag har pratat om min passion för Harry Potter på morgontve och har blivit för vuxen för att skämmas för mina Hogwarts-strumpor.

Skrivverksamhet på bibliotek: Dos and don'ts

Ina Ingeborg Nes

Att hålla skrivkurser för ungdomar har varit bland det roligaste och mest givande, men också det mest utmanande jag gjort som bibliotekspedagog. Där andra målgrupper gärna kommer med en tydlig idé om vad biblioteket har att erbjuda dem, är det mer sällsynt att ungdomar direkt ser biblioteket som "sin plats". Det blir upp till oss som arbetar på bibliotek att se till att ungdomar inte faller mellan stolarna, utan får ett eget utrymme – gärna ett skapande rum. Jag har samlat en del av mina lärdomar genom åren i "dos and don'ts".

Don't: Ge upp vid första svackan

När jag skulle hålla skrivkurs för ungdomar började det i uppförsvacke. Det var ofta 0–2 anmälningar de första terminerna, så flera skrivträffar blev inställda. En naturlig slutsats skulle kunna vara: "Det finns inte intresse för den här typen aktiviteter."

Do: Håll ut, men testa också nytt

Eftersom barn och unga är en prioriterad målgrupp på biblioteket, gav vi på Täby bibliotek inte upp. Vi bildade en arbetsgrupp som fokuserade på att nå ungdomar. Med en arbetsgrupp fanns förutsättningar för kollegialt stöd vid motgångar och möjligheten att reflektera över vägen framåt. Vi fokuserade på att lyfta lärdomar, i stället för att förvänta oss omedelbar succé. Förhållningssättet till arbetet blev inte "vi kommer lyckas på en gång" utan "det här kan bli svårt och ta tid, och det är okej att inte lyckas direkt".

Vi tittade på framgångsfaktorer: när hade vi kommit längst i att lyckas nå målgruppen, och vad gjorde vi då? Vad gjorde andra

bibliotek som lyckades? Vi försökte återskapa de förutsättningarna. Till exempel visade det sig vara mycket lättare att samla en större grupp med ungdomar när vi arrangerade en längre kurs på något lov, än en timmes skrivkurs en vanlig vardagseftermiddag.

Från andra bibliotek fick vi idén om en årlig novelltävling, som nu är en av de aktiviteter som lockar flest deltagare varje år. Vi började samla ihop en mejllista. Jag frågade deltagare på våra skrivkurser om jag fick behålla deras kontaktuppgifter för att få tips om framtida skrivaktiviteter. Jag märkte direkt att anmälningarna kom precis efter att jag mejlat, så mejllistan är guld.

Vi lyssnade på målgruppens önskemål. Varje gång vi hade en längre skrivaktivitet, frågade jag deltagarna i slutet vad de skulle vilja lära mer om nästa gång. Till exempel frågade någon om vi kunde fördjupa oss i bygget av fantasivärldar, så då handlade nästa träff om det. När vi hade en kurs i att skriva noveller var det flera som inte alls ville avsluta sina berättelser så snabbt – de ville egentligen skriva romaner! Det ledde till att vi startade en romanskola för äldre ungdomar.

Jag såg till att hålla igång skrivaktiviteterna hela året, med minst två kurser varje termin, en inhyrd författare varje sommar och två årliga novelltävlingar. Genom att erbjuda en bredd av aktiviteter över tid och anpassa efter deltagarnas önskemål, började vi så småningom bygga upp en grupp med ungdomar som kom tillbaka gång på gång. Ungdomar är kanske den målgrupp som är svårast för biblioteket att nå. De har ofta många andra aktiviteter (och smartphones!) som tävlar om deras uppmärksamhet. De är också mer kräsna med vad de anser är värt deras tid, och det krävs att man bygger relationer över tid. En kombination av uthållighet, lyssnande och anpassning har varit det som gjort att vi börjat lyckas.

Don't: Titta dig blind på statistiken

Det är så lätt att låta siffrorna vara måttet på om man lyckas eller inte. När det gäller ungdomar är det sällan man lyckas få många deltagare direkt. Om statistiken skulle styra allt, skulle vi inte ha ungdomsaktiviteter alls.

Do: Tänk kvalitet för de som kommer

Nöjda deltagare rekommenderar ofta aktiviteter till andra. Genom att alltid vara väl förberedd med ett genomtänkt upplägg för varje kurs, lägger jag en grund för att de få som dyker upp både vill komma tillbaka och rekommendera vidare.

Don't: Låt deltagarna såga varandra

Ungdomar är ofta ambitiösa. De vill lära, växa, ta sig ut i världen. Det kan få dem att tro att de vill "veta sanningen" om hur bra de är, eller att de vill ha respons av den tuffare sorten. Ungdomar kan också vara rätt hårda mot varandra – hos vissa är sarkasm eller en lätt nedlåtande attityd något som ingår i att ha en cool fasad. Samtidig är deras självkänsla bräcklig. En enda kommentar om att de är dåliga på något kan räcka för att de aldrig vågar testa igen. Om man inte har det här i åtanke i arbetet med ungdomar, är det lätt att låta dem såga varandra när de läser högt eller delar texter under skrivkursen.

Do: Var uppmuntrande och skapa en tillåtande stämning

Skrivkursledaren är den som sätter ramarna för vilken sorts stämning som ska finnas, och vilka regler man håller sig till. Var medveten om den rollen! När uppläsningrundor ingår eller deltagarna ger respons, säg alltid att det är frivilligt att dela (och modigt att göra det!). Påminn om att inget behöver vara perfekt, här testar vi saker och lär oss. Vid respons, fokusera på att "spegla texten" i stället för att kritisera. Frågor som "Vad händer i den här texten?" eller "Vilket intryck får du av karaktärerna?" gör att den som skrivit får mycket information utan att det värderas som positivt eller negativt. För en ung, ny författare räcker det i mångt och mycket att uppmuntras att hålla i gång skrivandet, och att någon läser och "ser" texten. Mer renodlad textkritik passar bättre för skribenter som kommit längre i sitt arbete.

Don't: Håll en lång föreläsning och introducera många tekniska begrepp

Har man själv hållit på länge med skrivande, kan det vara frestande att låta skrivträffarna likna en föreläsning, introducera en massa

begrepp och berätta länge om hur man kan göra för att lyckas med den ena och den andra tekniken. Det är något jag själv gjort alldeles för många gånger, men tonat ner något efter egen reflektion och respons från deltagarna. Många som kommer på bibliotekets skrivträffar är nybörjare. Det de behöver hjälp med är att komma i gång, få göra en övning, vara i ett skrivande rum där man hör ljudet av pennan mot pappret. Risken med för mycket föreläsning är att man missar de unika möjligheter en skrivgrupp på plats ger. Föreläsningar om skrivande kan man trots allt hitta hur lätt som helst på YouTube, men det är svårare att hitta en skrivande gemenskap. (Om ramarna för evenemanget är en föreläsning om skrivande, eller det är det deltagarna förväntar sig, är det förstärkt det man ska erbjuda.)

Do: Låt deltagarna få tid att skriva och tolka övningarna själva

Underskatta inte hur givande det kan vara för deltagarna att någon säger: "Nu gör vi x övning och skriver tre minuter. En två tre, skriv!" Att få ramarna och tillåtelsen att skriva, samt tidspressen, kan verkligen sätta i gång både flödet och kreativiteten. För många deltagare kan det vara allt som behövs och de är strålande nöjda utan att ha fokuserat på teknik över huvud taget. Om man inte själv arbetar mycket med skrivande kan man alltså fortfarande ge mycket till deltagarna genom att helt enkelt bjuda in och sätta ramarna. En frivillig uppläsningssrunda kan också vara ett uppskattat inslag. Mina kurser är alltid på ett bestämt tema, och går ut på att jag visar en exempeltext och/eller berättar något om temat och sedan introducerar övningar som bygger direkt vidare på det. "Beskriv den här platsen och använd tre sinnen" kan vara ett exempel på en övning om vi arbetar med gestaltning. Ibland löser deltagarna övningarna på helt egna sätt, de gör alltså inte riktigt det jag frågar efter. När det händer, kom ihåg att deltagarna är där för sin egen skull, inte för ledarens, så rätta inte! Om något kreativt sattes i gång hos deltagaren är det ett mål i sig. Reflektera hellre efteråt om det var många som inte förstod uppgiften, och se om den kan bli tydligare nästa gång.

Don't: Hoppa över presentationsrundan

En stor poäng med en skrivträff eller skrivkurs är att möta andra, eller bara se att det finns andra skrivande människor. Det kan vara snabbt gjort att låta deltagarna sätta sig ner och sen dra i gång med programmet direkt, men då tar man också ifrån deltagarna en av möjligheterna att interagera. Som ledare är det du som sätter ramarna, och det sociala kommer sällan av sig självt.

Do: Använd gruppens gemensamma kreativitet

Vi i Sverige är inte kända för att lätt bryta isen med människor vi inte känner, men ofta finns det en längtan att göra det. Hur du som ledare ger möjligheter till att interagera har stor betydelse för att deltagarna ska ta sig över hindret. Några sätt att skapa interaktioner:

- Presentationsrunda där man berättar något kort som ändå gör att deltagarna kan hitta varandra. Till exempel kan vad de gillar att läsa eller skriva vara en konversationsöppnare till senare. ”Du skriver också poesi? Du är också Tolkien-fan?”
- Lära känna-övningar är en egen konst att fördjupa sig i, framför allt om det är ett skrivläger eller evenemang över flera dagar/tillfällen.
- Brainstorming och andra gruppaktiviteter. När jag introducerar nya tekniker, gör vi ofta något tillsammans på tavlan innan varje person får göra en egen skrivövning. En gång fick deltagarna tillsammans hitta på karaktärsdrag till ”kvinnan med den gula bilen”. Deltagarna verkade ha roligt medan de kom på massor av olika saker som byggde upp hennes personlighet. Andra gånger har någon fastnat och vill ha hjälp med idéer, och då kan det vara roligt att använda hela gruppens kreativitet i stället för att som ledare försöka hitta på allt själv.
- Fikafrågor. Om möjligt, ha alltid en liten fikapaus! Medan de vuxna lättare hittar varandra i fikat, är ungdomarna ofta lite mer blyga om de inte redan känner varandra. Ibland har jag haft frågor nerskrivna på lappar, och uppmuntrat dem att använda dem för att fråga varandra saker i fikapausen.

Don't: Bränn ut dig

Många gånger är man ensam på sitt bibliotek om att hålla skrivträffar, och man gör allt själv, från idé, marknadsföring, plan, genomförande till utvärdering. Att hitta en lagom nivå och frekvens samtidigt som man håller uppe energin kan vara en utmaning.

Do: Leta samarbeten och inspiration

Att få inspiration, påfyllnad och träffa andra skapar ofta den extra energin som behövs! Några sätt:

- åk på studiebesök
- ta kontakt med skrivkurshållare från andra kommuners bibliotek och utväxla idéer och problem
- bjud in en författare till en träff där du kan ordna det praktiska och sitta med och bara ta in
- var med i Regionbibliotek Stockholms skrivnätverk
- hitta tillfällen där du kan få pedagogiska tips, till exempel föreläsningar på Bokmässan.

Avslutning

Skönlitterärt skrivande är ett fantastiskt sätt att uttrycka tankar och känslor och utveckla sin fantasi – något jag önskar att alla unga fick möjligheter till, men det är långt ifrån en självklarhet. För barn och ungdomar känns skrivandet ofta prestationsinriktat, och det finns få platser att utveckla det fria skrivandet. Skrivande som fritidsaktivitet får sällan samma uppmärksamhet och utbud som musik, konst och idrott. Biblioteket kan fylla en viktig lucka och vara en oas för både läsande och skrivande, om vi som arbetar på bibliotek ser värdet och prioriterar det även genom svackor och motgångar. Jag hoppas mina tips kan ge inspiration att våga prova nytt, våga misslyckas och ta lärdom av det, och ge idéer till hur man skapar trygg och kreativ miljö när man arrangerar skrivaktiviteter.

*När vi hade en kurs i att skriva
noveller var det flera som inte alls
ville avsluta sina berättelser så
snabbt – de ville egentligen skriva
romaner! Det ledde till att vi
startade en romanskola för äldre
ungdomar.*

Ina Ingeborg Nes

*Det är så skönt, speciellt när man
är ung, att våga skapa och till
exempel ha författardrömmar.*

Nanny Nilsson

Att hitta nya röster

Biblioteken i
Botkyrka

Monika Israelsson

Mat och berättande hänger ihop. Vad händer om vi samlar ett gäng ungdomar i köket, låter dem laga mat och samtidigt prata och lyssna till varandra? Biblioteken i Botkyrka bestämde sig för att pröva.

Det är en stillsam försommarkväll i aktivitetslokalen Albys hjärta nära Alby centrum. Utanför de stora fönstren går då och då någon förbi på väg hemåt från tunnelbanan. Men därinne, i det rymliga köket och vid det stora långbordet, bryter ett livligt sorl ut redan när de första deltagarna kliver in genom dörren. Ungdomarna som kommer till mat- och berättarträffen *Smaka på min historia* har träffat både varandra och personalen förut.

Lena, 15, ser lätt nervös ut. Idag är det hon som ska leda träffen och hon har förberett en rätt som alla ska hjälpa till att laga – kyckling, ris, morötter och en vit sås. Råvarorna har införskaffats av Sharmarke, som jobbar på den kommunala verksamheten *Ung 16–19* och samarbetar med Bibliotek Botkyrka. Även lokalen med köket är deras.

Idén till *Smaka på min historia* växte fram ur ett projekt där besökare bytte boktips och samtidigt åt mat tillsammans. När bibliotekarierna Nanny Nilsson och Annabell Chin frågade ungdomar på biblioteket vad de skulle vilja göra, visade sig matlagning stå högt i kurs. Eftersom biblioteken i Botkyrka har för vana att utforma program tillsammans med sina besökare, började de fundera kring hur mat och matlagning skulle kunna samverka med biblioteksverksamhet.

”Först köpte vi in ett författarbesök med Khadija Mohamud, som driver bloggen och instagramkontot *Khadijas kitchen*. Hon berättade om sin väg till att skriva en kokbok och lagade mat tillsammans med ungdomarna”, säger Nanny.

Där och då föddes tanken att göra mat- och berättarträffarna till något återkommande.

”Det blev väldigt fina samtal. Alla började berätta om hur deras föräldrar och far- och morföräldrar lagade mat, om mat de brukade äta ... Sen kom de in på allt från kulturer till prov i skolan. Mat är så kopplat till känslor och minnen. Biblioteket behöver finnas på olika platser och i olika sammanhang”, säger Nanny.

I köket diskuteras för fullt om vattnet till riset ska kokas upp innan riset läggs ner. Några av deltagarna tror att det ska det, några inte, så småningom enas de om att Lena får bestämma. Nervositeten har släppt, nu vågar hon ta beslut.

Gruppen som ses denna kväll är vana vid berättande och även skrivande. Flera har deltagit – och vunnit! – bibliotekets skrivtävlingar. Den första som vann, när hon bara var 12 år, var Dima, som nu fyllt 17. Hon tar en paus från morotsskalandet och berättar:

”Skrivtävlingen var det som fick mig att börja skriva. Nu skriver jag väldigt mycket. När jag har känslor skriver jag poesi. Noveller och sånt skriver jag när jag kommer på en bra plot. Oftast skriver jag på engelska, för efter att jag började läsa fantasy på engelska så lät inte svenska riktigt lika vackert längre.”

Dima har, tillsammans med några till, varit bollplank åt Nora Khalil, författare till *Yani* och *Abow*. Nora vände sig till biblioteket för att hitta unga från Botkyrka som ville förhandsläsa hennes manus. På en konferens om ungas läsande och skrivande som Regionbibliotek Stockholm anordnade våren 2023 sa hon: ”Det kändes fint att ha med ungdomar från Botkyrka för det är en bok om Botkyrka. Men det var nervöst. Jag ville veta, är det här något som orten kommer tycka om eller skriver jag för en annan målgrupp? Det var skönt när jag förstod att jag träffat rätt.”

För Dima och de andra ungdomarna blev mötena en chans att följa en skrivprocess.

”Jag var imponerad över att hon inte var rädd för att lyssna till oss och ändra sin text, hon ändrade ganska mycket. Förut var jag

emot att få kritik, men nu vill jag också få kritik när jag skriver”, säger Dima.

Även Iren, 18, har vunnit skrivtävlingen och varit med och gett feedback till Nora Khalil. Hon berättar att hon läser mycket.

”Det är det första jag gör när jag vaknar. Förut var det mycket fantasy men nu läser jag drama, historisk fiktion, klassiker... Biblioteket har hjälpt mig att göra läsandet till en rutin.”

Iren för två dagböcker som har lite olika funktion.

”I en skriver jag reflektioner men också om jag får en snilleblix, något som rimmar eller så. I en annan skriver jag mer fiktion baserat på verkligheten. Jag tror att jag kommer fortsätta ha skrivandet som en hobby, för mig är det svårt att skriva när det blir krav inblandade”, säger Iren.

Kycklingen doftar härligt och det finns morötter åt en hel skolklass när de cirka tio deltagarna sätter sig till bords. Under prat och skratt äter de och delar med sig av sin vardag. Lena berättar varför hon föreslagit denna maträtt (hon gillar den och har ätit den hemma) och samtalet kommer in på maträtter som de andra gillar. Det visar sig att rätten dolma är en favorit hos flera, vilket i sin tur får Iren att minnas:

”När vi flyttade till radhus så hittade vi en nyckel nedanför altanen, där det växer vindruvor. Det var inte vår nyckel så vi tyckte det var lite konstigt. Sen en annan gång så såg vi en dam som plockade några blad från vindruvsplantan. Det var hon som tappat nyckeln! Jag minns att vi gick och lämnade den till henne och då bjöd hon på popcorn. Hon skulle ha bladen för att göra dolma.”

Bibliotekarien Nanny Nilsson ser sitt uppdrag som större än att enbart främja läsning eller språkutveckling. Skrivande och berättande gör att ungdomarna får makten att påverka. Hon och kollegan Annabell jobbar aktivt med att hålla gruppen i gång, de har kontakt med ungdomarna via Facebook och Whatsapp och ger dem stora möjligheter att själva styra programmet och tidpunkterna för träffar. Skrivtävlingarna och mötena med Nora Khalil

har varit en stor inspiration och fått några av ungdomarna att själva se en författarkarriär framför sig. Det är något som Nanny aktivt uppmuntrar.

”Om vi på biblioteket kan verka som en brygga någon gång... det är jätteviktigt för mig. Det är så skönt, speciellt när man är ung, att våga skapa och till exempel ha författardrömmar. Vi behöver stärka individen, men det handlar också om att faktiskt lyfta fram nya röster, hitta ett nytt berättande. Konsten, och världen, behöver fler perspektiv”, säger hon.

Hjälpsamma
TIPS!

Nannys tips för skrivande och berättande på bibliotek

- ❖ Använd poesin. Poesi behöver inte vara grammatiskt riktig, så det är lätt att vara med även för den som inte varit i Sverige så länge eller den som inte är van vid att skriva. Ibland har vi poesi i centrum, där den som vill får läsa en dikt, egenskriven eller inte, på valfritt språk, i mikrofon.
- ❖ Gör en skrivtävling. Vi har haft det i fyra år. Först var det noveller på svenska och engelska, sen poesi och dialog. Texterna samlas i en bok. Jag tror deltagarna tycker att det är väldigt roligt att bli publicerade.
- ❖ Bara börja. Prova, kör. Starta med några enkla skrivövningar, testa flödesskrivning. Det är ofta min arbetsmetod att pröva något och sedan låta det växa.
- ❖ Vidga begreppen. Biblioteksverksamhet är inte bara böcker utan skrivande och även berättande kan vara en naturlig del.

Poesi behöver inte vara grammatiskt riktig, så det är lätt att vara med även för den som inte varit i Sverige så länge eller den som inte är van vid att skriva. Ibland har vi poesi i centrum, där den som vill får läsa en dikt, egenskriven eller inte, på valfritt språk, i mikrofon.

Nanny Nilsson

Jenny Kindberg Lohrenz

Jag arbetar på flera bibliotek i Sigtuna kommun. Jag har världens roligaste jobb, då jag arbetar som barnbibliotekarie på Rosersbergs bibliotek och får köpa in barnmedier dit. Jag är också bibliotekarie på Sigtuna bibliotek och där ansvarar jag för vuxenfaktabeståndet. Jag arbetar också med bibliotekens programutbud av alla de slag, både i barn- och vuxenverksamhet.

Det hemliga uppdraget

Jenny Kindberg Lohrenz

Den skrivuppgift jag nu ska berätta om kallar jag egentligen för kvittouppdraget. Det var inget som jag berättade för barnen i *Rosers writers*. I början av träffen sa jag ingenting alls om skrivuppgiften. Vi startade med en uppvärmning, precis som vi brukar.

Den här träffen fick alla sprida ut sig i rummet. Någon la sig på mattan, en annan kröp upp i ett hörn i en av sofforna och en tredje satt koncentrerat vid ett bord. I litteraturen om kreativt skrivande används ofta flödesschema för den här typen av övning som jag nu ska beskriva, men uppvärmning tycker jag låter mycket roligare. Tanken är att hålla texten levande, och att inte fastna i massor av formuleringar och detaljer. Uppvärmningen vi gjorde denna träff kallar jag 3-2-1-minutersövningen. Den går ut på att man ställer en timer på tre minuter. Under den tiden ska alla skriva så många meningar man kan utan att lyfta pennan. Om man fastnar på ett ord får man fortsätta att skriva det ordet massor av gånger tills man kommer på en fortsättning på meningen. Om jag exempelvis fastnar i en mening, och just har skrivit ordet sten, får jag fortsätta att skriva sten sten sten sten sten, tills jag kommer på en fortsättning. Sedan upprepar man övningen genom att ställa timern på två minuter och slutligen en minut. Barnen läste på slutet upp texten som de skrivit. Det blev fantastiskt kul att höra alla galna meningar som bildats och det är härligt att kunna skratta tillsammans.

I slutet av varje träff med *Rosers writers* ger jag alla ett hemligt uppdrag. Jag vill inte kalla det för uppgift, för det låter alldeles för skolaktigt, så jag säger hemligt uppdrag i stället. Vid slutet av förra träffen hade jag givit dem i uppdrag att samla in kvitton som de

kunde hitta; kanske något som låg kvarglömt någonstans. Kvittot kunde vara från totala främlingar, eller någon som man känner. Det kunde vara ett som låg och skröpade på marken, eller ett som kom flygande i vinden, ja, vad som helst!

Jag berättade inte varför de skulle samla in kvitton, utan lät det vara hemligt.

Efter uppvärmningen, var det dags för skrivövningen som var kopplat till det hemliga uppdraget.

Vi samlades i en ring på golvet och alla plockade fram sina kvitton. Barnen fick turas om att berätta hur de hittat sina kvitton, innan jag började ställa några frågor: Var det något underligt med några av varorna som hade köpts? Kanske kunde varorna användas till att begå ett inbrott? Eller verkade det som om någon skulle ha en fest?

Sedan gick jag vidare till att fråga om personbeskrivningar; var det en tjej eller kille, ung eller äldre som handlat? Kan det ha varit en trevlig eller tråkig person? Var det en surgubbe eller en influencer?

Vi tog en liten paus för fika innan vi gick vidare med övningen.

Att kunna mumsa på något gott och få sörpla saft är viktigare än man tror. Det hjälper till att lära känna varandra, skapar en mysig atmosfär och är avkopplande.

Efter pausen fick barnen klistra upp sitt kvitto på A3-papper i massor av olika färger och skriva några rader om vad det var för sorts person som varit i den där butiken. Jag hade fixat högar av tidningar som barnen klippte bilder ur, för att sedan göra ett kollage som skulle kunna matcha personen som handlat varorna på kvittot. Syftet är att det ska bli som en liten miniberättelse och att bygga upp en personbeskrivning utifrån bara en enkel lapp. Jag ville visa att det går att hämta inspiration även från småsaker, och att en berättelse kan växa fram ur nästan vad som helst.

Till sist visade vi upp resultaten för varandra; fantastiska färgsprakande kollage, fullspäckade med detaljer som de tyckte passade in på personen som kvittot tillhörde. De som ville fick också läsa sin text för oss andra. En tjej var lite blyg och inte alls intresserad av högläsning. Men hon lät kompisen läsa hennes text i stället.

Det blev bra det också. Jag tycker inte att det ska vara ett krav på högläsning, det viktigaste är ju ändå att vara med.

Jag tror vi hade kunnat hålla på hur länge som helst, men det kunde vi ju inte. Innan vi skildes åt för dagen, gav jag barnen ett nytt uppdrag – att gå ut och tjuvlyssna på folk.

Och jag sa inte varför. Jag lät det vara hemligt.

Hjälp
samma
TIPS!

Kvittoövningen funkar även på vuxna!

När Regionbibliotek Stockholms skrivarnätverk samlades för att testa olika skrivövningar på varandra, så tog jag med mig den här kvittoövningen. Ingen hade ju förberett sig, utan alla fick gräva i sina väskor och leta fram något. En kvinna läste från sitt kvitto att hon bland annat köpt deo och ost och att hon varit superstressad den dagen. Vi andra skrattade högt åt kombon ost och deo och kunde känna igen oss i att stress verkligen kan kräva deo.

Sedan upptäckte någon att kassörens namn fanns med på kvittot. Det hade jag själv inte tänkt på när jag gjorde övningen i *Rosers writers*. Någons kassör hette Arne. Vem var egentligen denne Arne? Det blev en intressant perspektivväxling. Jag tycker absolut att kvittouppdraget kan passa som skrivövning för alla åldrar.

Rosers writers

Rosersbergs bibliotek är den minsta filialen i Sigtuna kommun. Vi använder ett rum bredvid biblioteket. Förutom bord och stolar finns där också mjuka soffor, kuddar och filtar. Det är en mysig plats som inbjuder till både skapande och avkoppling. Min tanke är att barnen i *Rosers writers* kan bre ut sig lite som de vill under skrivandet och inte nödvändigtvis sitta på en stol.

För en skivrarverkstad är ju ett namn också viktigt! Tidigare har jag haft bokklubb på Rosersbergs bibliotek som jag kallade för *Rosers readers*. För en skivrarworkshop så ändrade jag bara lite, till *Rosers writers*. Jag ville undvika att använda ord som Skivrarverkstad eller Kreativt skrivande, för det låter lite torrt och tråkigt. Jag fick också hjälp med att göra en snygg logga, som blev lite som ett signum för oss.

Jag ville inte ha en grupp med fler än åtta deltagare, för att alla skulle kunna ta del av övningar, och göra sig hörda. Jag tänkte först att 60 minuter/gång skulle vara lagom. Men jag upptäckte att 90 minuter behövdes. Jag planerade också att vi skulle ses vid tre tillfällen, ungefär en gång i månaden.

När jag planerade skrivworkshopparna hämtade jag massor av tips och inspiration från litteratur om kreativt skrivande, och förberedde en lös plan för vad vi skulle göra vid varje träff. Det som jag ville ha med vid varje tillfälle var en uppvärmning, för att släppa på skrivkrampen och väcka skrivklådan!

Jag bjöd in till skrivaktiviteten och tog ett djupt andetag och hoppades att åtminstone några skulle anmäla sig. Jag hade inte behövt oroa mig, gruppen blev fullbokad omedelbart. Den bestod av åtta tjejer i åldrarna 9–11 år.

Rosersbergs bibliotek drivs i samarbete mellan Sigtuna kommun och Svenska kyrkan.

Jennys tips

- ❖ Planera inte ihjäl dig, inget går ändå enligt plan, och det är helt ok.
- ❖ Ge ett bra namn till workshopen och skaffa gärna en logga. Varför inte göra en gemensam logga tillsammans med gruppen vid första tillfället?
- ❖ Var lyhörd för deltagarna och deras personligheter och ändra dina övningar så att det passar just din grupp.
- ❖ Se till att miljön är inbjudande. Ordna filtar, kuddar och mattor att bre ut sig på.
- ❖ Strö ut pennor, papper i härliga färger och skapa en kreativ och inbjudande plats att vara på.
- ❖ Hämta inspiration från litteraturen om kreativt skrivande, men ändra i övningarna, och gör dem till dina. Lägg till eller dra ifrån. Börja med slutet eller tvärt om.
- ❖ Gör egna spaningar, och fundera på om du hittar något som skulle kunna vara ett kul uppdrag.
- ❖ Gå gärna med i ett skrivarnätverk för att få råd och stöd.
- ❖ Glöm inte att övningar som riktar sig mot barn och unga, också går fint att använda i workshops för vuxna. Gör bara om dem lite, och gör dem till dina!
- ❖ Använd alstren som skapats; gör miniatyrrättningar eller skyltningar i biblioteket.
- ❖ Glöm inte gofikat! Det är viktigt, oavsett ålder!
- ❖ Kör på och ha kul!

Annika Westerholm

Jag har tidigare jobbat som arkeolog och är i idag barn- och ungdomsbibliotekarie vid Upplands Väsby bibliotek. Älskar mitt jobb! Skriver på min fritid. Har gått Författarskolan vid Västra Nylands Folkhögskola, Finland. Är med i Värmländska Författarsällskapet.

Glädjen i att skriva!

Annika Westerholm

Skrivandets själ

Varför ska bibliotek skrivfrämja? För att närma sig den frågan behöver jag börja i själva skrivandet. Varför skriva? Vad är drivkraften i att skriva? Framför allt glädjen! Men mycket händer i livet, både positiva och negativa saker. Kanske är du i ena stunden lycklig för att du ska gå på en studentmottagning och i nästa stund får du höra att en nära anhörig eller vän har blivit svårt sjuk eller dött. Sådant – lyckan och sorgen, de tvära kasten – kan jag vilja skriva om.

Jag tänker att det viktigaste inte är att skriva en hel historia om det man har upplevt. Det kan räcka med att göra dagboksanteckningar, att få ner sina känslor om man mår dåligt för att sedan må bättre. En liten skrivbok som man kan ha bredvid sin säng, eller i sin väska.

Du som läser det här ska nu få färdas på en resa tillsammans med Upplands Väsby bibliotek, där jag jobbar. Vi kommer att stanna till på olika stationer och jag kommer att berätta om biblioteket som en skrivande plats. Föreställ dig att du kliver på ett tåg och ingen anhalt är den andra lik. Lite som livets resa kan te sig, där var och en av oss människor har sitt bagage med kunskaper och erfarenheter. Vi kommer bland annat få små smakprov på skrivande (och läsande) med blandade åldrar, skrivande för barn med funktionsnedsättning, gemenskapen och modet att skriva.

På Upplands Väsby bibliotek har vi olika aktiviteter med skrivande, bland annat en bok- och skrivklubb, skrivworkshops, och skrivfika. Att skriva tillsammans ger ett sammanhang, en tillhörighet, en form av gruppkänsla. Det behöver inte vara uppdelat i ålderskategorier. Ett bra exempel på det är bok- och skrivklubben som är från 11 år och uppåt. Flertalet deltagare har valt att stanna

kvar långt upp i gymnasieåldern. Detta trots att flera yngre har tillkommit. Det har snarare varit ett stort tillskott, då de äldre och de yngre har funnit ett bra och fint utbyte med varandra.

En målgrupp som vi på Upplands Väsby bibliotek vill fånga upp är barn med funktionsnedsättning. Vi har ordnat högläsning där barnen samtidigt fått skapa i lera. En slags förlängd arm till att få tolka berättelsen.

Vi har även haft ett pyssel tillfälle där barn har fått ”känna på orden” genom att göra sin egen taktila bok. En mycket enkel sådan, där papper, sax, tejp, samt föremål som sandpapper, garner etcetera har använts. Genom sin taktila bok kan barnen uppleva sitt alster med flera sinnen.

Om vi för en stund går tillbaka till själva skrivprocessen i ett skrivande sammanhang tänker jag att vi människor har en bank av bilder och händelser lagrade inom oss. Att få skriva ner dessa, gestalta och sedan prata med andra är frigörande, modigt, roligt, och ibland skrämmande då man kanske aldrig tidigare har delat det med någon annan. Samtidigt har den som lyssnar eller läser texten ett ansvar. Det ska vara ett tryggt rum, en trygg värld att skriva i.

I samband med bok- och skrivklubben brukar jag prata om inre bilder och att skapa sin text. Jag brukar berätta så här: En inre bild som jag får när jag tänker på skrivande är en fjäril fladdrande ute på sommarängen. Där söker den sig fram efter nektar (det godaste) och samlar in. När du skapar din text, tänk inte så mycket på hur, utan gör det bara intuitivt, gå på din egen känsla. Sätt samman orden, meningarna där du tycker att det hänger ihop helt enkelt. Även här får jag en association och det är spindeln, hur den väver samman sin spindelväv. Texten får ett mönster, en rytmik, en ton som blir din och ingen annans.

Bibliotekets lokaler är porten till läsande och skrivande. Du som bibliotekarie kan skapa utrymme för deltagare att träffas och lyfta fram, och åskådliggöra texter som annars bara hade hamnat hemma i byrålådan.

Skapa ett tryggt rum

Vår nästa tågstation är det trygga rummets. Vad är ett tryggt rum? En plats där man får synas och höras, vara sig själv kanske. Hur kan man skapa ett tryggt rum? Har du någon gång känt att du inte tillhör en gemenskap? Då vet du hur viktigt det är att få känna tillhörighet. Bjud därför gärna på dig själv som ledare. Om du vågar, vågar andra också. Läs högt ur en bok eller något som du skrivit, försök avdramatisera och gör det så enkelt som möjligt. Men kom ihåg att ingen ska känna sig tvingad till att berätta varför den inte vill läsa upp sin text, inte heller berätta varför den är ledsen eller har varit frånvarande. Vid flera skrivartillfällen på biblioteket har jag sett lättnaden i en del deltagares ansikten när de inte behöver läsa högt. Jag har efteråt frågat om de alltid vill att det ska vara på det sättet. Oftast säger de nej, det var bara just nu. Så av den anledningen tycker jag inte heller att man ska ta för givet att deltagaren aldrig vill läsa sina texter.

Det kan vara en trygghet att få sitta på samma plats vid varje skrivtillfälle. Kanske någon vill sitta nära en utgång, en annan vill se vad som händer utanför fönstret. Medan någon annan istället blir störd av för många synintryck och vill sitta vänd åt andra hållet. Det behöver inte heller vara uttalade önskemål. Jag själv kommer ihåg att i skolåldern när jag hade jättelångt hår så tyckte jag om att gömma mig bakom hårsvallet och sitta och skriva.

Tänk på att grupper och människor har olika behov, funktionsförmågor och önskemål. Som ledare behöver du fundera på hur du kan vara lyhörd och inkluderande, samt hur du kan skapa förutsättningar för likvärdigt deltagande.

Sofie Samuelsson

Inför våra skrivarestunder på biblioteket brukar vi göra rummet extra mysigt med en duk och fika. Jag tänker att detta ger en mer avslappnad känsla och blir lite som en fikastund hos några vänner.

Stanna också gärna kvar en stund efteråt, när skrivtillfället är till ända. Plocka ihop materialet i lugn och ro. Visa att du tar dig tid. Ibland vill skrivdeltagare lätta sitt hjärta eller bara få förslag på hur de ska jobba vidare med sitt skrivande. Även om rummet är tryggt och tillåtande så är det inte självklart för alla att vilja öppna sig inför en hel grupp.

Inte alltid som planerat

Vid den här tågstationen blir saker och ting inte alltid som man har tänkt sig. Livet i ett nötskal.

Du kanske har varit med om någon gång att när du kommer in i ett rum så är det något som ligger i luften. Det kan vara en oro, en förväntan, en glädje. Känn gärna av stämningen i rummet. Ställ om snabbt om så behövs. En skrivövning blir inte alltid som du önskar. Kanske någon av deltagarna inte klarar av om en vattenkran droppar, eller om musik är på i bakgrunden. Andra kanske tycker tvärtom, att ljud skapar associationer, en kreativitet och rytm i skrivandet. Jag själv brukar skärma av mig med hörlurar och lyssna på klassisk musik i alla fall när jag är på jobbet, hemma är det skönt med tystnad och att endast höra hundens tassande steg.

Åter till de deltagare som tappar sin koncentration. Som ledare kan det vara bra att ge tydliga riktlinjer eller förslag på skrivövningar. En fast punkt som det lätt går att förankra till. Kanske är det enklare att först rita fram sin historia och sedan skriva den. Jo, det gäller faktiskt även de lite äldre barnen. En sommar hade vi skrivarestunder i dagarna tre här på biblioteket. En pojke i 12-årsåldern började teckna bilder utifrån skrivövningar som vi hade vid detta tillfälle. Dagen därpå kom han tillbaka och visade sitt alster och var med även på nästa workshop. Han hade skapat flera bilder, skrivit texter under dessa och gjort en sammanhängande berättelse. Hans första egna serieberättelse! Bibliotekariehjärtat slog ett extra slag av lycka.

Skriv ur dig ord

På denna station ska vi använda pennan så att den glöder. För att deltagarna på en skrivarworkshop, eller ett skrivarcafé ska få en referensram att utgå ifrån brukar vi ha en stund då vi delar hur vi gör när vi skriver. Även jag brukar berätta om hur jag gör.

Ett förslag när man vill ha en skrivstund kan vara att leta upp en lugn och mysig plats. Det kan vara hemma eller på ett café eller en parkbänk. En plats som ger harmoni i kroppen. Här kan man även höra med deltagarna var deras favoritplats för skrivande är.

När jag hittat en plats brukar jag skriva ur mig alla ord som jag har inom mig! Jag föreställer mig att jag sitter i en liten jolle ute på sjön, där vattennivån nu stiger i båten minut för minut. Det enda som kan rädda mig är att få ur allt vatten så snabbt som möjligt med hjälp av en hink eller ett öskar. Jag har inte tid att tänka på annat! Jag gör likadant med mitt skrivande, jag stannar inte upp och tänker. Nu gäller det bara att ösa och ösa med hjälp av pennan mot pappret eller knapparna på tangentbordet.

När vi använder oss av detta tillvägagångssätt vid en skrivaktivitet brukar jag be deltagarna välja ut några av de ord, tankar eller meningar de precis skrivit. Deras uppgift blir då att börja bygga ihop till en sammanhängande text. För att det inte ska kännas kravfyllt berättar jag att de kan se det som att det ska bli en slags punktlista eller inköpslista. Vid varje punkt kan du vartefter fylla på med mer text. Nu kan du börja tänka i vilken ordning du önskar ha din text. Snart har du byggt fram en röd tråd. Kanske känns det som en självklarhet men det kan vara ett sätt att komma förbi sin inre kritiska röst (en röst vi alla har).

Hjälpsamma
TIPS!

Ordna skrivarträff med NaNoWriMo

(National Novel Writing Month)

En tävling med målet att skriva en roman på 30 dagar.
Ett perfekt tillfälle att som bibliotek skapa grupper
eller arrangemang omkring tävlingen.
Du kan läsa mer om det här på www.nanowrimo.org.

Strukturera sin text behöver man inte börja med, det kan man göra i efterhand. Det viktigaste är att du får ner det du önskar på pappret. En av deltagarna som var med på skrivarkonferensen på Upplands Väsby bibliotek sa att hon tyckte det var jobbigt när man hade skrivit mycket text. För hur skulle man då hålla koll på allt? Jag håller med, det är en utmaning, men ingen omöjlighet. Använd golvytan, skriv ut papperskopior från datorn och placera i den ordning du vill ha din historia. Blir det svårt använd post-it lappar och sätt samman dessa på ett A4-papper. Du har precis skapat din tidslinje i berättelsen.

Rensa i din trädgård

Hoppas du har packat med dig spaden, vattenkannan och jord för det behöver du använda när du går av vid den här tågstationen. Jag tänker att när man skriver så är det som att ta hand om sin trädgård (eller någon annans). Först planterar man, sår sina frön, lägger på jord, vattnar, hoppas att solen skiner så det får chans att växa och så tittar man till sina växter för att se hur dessa mår. Ungefär så jobbar jag när jag skriver. Sår lite ord på pappret. Punktar upp vad som kan vara intressant att ha med. Vattnar och så får texten växa sig större, orden blir till meningar, stycken. Ibland behöver man också ansa sina texter. Det kan annars lätt svälla ut, till slut blir det för mycket. Då tar jag bort punkterna, onödiga ord, komprimerar och stuvar om. Favoritord, eller textavsnitt som är särskilt svåra att rensa bort, brukar jag lägga på komposthögen (i en mapp). Vem vet, kanske finns det något guldkorn som kan plockas fram vid ett senare tillfälle.

Knyta samman säcken

Vi är nu snart vid tågresans slut. Jag hoppas att denna text kan vara början till något nytt för just dig som läsare och för alla skrivarentusiaster runt om på biblioteken. Våga följ din magkänsla, vad känns bäst för din skrivargrupp? Hur kan du lyfta fram skrivandet mer på ditt bibliotek? Kanske med hjälp av glädjen, ett tryggt rum, en grupp-känsla och samhörighet i skrivandet, eller kunskapsutbytet mellan åldersgrupper för att ta några exempel. Det har i alla fall hjälpt oss på min arbetsplats. Vi kan alla tillsammans bygga vidare rälisen med skrivande (och läsande) runt om i landet.

Annikas övningar för din skrivgrupp

- ❖ Gå på en promenad, rensa dina tankar och plötsligt är orden där. Skriv ner och förvalta i en burk. Ta senare fram och associera, koppla ihop likt en kätting.
- ❖ Läs sådant du inte brukar läsa annars. Du får nya infallsvinklar i skrivandet, kanske en annan tidsera där du hör balkläningars frasande, eller hästens hovar mot marken.
- ❖ Samla på gamla och bortglömda ord. Du bygger upp ditt ordförråd och texten kan bli ännu mer levande.
- ❖ Titta dig omkring på bussen, tåget eller i affären. Hur rör sig och pratar folk, hur se miljön ut? Ibland överträffar verkligheten allt. Använd, maskera och bygg vidare.
- ❖ Brukar du se på filmer? Tänk dig skrivande som en rörelse, något händer, det är dofter, känslor som uppstår. Använd alla dina sinnen. Hur känns regnet som strilar ner i ditt ansikte? Kanske uppfriskande eller irriterande?

*Och så hittade jag
vad jag gillar att göra
på fritiden.*

Emelie, deltagare
i en skrivgrupp

Trygga rum och ungas behov i fokus

Monika Israelsson

Att skriva kan handla om att reflektera över sitt liv och bearbeta tankar och känslor – något som bibliotekarierna i Järfälla är medvetna om när de jobbar med att skapa trygga rum för skrivande.

Det är lugnt på Viksjö bibliotek denna hösteftermiddag och det passar ungdomarna i skrivarcirkeln bra. De sitter i ”Röda rummet”, som har glasväggar ut mot biblioteket och på bordet står en bricka med saft och chokladbollar. Men än är det ingen som kastar lystna blickar på fikaten, fokus är här och nu.

”Minns ni? Bara skriv på oavsett om ni stavar fel”, säger bibliotekarien Lovisa Blomberg och sätter på dramatisk klassisk musik som fyller rummet.

Deltagarna, som är i gymnasieåldern, böjer unisont ner huvudena över skrivblocken. Gruppen träffades under sommarens skrivaktivitet på biblioteket och valde att fortsätta under hösten. Inför dagens möte har de haft kontakt med Lovisa Blomberg och hennes kollega Gemma Ingargiola via sociala medier och mejl och plats och tid har anpassats efter deltagarnas behov. Någon har skrivit mycket innan, några andra var helt nya när de började i somras.

”Vi var först lite oroliga för att de var för olika, men det blev en jättebra grupp”, säger Lovisa.

”I början var det någon som inte ville läsa upp vad hen skrivit, men ganska snart vågade de öppna sig för varandra”, säger Gemma.

Det märks i rummet. Deltagarna lyssnar uppmärksamt på varandras texter efter flödesskrivningen och kommentarerna är uppmuntrande.

”Det kändes som musiken gjorde att man ville skriva något spännande, en thriller”, säger Alice.

”Ja, en rysare”, säger Emelie.

Både Lovisa och Gemma är skrivintresserade och tror att skrivande kan ha stor betydelse i barns och ungdomars liv. Och inte främst för saker som språkutveckling och grammatik utan på ett existentiellt plan.

”De behöver få utrymme att uttrycka sig. De har saker de behöver få ur sig”, säger Lovisa.

”Precis som att springa ett varv runt skolan lugnar ner kroppen, så lugnar skrivande ner hjärnan”, säger Gemma.

Ofta kommer känsliga och svåra ämnen upp, som ungdomarna behöver bearbeta. I texten vågar de släppa fram längtan, oro och ilska och testa roller som de inte självklart tar i verkligheten.

”De skriver ju i skolan också, men här får de själva ha makten. Det är en helt annan grej. Om inte biblioteken jobbar med skrivande, vem ska då göra det?”, säger Lovisa.

Gratis och kravlöst erbjuder Biblioteken i Järfälla sina resurser. De unga får lära sig om genrer, dialog, karaktärsbygge och teman och bibliotekarierna läser gärna deras alster och kommer med feedback. Det är även läsfrämjande att jobba med relationer, menar Lovisa och Gemma.

”Vi har många unga som besöker biblioteket nästan dagligen. Det blir en mötesplats och litteratursamtal kan uppstå spontant.”

För några år sedan mynnade skrivaktiviteterna ut i en riktig bok. Lovisa hade hittat på konceptet *Novellfabriken* och två av ungdomarna som träffades där kom så småningom att skriva en bok, en dystopisk ungdomsroman med titeln *Arvtagaren*. Bibliotekarierna stöttade dem längs vägen och hjälpte till att söka stipendium för att ge ut boken. I två omgångar skrevs också berättelsen om till pjäsmanus, som sattes upp av ungdomsskådespelare från Kulturskolan. För Lovisa var det ”rålyxigt” att få följa de unga författarna över tid.

”När vi träffades var de 15, nu är de över 20. Jag ser spår av dem i deras karaktärer och stilistiska drag i boken, jag har fått se deras utveckling som personer”, säger hon.

Också några av deltagarna i den nuvarande gruppen skriver på längre texter hemma. Jennifer skriver helst på engelska och håller på med en längre berättelse. Lovisa frågar vad temat är.

”Jag är lite osäker. Huvudkaraktären kämpar med mental ohälsa, så det är ju ett tema... Jag känner att det här är en berättelse jag måste skriva. Varför gör karaktärerna som de gör?”

Emelie håller på med ett stort projekt med dagbokstexter, efter att tidigare inte ha skrivit alls.

”Det handlar om relationer och livet. Ingen har pushat mig som Lovisa och Gemma gjorde, jag kände att det var värt ett försök. Och så hittade jag vad jag gillar att göra på fritiden.”

För Lovisa och Gemma är det viktigt att trösklarna in till skrivande är låga. De har märkt att högre trösklar, som en novelltävling, inte fungerar lika bra. Därför är dörrarna öppna, det är drop in och mycket tid för samtal under nystartade skrivaktiviteter. Sedan, när en grupp väl formats och lärt känna varandra, så är deras behov styrande i planeringen. Allt för att skapa en trygg och kreativ plats för skrivande.

”De måste få göra det här kravlöst. I längden är det något som alla vinner på.”

Hjälp
samma
TIPS!

Lovisas och Gemmas råd

- ❖ Sänk trösklarna. Kräv inte skrivvana eller satsa på för ”svåra” saker.
- ❖ Sätt de ungas behov i fokus. Låt dem vara med och planera mötestider och innehåll.
- ❖ Jobba för ett tryggt rum med acceptans och tid för samtal.

Anna Fogelberg

Jag har arbetat som barn- och ungdomsbibliotekarie sedan 2001. En dag för många år sedan var jag hemma hos mina föräldrar och dammsög. Trots att jag var ledig arbetade min hjärna med att fundera över vilka lovaktiviteter jag skulle boka till biblioteket. Plötsligt slog insikten ned i mig – jag kan ju själv leda skrivarkurser med barnen på biblioteket! Och den där fantasyskrivarkursen, som jag längtat efter att få erbjuda besökarna, kan jag sätta ihop på egen hand. Sedan dess har jag lett många skrivarkurser och workshops på olika bibliotek. Jag är också skrivarlärare på Vallentuna Kulturskola.

På *Klubb Cosmos*, en fritidsgård för personer med funktionsnedsättning, bedriver jag regelbundet någonting som jag kallar för *Ordverkstad*. Det arbetet kan man läsa om i artikeln *Skrivglädje på Klubb Cosmos* som finns på digiteket.se. Där kan man också hitta en variant av min fantasyskrivarkurs som jag kom på den där dagen för länge sedan när jag dammsög. Den heter *Att leda en skrivarkurs på temat fantasy* och är fri att använda för den som vill prova på.

Att ha en värld i huvudet

Anna Fogelberg

Många barn och ungdomar går omkring med hela världar i sina huvuden. Första gången jag upptäckte det trodde jag att det var en enskild händelse. Jag mötte Jonathan som kunde berätta i timmar om den värld som han skapat på egen hand och som han befolkade med varelser och äventyr. Till slut blev jag alldeles snurrig av att försöka hålla reda på olika händelser i världen han berättade om. Sedan detta hände har jag arbetat i många år med ungdomar och skrivande och vet numera att Jonathan inte är ensam. Jag har också lärt mig att jag inte behöver begripa allting som jag får berättat för mig. Det duger mycket bra att bara lyssna på någon som redogör för detaljer kring onda och goda gudar som fajtas med varandra, kanske återuppstår de på olika sätt beroende på vilken färg de har på sitt blod eller också tillhör de olika rikerna med obegripliga namn som ingen kan stava till. När vi möts på bibliotekets skrivarkurs kan det vara första gången som någon vuxen lyssnar på ungdomens idéer. Då är det – även om man inte begriper allting – viktigt att man lyssnar på riktigt, ställer följdfrågor och uppriktigt intresserar sig för den berättelse man får levererad. Det behöver inte bli mer än så. Det behöver inte bli en roman, det behöver inte ens bli en novell av ungdomens idéer. Det kanske bara blir en berättelse som uppstår i den stunden, i mötet mellan ungdomen och bibliotekarien. Eller också lever historien vidare i ungdomens drömvärld som något som ska skrivas i framtiden. Huvudsaken är att någon lyssnat och matat fantasins eld genom att ta del av tankarna och idéerna, och visat ett intresse för det. Det krävs mod att våga berätta om sina fantasier och det är en ynnest att få vara den som tar del av dem.

Att bygga en värld

Om du på ett enkelt sätt vill sätta i gång fantasin hos en grupp med barn eller ungdomar låter du dem rita en karta. Du kan dela ut en mall där landsgränser, vägar, öar och vattendrag redan är inritade, men du kan också ge dem ett helt tomt papper och be dem rita en egen karta. För att inspireras kan du plocka fram några av alla fantasyböcker som det finns kartor i. Då kan ni tillsammans upptäcka att kartor kan se ut på väldigt många olika sätt.

Jag har märkt att arbetet med en karta startar en kedja av tankar. Medan deltagaren ritar in berg och skogar så funderar den på vilka som bor där. Och medan den funderar över folkslag och varelsor kommer tankarna kring vilka som är onda och goda, vilka har makten i landet, vilka är farliga, vilka är de utsatta, vilka måste räddas? Plötsligt finns både handling och huvudpersoner på plats. När små barn ritar teckningar brukar de ofta prata och berätta om det som de ritar, ungefär på samma sätt upplever jag att ungdomarna som jag möter ritleker sig fram till handlingen i sin text. Det blir ofta fantasytexter, men det måste inte nödvändigtvis bli

Då brukar jag säga att allt skrivande som de gör är träning inför den dagen de faktiskt kommer att slutföra ett manus. Titta på en musiker, den tränar och tränar innan det är dags för konsert, eller en person som tävlar inom idrott, den tränar och tränar och sedan blir det dags för tävling. ”Ni tränar och tränar också”, säger jag, ”och en dag har ni tränat så mycket så att det blir ett färdigt bokmanus”.

Anna Fogelberg

det, man kan ju rita en karta över något som blir en deckare eller kärlekshistoria på en skärgårdsö också.

När alla har arbetat en stund på sin karta brukar jag låta dem berätta för varandra om miljön de skapat. De allra flesta kan prata hur länge som helst om sina världar, men om någon inte kan det så stöttar jag genom att ställa frågor. Till exempel: Vad finns det för varelser i din värld? Hur ser de ut? Vad äter de? Vem bor i tornet du gjort? Finns det något spännande i bergen? Har du bestämt var någonstans din huvudperson bor?

Jag har ibland skrivarkurser med mycket tydliga skrivarövningar, vilket hjälper deltagare som har svårt att komma i gång på egen hand. Men jag tycker också det är viktigt och roligt att låta dem själva fylla sin kurs med just det som de brinner för. Då brukar jag plocka fram material som inspirerar dem att tänka vidare på det som de redan har med sig till skrivarträffen. Förutom att låta dem rita kartor brukar jag erbjuda dem en mall som jag kallar för storystarter där man svarar på frågor och på så sätt bygger upp sin historia med en början, en mitt och ett slut. Exempel på frågor som ställs är: Vad har din huvudperson för problem som ska lösas? Vilka hinder möter hen på vägen? Hur slutar historien?

Jag brukar också ha med ett papper där deltagarna kan svara på frågor och fylla i tankar om sin huvudperson. Vad har hen i sin garderob eller i sitt kylskåp? Här blir svaren mycket olika beroende på text. En huvudperson från en fantasytext kanske har en osynlighetsmantel i garderoben och en jordkällare fylld med sisslonsylt, medan en huvudperson i en mer realistisk historia kan ha märkeskläder i garderoben och ett utgånet mjölkpaket i kylskåpet. Oavsett vad skribenten väljer för saker kommer det att berätta någonting om huvudpersonen och på så vis hjälpa till att ge en tydligare bild av vem historien handlar om.

Ibland använder jag bilder från skrivarkortlekar eller utskrivna från internet för att få deltagarna att komma i gång eller komma vidare med sitt material. Det går att göra "Mina vänner" – blad där man skriver om sina huvudpersoner eller skriva faktatexter om odjur och monster som befolkar ens värld. Jag gillar också

att arbeta med obegripliga ord. Alla bidrar till att hitta på orden som man sedan diskuterar. Är flurgus en elak drake? Eller är det ett pålägg som man äter i trollskolan i Storskogen? Eller är det helt enkelt den sjukdom som kommer leda till nästa pandemi? Ibland hittar vi på en massa konstiga ord som sedan får ligga i en hög mitt på bordet och när någon behöver ett nytt namn eller en fantasymaträtt eller ett odjur så får man dra ett ord och använda det som man vill.

Att vara en inspirerande förebild

Om jag har den här typen av lite mera oplanerade skrivartreffar måste jag också tillgodose ungdomarnas behov av att prata och reflektera kring de idéer de redan har, annars finns risken att det inte händer så mycket med idéerna. Medan deltagarna arbetar på sitt material samtalar jag därför enskilt med var och en kring just den personens textidé. Då ser jag, ofta direkt under samtalets gång, hur deras fantasi arbetar på högvarv och pusselbitar fogar sig samman. De flesta kastar sig över papper och penna så fort de får chansen för att anteckna sådant som dykt upp. Det jag bidrar med i samtalet är oftast bara nyfikna frågor på det som de berättar för mig. De får också dela saker med varandra och det är mycket vanligt att en ungdom löser en annans problem med någon bångstyrig karaktär eller något i handlingen som skaver.

Jag tycker att det är viktigt att de jag möter förstår att jag också är en sådan som bygger världar. Det kan vara svårt för ett barn eller en ungdom att förstå att det är helt okej, till och med riktigt bra, att vara en världsbyggare. Har man inte mött någon annan med liknande tankar är det lätt att fundera på om det verkligen är normalt att grubbla över händelser och företeelser i en värld som inte existerar. Det är lätt att tänka om sig själv att man är en udda eller konstig person på ett sätt som gör att man känner sig obekvä. Finns det inte några lyssnande vuxna i närheten skulle jag tro att idéer och drömmar bleknar hos många. Mitt bästa tips för att vara en förebild är att mestadels vara positiv till allting man får berättat för sig, även om det ibland blir lite väl magstarkt med monsterätande demoner eller huvudpersoner som dödar varandra

på olika brutala sätt. När chansen dyker upp brukar jag också dra paralleller till mitt eget skrivande och säga: "Jag gjorde så här i min senaste bok..." eller "När jag skapade min värld tänkte jag att...". Då blir det normalt att prata om den påhittade världen och ingen av oss blir den där märkliga människan med en egen värld i huvudet.

Jag har en biblioteksbesökare som regelbundet kommer in på biblioteket och diskuterar sina bokidéer med mig. Vid ett tillfälle, när han hade berättat om tankarna på ett piratmanus, slutade han det hela med att säga: "Det är inte så viktigt om det blir en bok eller inte." Sedan var han tyst en stund innan han fortsatte: "Men jag tycker det är bra att vi pratar ändå. Då känner jag mig sedd." Ja, han formulerade sig faktiskt så klokt och insiktsfullt. Jag blev förvånad och berörd och kunde bara nicka till svar. Han sätter fingret på något viktigt. Det som ungdomarna arbetar med behöver inte bli något varaktigt. Ibland oroar sig ungdomar som skriver för att deras manus aldrig blir klara. De hittar ideligen på nya historier men de kommer aldrig fram till slutet på någon av dem. Då brukar jag säga att allt skrivande som de gör är träning inför den dagen de faktiskt kommer att slutföra ett manus. Titta på en musiker, den tränar och tränar innan det är dags för konsert, eller en person som tävlar inom idrott, den tränar och tränar och sedan blir det dags för tävling. "Ni tränar och tränar också", säger jag, "och en dag har ni tränat så mycket så att det blir ett färdigt bokmanus."

För en tid sedan fick jag en bok i min hand, en antologi utgiven av skrivarelever på Gotlands folkhögskola, och däri återfinns två av mina skrivande ungdomar. Kajsa som jag mött på Knivsta bibliotek och Charlotta som jag mött på Vallentuna bibliotek. Det var en härlig känsla att stå med deras bok i handen och känna mig delaktig i något som började som en enkel skrivarkurs på biblioteket för många år sedan och som nu har resulterat i något mycket större. Jag är övertygad om att jag kommer stöta på flera av mina skrivande biblioteksungdomar i framtiden och jag längtar redan efter att läsa deras texter och upptäcka deras världar.

Om du är intresserad av att hålla i en skrivträff eller skrivworkshop på biblioteket där du jobbar skulle jag först och främst vilja säga det här: Det är mycket lättare än du kanske tror! Det andra är att du själv inte behöver vara expert på att skriva för att hålla i skrivträffar. Du behöver bara tycka det är roligt!

Cecilia Westergren

Kreativt skrivande på bibliotek: Handledning 1 och 2

Sofie Samuelsson

Introduktion

Regionbibliotek Stockholm har de senaste åren återkommande ordnat kurser i kreativt skrivande på bibliotek. Kurserna finns i två steg. Steg ett fokuserar på att komma i gång med skrivverksamhet och lekfulla skrivövningar. Steg två har fokus på gestaltning och textsamtal. Syftet med kurserna är att biblioteksmedarbetare ska bli inspirerade, få mod, kunskap och verktyg att själva leda skrivverksamheter på bibliotek.

Handledning 1 och 2 i den här boken utgår från Regionbibliotek Stockholms kurser i kreativt skrivande på bibliotek. Med stöd av handledningarna kan du, ensam eller tillsammans med kollegor, undersöka kreativt skrivande på bibliotek i en form som påminner om studiecirkeln. Handledning 3, som ligger sist i *Vi skriver*, är en skrivcirkel med fokus på reflekterande skrivande. Om du gör handledningarna tillsammans med andra, så bestäm om det är någon som ska vara gruppleddare, en roll som även kan rotera. Gruppleddaren kan leda skrivövningarna och samtalen.

Så här kan du använda handledningarna

Du behöver skrivverktyg för skrivövningarna. Du väljer själv vad som passar dig, men jag föredrar penna och ett omsorgsfullt valt block. I handledningarna kommer jag därför att skriva penna och block, men självklart går det lika bra med en mobiltelefon, surfplatta eller annat. Handledningarna innehåller skrivövningar som du uppmuntras göra – själv eller tillsammans med andra. Du provar

övningarna, dels för att få en bank med övningar att använda när du själv ska leda skrivverksamhet, dels för att ha som underlag för samtal om när, var och hur olika övningar kan passa. Handledningarna innehåller även reflektionsfrågor, reflektionsövningar samt tips och råd.

Passen i handledningarna

Handledningarna är uppdelad i pass, vilka innehåller olika övningar. Planera in när passen ska vara och att vårda den inplanerade tiden ömt. När Regionbibliotek Stockholm arrangerat kurser i kreativt skrivande på bibliotek har det varit två halvdagar för steg ett och två halvdagar för steg två, plus enskilda förberedelser att göra inför kurstillfällena. Jag kommer att ge förslag på vilka skrivövningar och reflektionsfrågor som är tänkta till ett pass, men du bestämmer själv hur långa pass du vill ha. Du kan dela upp eller slå ihop de föreslagna passen. Du kan även göra dem i annan ordning och hoppa över de delar som du inte vill göra.

Varje pass är tänkt att ta cirka en timme, men det beror förstås på hur lång tid du vill att det ska ta. Övningar och samtal kan du välja att stanna länge vid, eller du kan göra dem hastigt. Det finns skrivövningar du kan göra enskilt, samt (delar av) skrivövningar som du bara kan göra tillsammans med andra.

Bakgrund till handledningarna

Kursupplägg, skrivövningar, samt kunskap gällande kreativt skrivande på bibliotek som presenteras i handledningarna har utvecklats i mina samarbeten med kollegor på Regionbibliotek Stockholm, med alla de biblioteksmedarbetare som deltagit i kurserna, samt medlemmarna i Regionbibliotek Stockholms skrivnätverk. Det finns många med stor kunskap och klokhet som var dag skrivfrämjar på folkbiblioteken. Jag hämtar även kunskap och erfarenheter från Skurups folkhögskolas skrivpedagogutbildning.

Handledning 1: Komma i gång och lekfulla skrivövningar

Pass 1

1. Gå till en bokhylla. Välj snabbt och spontant en bok och skriv ner dess första mening i ditt block. Du ska använda meningen senare.
2. Läs sid 9–14, 79–85 och 143–150 i Regionbibliotek Stockholms *Skrivboken*.¹
3. Lyssna på *Föräldrarnas berättelser lever i oss*, om läs- och skrivkursen *Att läsa och bli läst* på Tensta bibliotek (Sveriges Radio).²

Pass 2

SKRIVÖVNING

1. Ta fram penna och blocket där du skrev en förstamening från en bok.
2. Du ska nu flödesskriva, vilket betyder att du ska låta pennan gå utan att stanna. Kommer du inte på vad du ska skriva så kan du skriva samma ord flera gånger. Du ska börja med din valda förstamening. Skriv i fem minuter – sätt en timer.
3. Om du gör detta gemensamt med andra: Avsluta med en runda där den som vill kan läsa upp sin text. Efter att en text har lästs, kan de som lyssnat gissa vilken bok meningen kommer ifrån.

1 *Skrivboken* finns digitalt: [Skrivboken • Regionbibliotek Stockholm \(regionbiblioteket.se\)](https://regionbibliotekstockholm.se)

2 *Föräldrarnas berättelser lever i oss* 11 januari 2020 – Lundströms Bokradio. [Programmet finns på: www.sverigesradio.se](https://www.sverigesradio.se)

REFLEKTIONSFRÅGOR TILL SKRIVÖVNINGEN

- ✓ Vad kan vara bra med en sådan här typ av övning?
- ✓ När en grupp träffas för första gången – hur kan vi tänka kring presentation av deltagarna? Vilka varianter finns? Fördelar och nackdelar med de olika varianterna?
- ✓ Hur kan vi skapa en känsla av gemenskap och lyhördhet för våra olika önskemål och behov, till exempel när det gäller vilket sätt vi skriver på – med penna och block, dator, mobiltelefon eller surfplatta? Vilka justeringar behövs göras i olika skrivövningar för att alla ska ha förutsättningar att kunna delta?
- ✓ Om du hade en uppläsningssrunda – hur kändes det? Vad behöver vi tänka på när det gäller uppläsningssrundor?

SKRIVÖVNING

1. Gå tillbaka till din text som du flödesskrev. Ringa in fem ord i texten. De får gärna, om du vill, säga något om dig.

Enskilt

2. Skriv ner de fem orden i ditt block. Skriv en text utifrån orden – alla orden ska vara med i texten. Skriv i fem minuter – sätt en timer.

Gemensamt

2. Skriv ner de fem orden på ett löst papper. Skriv dem under varandra och vik pappret så att du genom att vika ner pappret kan se ett ord i taget. Ge pappret med orden till personen bredvid dig. Alla ska nu ha ett papper från en annan person framför sig. Det ska vara möjligt att läsa endast ett ord i taget.
3. Du ska nu skriva i två minuter på varje ord (om ordet, eller inspirerad av ordet). Sätt en timer och när den ringer så vik upp ett nytt ord. Sätt timern på två minuter till. Fortsätt så tills alla orden är slut.
4. Avsluta med en uppläsningssrunda.

REFLEKTIONSFRÅGOR TILL SKRIVÖVNINGEN

- ✓ När kan en sådan här övning passa?
- ✓ Vad behöver vi tänka på för att den ska fungera?
- ✓ Hur kan vi bäst instruera övningen?
- ✓ Fundera på vilka sätt som texter kan läsas upp? Fördelar och nackdelar med de olika sätten?

Pass 3

SKRIVÖVNING

1. Hämta tre saker som börjar på bokstaven b. Detta kan varieras efter vad som passar i sammanhanget, men tanken är att röra på sig (i rummet, i biblioteket eller var du nu är) och att du ska hämta tre (eller färre, vad som passar) föremål.

Enskilt

2. Ta fram block och penna. Beskriv föremålen. Skriv i sju minuter – sätt en timer.

Gemensamt

2. Du ska inte visa föremålen för de andra, utan täcka dem eller göm på annat sätt. Ta fram block och penna. Beskriv föremålen utan att tydligt skriva ut vad det är för något (om till exempel föremålet är en bok så skriv inte ordet bok). Skriv i sju minuter – sätt en timer.
3. Uppläsningssrunda: Läs upp texten. De andra får gissa vad det är för föremål.

TRYGGT RUM

Första stunden på en skrivträff, som kanske till och med är första träffen med gruppen, behöver det skapas ett tryggt rum präglad av tillit, kreativitet och nyfikenhet. Det finns flera sätt att göra det och vad som passar är beroende av gruppen och den som leder. Den som leder behöver innan första träffen fundera på hur ett tryggt rum kan skapas och behöver även efteråt reflektera över och utvärdera hur det gick och hur det trygga rummet kan förbli tryggt.

Skrivövningen i pass 2 kan passa bra för att skapa ett tryggt och kreativt rum. Alla har tagit med sig en mening ur en bok till skrivövningen och bidrar på det sättet till gruppen, kanske säger meningen något om personen som valt den – vi börjar bli synliga för varandra. Övningen är förhoppningsvis lekfull och att komma i gång att skriva snabbt tycker jag är bra på en skrivträff.

DELAKTIGHET, GEMENSKAP, GRUPPKÄNSLA

Det är centralt att försöka skapa delaktighet och gemenskap i en grupp. Du som leder en grupp behöver fundera, reflektera och utvärdera hur du på bästa sätt kan främja detta. Det är olika beroende på grupp och på den som leder. Att göra skrivövningar tillsammans, att till exempel skriva texter tillsammans, och att läsa upp texter kan skapa en god gruppkänsla. Fundera på vilka fallgropar som finns. Fundera på vad du lägger i begreppen delaktighet, gemenskap och gruppkänsla.

RUNDOR MED UPPLÄSNING

Det ska alltid vara frivilligt att läsa upp sin text. Hur en skapar förståelse för den frivilligheten är olika från grupp till grupp. Om gruppen får höra att bara den som vill läser sin text högt och att det är helt okej att inte läsa upp, så kanske ingen vill läsa upp. Det kan skapas en norm av att inte vilja läsa och väljer en att läsa upp så ska det vara en text som skribenten är nöjd med. Jag vill skapa skrivsammanhang där alla typer av texter finns i rummet, högt: lysande, bra, dåliga, roliga, obegripliga, osammanhängande, sorgliga, personliga, tråkiga, knasiga och så vidare. Jag vill att ord och berättelser ska spränga rummet.

När du leder en uppläsningssrunda behöver du fundera på hur du bemöter en person som just läst upp en text. Jag tycker ofta att det räcker med ett "tack". Fundera även på hur du kan bemöta en person som vill försvara och förklara sin text. De flesta gånger vill jag tona ner, när någon gör just det.

REFLEKTIONSFRÅGOR TILL SKRIVÖVNINGEN

- ✓ När kan en sådan här övning passa?
- ✓ Vad behöver vi tänka på för att den ska fungera?
- ✓ Hur kan övningen bäst instrueras?

REFLEKTIONSFRÅGOR GÄLLANDE SKRIVANDE PÅ BIBLIOTEK

- ✓ Hör skrivande och läsfrämjande ihop? Hur i så fall?
- ✓ Hur hör skrivande ihop med bibliotekets uppdrag?

- ❖ Undersök vad din biblioteksplan och andra styrdokument säger om skrivande och skrivfrämjande. Om det inte står explicit så kanske det finns med underförstått.
- ❖ För att få inspiration, sök på internet efter vilka skrivaktiviteter olika bibliotek arrangerar.

Pass 4

Lyssna på *Sommar* i P1 med Eija Hetekivi Olsson, Sveriges Radio.³

Pass 5

SKRIVÖVNING

1. Ta fram ditt block och penna.
2. Börja skriva utifrån orden "Jag minns ...". Om du kör fast kan du börja om med en ny "Jag minns ...". Skriv i fem minuter – sätt en timer.
3. Skriv utifrån orden "Jag minns inte ...". Om du kör fast kan du börja om med en ny "Jag minns inte ...". Skriv i fem minuter – sätt en timer.
4. Om du gör skrivövningen tillsammans med andra kan ni ha en uppläsningssrunda.

- ❖ Skrivverksamhet på biblioteket kan vara många olika saker. Det kan vara att ordna och leda skrivworkshops, skrivcirkel, skrivläger, skrivklubbar, men det kan även vara att lägga in kortare skrivpass i annan biblioteksverksamhet såsom bokprat, bokcirkel, pyssel och biblioteksvisningar.
- ❖ Tänk på att aktiviteterna både kan vara digitala och på en fysisk plats. Det är viktigt att fundera på mål och syfte med verksamheten och hur aktiviteter hänger ihop med uppdrag och övergripande mål.
- ❖ Tänk på att grupper och människor har olika behov, funktionsförmågor och önskemål. Som ledare behöver du fundera på hur du kan vara lyhörd och inkluderande, samt hur du kan skapa förutsättningar för likvärdigt deltagande.

3 Eija Hetekivi Olsson 29 juli 2019 – *Sommar & Vinter* i P1. [Programmet finns på: www.sverigesradio.se](http://www.sverigesradio.se).

REFLEKTIONSFRÅGOR TILL SKRIVÖVNINGEN

- ✓ När kan en sådan här övning passa?
- ✓ Vad behöver vi tänka på för att den ska fungera?
- ✓ Hur kan övningen bäst instrueras?
- ✓ Vilka varianter finns på övningen?

REFLEKTIONSUPPGIFT GÄLLANDE SKRIVANDE PÅ BIBLIOTEK

Nina Frid (idag Ström) intervjuar i sin bok *Läs, läka, leva* Emelie Fritzell som är lärare i kreativt skrivande. Läs följande citat högt och reflektera kring dem:

Kreativt skrivande handlar för mig om friheten att skapa, eller rättare sagt, att leka. [...] jag försöker alltid lägga fokus på leken, därför att jag upplever att det är just den biten vi behöver träna på innan vi kan börja skriva på allvar. Det är en bortträngd förmåga vi har inom oss, leka oss fram till olika lösningar, leka oss fram till berättelser.⁴

Att skrivande och läsningen går hand i hand är för mig en självklarhet. Men det var inte förrän jag började ta mitt eget skrivande på allvar, som jag faktiskt lärde mig vikten av att läsa böcker.⁵

Fundera på hur du ser på kopplingar mellan skrivande och lek.

Pass 6

- ✓ Titta på serien *Skriv ord som känns* på UR Play. Serien finns i tre delar.⁶

4 Nina Frid, *Läsa, läka, leva: Om läsförbättring och biblioterapi* (Lund: BTJ Förlag, 2016), s. 130.

5 Ibid., s. 131.

6 *Skriv ord som känns* finns på www.urplay.se.

Pass 7

SKRIVÖVNING

Ta fram ditt block och penna. Skriv en berättelse som börjar med orden: "När jag var barn..."! I denna berättelse ska du medvetet ljuga minst en gång, gärna flera gånger. Allt är tillåtet. Skriv i sju minuter – sätt en timer.

Om du gör skrivövningen tillsammans med andra kan ni läsa upp era texter för varandra.

REFLEKTIONSFRÅGOR TILL SKRIVÖVNINGEN

- ✓ När kan en sådan här övning passa?
- ✓ Vad behöver vi tänka på för att den ska fungera?
- ✓ Hur kan övningen bäst instrueras?
- ✓ Vilka varianter finns på övningen?

REFLEKTIONSUPPGIFT GÄLLANDE SKRIVANDE PÅ BIBLIOTEK

Sebastian Lönnlöv fångar i sin bok *Skrivet om skrivande* en mängd röster om skrivande. Reflektera, enskilt eller gemensamt, över det bibliotekarien Lisa Asu säger i boken:

Skrivande och läsande är ofta ensamma sysslor. I jämförelse med andra intressen, till exempel sport, finns det inte så många aktörer som anordnar aktiviteter. Därför är det viktigt att unga läsare och skrivare erbjuds ett forum. Folk- och skolbibliotek är en given mötesplats för unga som tycker om text. Och självklart ska vi erbjuda skrivande förebilder, i form av yrkesverksamma författare och andra skrivintresserade ungdomar.⁷

⁷ Sebastian Lönnlöv, *Skrivet om skrivande: Skrivfrämjande böcker, övningar och aktiviteter* (Lund: BTJ Förlag, 2018), s. 191.

SKRIVÖVNING

1. Ta fram ditt block och en penna.
2. Ta första bokstaven i ditt namn och kom på tre ord som säger något om dig som börjar på den bokstaven. Skriv det på ett papper.
3. Om du gör övningen tillsammans med andra kan ni ha runda när ni delar orden med varandra.

REFLEKTIONSFRÅGOR TILL SKRIVÖVNINGEN

- ✓ När kan en sådan här övning passa?
- ✓ Vilka varianter finns på övningen?

REFLEKTIONSUPPGIFT GÄLLANDE SKRIVANDE PÅ BIBLIOTEK

Fundera gemensamt eller enskilt på det Joel Josefsson skriver i sin kandidatuppsats *Döda inte en sångfågel: Om folkbibliotekariers expertis och kompetenser kopplat till skrivverksamhet* (2016) om att expertis kopplat till skrivande är beroende av sammanhang. Enligt Josefsson bör skrivande på bibliotek präglas av låga prestationskrav, frivillighet och uppmuntran. Det är viktigt att tänka på att biblioteket har en annan typ av lärande i fokus än i skolan, enligt Josefsson, och det är centralt att bära med sig att skrivande på bibliotek är en fritidssysselsättning.⁸

Josefsson har i sin uppsats intervjuat sju bibliotekarier och han har ringat in vilken expertis och kompetens som kan behövas om en arbetar med skrivande på bibliotek. Fundera och diskutera (om du är tillsammans med kollegor) Josefssons punkter:

- ✓ Expertis inom skrivandet är inte en nödvändighet, en kommer långt med intresse och erfarenhet.
- ✓ Det handlar om att kunna marknadsföra och hantera en grupp.

⁸ Joel Josefsson, *Döda inte en sångfågel: Om folkbibliotekariers expertis och kompetenser kopplat till skrivverksamhet*, kandidatuppsats (Borås: Högskolan i Borås, 2016), s. 34.

- ✓ Det är bra att veta hur en kan prata om text.
- ✓ Det är bra att veta hur en kan uppmuntra en deltagarkultur.⁹

Reflektera över och diskutera (om du är tillsammans med andra) de utmaningar som bibliotekarier som arbetar med kreativt skrivande på bibliotek kan möta. Den handlar om, enligt Josefsson:

- ✓ Själva arrangerandet.
- ✓ Få i gång samarbeten.
- ✓ Marknadsföring.
- ✓ Att kunna motivera verksamhetens vikt.
- ✓ Det kan krävas extra tid för planering och för att hitta arbetsformer, allra helst om det är en ny arbetsuppgift för bibliotekarien.¹⁰

Pass 9

SKRIVÖVNING

1. Ta fram ditt block och penna. Gå till en bokhylla och ta fram den sjunde boken från vänster högst upp, slå upp sidan sju, hitta den sjunde meningen på sidan och använd just denna mening som den första meningen i en dikt. Begränsa dikten till sju rader.
2. Skriv i sju minuter – sätt en timer.
3. Om du gör skrivövningen tillsammans med andra kan ni läsa upp era texter för varandra.

REFLEKTIONSFRÅGOR TILL SKRIVÖVNINGEN

- ✓ När kan en sådan här övning passa?
- ✓ Vad behöver vi tänka på för att den ska fungera?
- ✓ Hur kan övningen bäst instrueras?
- ✓ Vilka varianter finns på övningen?

⁹ Ibid., s. 33f.

¹⁰ Ibid., s. 34ff.

REFLEKTIONSUPPGIFT GÄLLANDE SKRIVANDE PÅ BIBLIOTEK

- ✓ Fundera på vilka olika varianter av skrivaktiviteter som kan hända på biblioteket.
- ✓ Fundera på vad vi skulle kunna kalla dem.
- ✓ Fundera på vilka förberedelser vi kan tänkas behöva göra för att ordna skrivaktiviteter på bibliotek.

Pass 10

Fokus på reflektion och utvärdering.

SKRIVÖVNING

1. Ta fram ditt block och penna.
2. Skriv dina reflektioner över handledningen du just genomgått. Skriv i 5–10 minuter.
3. Fundera på om du vill göra en ytterligare utvärdering och/eller en planering framåt.
4. Om du gjort skrivövningen tillsammans med andra kan ni samtala om era reflektioner.

När du ska planera en skrivträff kan du gå igenom följande punktlista:

- ❖ Fundera och formulera syfte. Vilka kopplingar till styrdokument finns?
- ❖ Leta upp övningar.
- ❖ Fundera på hur du kan skapa bra stämning, ett bra (snällt, tryggt, kreativt) rum.
- ❖ Fundera på hur du skapa förutsättningar för likvärdigt deltagande oavsett funktionsförmåga.
- ❖ Fundera på din ledarstil. Det som fungerar för någon annan behöver inte fungera för dig.
- ❖ Ha inte för höga krav.
- ❖ Våga prova och våga misslyckas.
- ❖ Sträva efter att göra en noggrann planering, så att du kan släppa den och vara spontan.
- ❖ Det är svårt att beräkna tid. Fundera på hur du kan undvika stress. Gör en planering med håll och ha en "övningsbank" med skrivövningar som du kan ta till om det finns tid.

Handledning 2: Gestaltning och textsamtal

FÖRBERED INNAN

Blocka minst en timme i din kalender och kalla den för "Skrivtid". Under timmen ska du göra ett antal övningar. Innan din "Skrivtid" ska du bestämma om du vill skriva med papper och penna, på dator, surfplatta eller mobiltelefon. Eftersom jag föredrar papper och penna när jag gör skrivövningar, kommer jag att skriva "papper och penna", men du väljer så klart själv vilket skrivverktyg du föredrar. Du kan även behöva justera skrivövningarna så att de passar deltagarnas funktionsförmåga.

Förbered så att du är redo innan "Skrivtid" börjar.

Försök att ordna så du inte behöver bli störd under din "Skrivtid". Du behöver även en timer för att ta tid. OBS! Spar alla texter du skriver i övningarna. Några kommer du att återanvända.

Pass 1

Skrivtid

UPPVÄRMNING: FLÖDESSKRIVA

Ta fram block och penna. Nu ska du flödesskriva i fyra minuter. Det innebär att du ska sätta pennan mot pappret och skriva hela tiden. Du skriver det som kommer upp i huvudet. Om det inte kommer något kan du skriva samma ord flera gånger. Sätt timern på fyra minuter – KÖRI! BÖRJA SKRIV!

LYSSNARÖVNING

1. Ta fram block och penna och timer.
2. Sätt timern på tre minuter. Lägg ner pennan och blunda. Sitt tyst och lyssna. Vad är det du hör? Försök att lyssna på de små nästan obefintliga ljuden som ligger bakom

de mer brusiga och kanske högljudda. Fundera på hur du skulle beskriva dem? Hur låter de? När timern ljuder, öppna ögonen.

3. Sätt om timern på fyra minuter. Skriv. När timern ljuder är övningen klar.

MILJÖBESKRIVNING

1. Hämta ett foto, en tavla eller en annan form av bild. Välj bild snabbt. Sätt timern på sex minuter. Skriv ner de tankar som kommer när du tittar på bilden. Associera fritt och känn dig inte begränsad av själva bilden. Skriv ner allt du kommer att tänka på, utan att värdera det. När timern ringer är övningen klar. (Om du vill skriva längre än sex minuter går det förstås bra! Det gäller samtliga övningar.)
2. Titta ut genom ett fönster. Notera allt du ser. Sätt timern på sex minuter. Beskriv det du såg genom fönstret, använd gärna fler sinnen i dina beskrivningar. När timern ringer är övningen klar.

PERSONBESKRIVNING

1. Välj en känsla (till exempel: glädje, äckel, förvåning, rädsla, frustration, lycka). Skriv ner den överst på ett papper. Tänk på en person, någon du känner till, har sett eller en fiktiv person – välj någon specifik som du kan se framför dig. Beskriv personen inspirerad av den känsla du valt. Antingen att personen bär på den känslan eller att berättarjaget känner så om personen. Sätt timern på sex minuter och skriv.
2. Tänk på ett tidigt minne du har av en annan människa. Försök att levandegöra minnet genom att beskriva din upplevelse av personen med hjälp av flera sinnen: syn, hörsel, lukt, känsel, smak. Sätt timern på sex minuter och skriv.

Pass 2

- ✓ Lyssna på *Sommar* i P1 med Nora Khalil, Sveriges radio.¹¹

Pass 3

- ✓ Läs novellen *Nureddins näsa* av Lars Göransson.¹²
- ✓ Om du skulle delta i ett textsamtal om novellen – hur skulle du då förbereda dig? Skriv ner stödord och spar till senare.
- ✓ Om du skulle leda ett textsamtal om novellen – hur skulle du då förbereda dig? Skriv ner stödord och spar till senare.

Pass 4

SKRIVÖVNING

1. Ta fram papper och penna. Tänk på din dag igår. Beskriv den utifrån:
 - Känsel
 - Lukt
 - Syn
 - Hörsel
 - SmakDet kan vara en kort mening, eller kanske bara ett ord, på varje sinne.
2. Skriv i fem minuter – sätt en timer.
3. Om du skriver tillsammans med andra kan ni ha en uppläsningssrunda.
4. Om ni är en grupp som träffas för första gången kan ni i rondan kort presentera er för varandra (till exempel namn, bibliotek, kommun).

¹¹ Nora Khalil 11 juli 2023 – *Sommar & Vinter* i P1. Programmet finns på: www.sverigesradio.se.

¹² Novellen finns på www.litteraturbanken.se.

REFLEKTIONSFRÅGOR TILL SKRIVÖVNINGEN

- ✓ När kan en sådan här övning passa?
- ✓ Vad behöver vi tänka på för att den ska fungera?
- ✓ Hur kan övningen bäst instrueras?
- ✓ Vilka varianter finns på övningen?

REFLEKTIONSUPPGIFT GÄLLANDE SKRIVANDE PÅ BIBLIOTEK

- ✓ Fundera på vad du tyckte om att planera in "Skrivtid" i din kalender och om det är något du skulle kunna använda i skrivaktiviteter som du ordnar.
- ✓ Reflektera kring skrivövningarna du gjorde under "Skrivtid". Vilka tyckte du om och vilka tyckte du inte om?
- ✓ Fundera på uppläsningrundor – vad har du för tankar om dem?
- ✓ Om du är tillsammans med andra samtalar ni kring ovan. Om du är ensam så skriv ner dina tankar.

Pass 5

SKRIVÖVNING

1. Ta fram block och penna.
2. Hämta något som luktar.
3. Beskriv lukten utan att berätta vad det är som luktar. Om du gör övningen tillsammans med andra så ordna så att ni inte ser varandras saker som luktar.
4. Om du gör övningen tillsammans med andra – läs upp era texter för varandra. De som inte skrivit texten gissar vilken lukt det är som beskrivs.

REFLEKTIONSFRÅGOR TILL SKRIVÖVNINGEN

- ✓ När kan en sådan här övning passa?
- ✓ Vad behöver vi tänka på för att den ska fungera?
- ✓ Hur kan övningen bäst instrueras?
- ✓ Vilka varianter finns på övningen?

TEXTSAMTAL

Nu kommer fokus att vara på novellen *Nureddins näsa* av Lars Göransson. Om du är ensam så fundera på dina egna förberedelser som du gjorde i pass 3. Jämför sedan med förslag på upplägg för textsamtalet nedan. Om du är tillsammans med andra har ni textsamtal kring novellen, eventuellt efter följande förslag på upplägg:

1. Runda (cirka tio minuter) där alla får möjligt att kort ta upp något som de särskilt fastnade för i läsningen av novellen.
2. Efter det kan ni välja några av följande samtalsfrågor:
 - a. Hur beskrivs miljön, hur gör författaren? Lyft gärna något exempel.
 - b. Hur beskrivs personerna, hur gör författaren? Lyft gärna något exempel.
 - c. Vilka känslor får du av texten? Varför?
 - d. Hur fungerar berättarrösten?
 - e. Hur kan texten beskrivas?

Det går fint att ordna skrivaktiviteter på bibliotek både digitalt och på en fysisk plats, till exempel i biblioteket. Fundera kontinuerligt på hur övningar och upplägg skulle kunna fungera digitalt respektive fysiskt – vilka justeringar behöver göras beroende av sammanhang?

Pass 6

REFLEKTIONSUPPGIFT TILL TEXTSAMTALET

- ✓ Reflektera kring textsamtalet av novellen *Nureddins näsa*. Vad fungerade bra och dåligt? Vad vill du tänka på till nästa gång du deltar i ett textsamtal?
- ✓ Fundera på vad som menas med gestaltning.
- ✓ Fundera på hur vi kan arbeta med gestaltning under skrivaktiviteter på biblioteket.

Pass 7

Skriv en text på valfritt tema på cirka en till två A4-sidor. Om du vill kan du utgå från de texter du skrev under "Skrivtid".

GESTALTNING

Gestaltning ger fler dimensioner till det vi vill beskriva/berätta. Vi kan tänka det som att läsaren ska kliva in med sin kropp i texten. Läsaren ska känna och uppleva med sina sinnen. Det är vanligt att vi skriver ut alldeles för mycket när vi skriver en text. Ofta skriver vi för mycket information och för många detaljer – tänk på att lämna en del till läsaren. Att prova att berätta utifrån våra olika sinnen kan få texter att växa. Ofta kan vi få höra tipset om att inte använda för mycket beskrivande ord som adjektiv och adverb. Ett vanligt förekommande råd är: Show, don't tell. Med det menas att om någon är sur, så ska vi inte skriva att personen är sur, utan hur vi kan förstå att personen är sur. Till exempel: Hur känner sig personen som är sur? Hur är det att möta den sura personen? Vad uppfattar den sura personen? Blänger den sura personen? Svarar den sura personen på tilltal?

Pass 8

Detta pass ska ägnas åt förberedelser av textsamtal av de texter som är skrivna under pass 7. Om du går igenom denna handledning ensam så går det inte att genomföra ett textsamtal. Då får du endast fundera och reflektera kring textsamtal. Upplägget för textsamtalet är hämtat och bearbetat från skrivpedagogutbildningen vid Skurups folkhögskola som jag gick 2014/2015.

Dela texterna med varandra i gruppen så att alla ansvarar för en text som de är huvudläsare för. Alla i gruppen läser alla texter.

FÖRBERED TEXTSAMTALET

Huvudläsaren förbereder sig på den text som hen ska läsa för att under textsamtalet kunna ge en bild till författaren om texten och sin läsning av texten. Vi kan kalla det att vi speglar texten, och fokus ligger inte på att tolka och värdera. Tyngdpunkten är på att beskriva texten: Hur upplevde jag texten? Hur upplevde jag början? Var hakade jag upp mig?

TEXTRESPONS

I ett textsamtal av den här sorten brukar vi kalla det för att ge respons på varandras texter. Ni ska tänka på att det först och främst är en träning på ge och ta emot textrespons och att delta i ett textsamtal – och därmed vara lite extra snäll mot dig själv och varandra.

När du ska ge respons är grundhållningen att ta varje text på allvar. Se texten utifrån dess egna förutsättningar. Fokus är på att förmedla upplevelser av din läsning. Lägg inte tyngdpunkten på att komma med ändringsförslag.

När du förbereder dig inför textsamtalet och för att ge respons kan du göra så här:

1. Läs långsamt och var uppmärksam på dina reaktioner under läsningens gång.
2. Anteckna dina reaktioner under läsningen.
3. Du kan notera när ditt intresse ökar och när det minskar. Fånga upp ställen som är oklara för dig.

ATT FÖRBEREDA RESPONS

Ett steg i att förbereda responsen är att fundera på hur du ska förmedla din läsning till textförfattaren. Ett sätt att göra det är att beskriva texten utifrån hur du ser och upplever den: Är det korta eller långa meningar? Finns det mycket beskrivningar, många adjektiv, dialog? Hur uppfattar du textens stämning? Vad ger texten dig för känslor? Vad tänker du om stilen? Du kan också tolka texten: Har texten något särskilt tema? Finns det någon kärna i texten som du tror textförfattaren vill berätta om?

ATT FÖRMEDLA RESPONS

När du ska förmedla din respons, så tänk på att den är till för textförfattaren. Vad kan hen bli hjälpt av för att kunna utveckla sin text? Minimera användningen av värdeord (som bra/dåligt) men använder du värdeord, så exemplifiera vad du menar och varför du tycker det du tycker.

Ett sätt att lägga upp förmedlingen av responsen är att gå från helhet till detaljer. Känsla, stämning och teman du uppfattat kan säga något om helhetsintrycket av texten, även det du tolkar att texten handlar om på ett ytligt plan, respektive på ett djupare plan. Du kan också förmedla vad du tror är textens riktning, vart den är på väg, och vad du ser som textens styrkor.

Förbered gärna ett manus med din respons som du kan ta med till textsamtalet.

Pass 9

TEXTSAMTAL OM TEXTER SOM ÄR UNDER ARBETE

Alla i gruppen ska ha läst alla texter. Alla ska vara "huvudläsare" till en av texterna, som hen ansvarar extra för och som hen förberett en respons för, gärna med manus.

Det är skillnad på textsamtal om en publicerad text och om en text som är under produktion. Textsamtalet om era texter, är ett samtal om texter som inte är klara.

Dela upp tiden så att alla texter får ungefär lika mycket tid. Textsamtalet har tre delar.

UPPLÄGGET FÖR TEXTSAMTALET

1. Huvudläsaren inleder och förmedlar sin respons av texten.
2. Alla i gruppen, utom textförfattaren, deltar i textsamtalet och delar sina läsoplevelser och eventuella frågor till texten. Textförfattaren lyssnar.
3. Textförfattaren släpps in i samtalet, hen kan ställa frågor om det som gruppen förmedlat när det gäller läsoplevelser av texten.

Pass 10

REFLEKTION ÖVER TEXTSAMTALET

Reflektera kring textsamtalet som ni gjort i pass 9. Vad fungerade bra och mindre bra? Vad vill du tänka på till nästa gång du deltar i ett textsamtal? Vad skulle du tänka på om du själv skulle leda ett textsamtal? I vilka former och på vilka sätt skulle en kunna ha textsamtal på biblioteket?

Skriv gärna ner reflektioner enskilt, innan ni delar dem med varandra.

Pass 11

Fokus på reflektion och utvärdering.

SKRIVÖVNING

Ta fram ditt block och penna.

1. Skriv dina reflektioner över handledningen du just genomgått. Skriv i fem till tio minuter.
2. Fundera på om du vill göra en ytterligare utvärdering och/eller en planering framåt.
3. Om du gjort skrivövningen tillsammans med andra kan ni samtala om era reflektioner.

Jag tänker att det viktigaste inte är att skriva en hel historia om det man har upplevt. Det kan räcka med att göra dagboksanteckningar, att få ner sina känslor om man mår dåligt för att sedan må bättre. En liten skrivbok som man kan ha bredvid sin säng, eller i sin väska.

Annika Westerholm

Skriva för att reflektera: Handledning 3

Sofie Samuelsson

Introduktion

Skrivande kan innebära många saker. Vi skriver med olika syften. Regionbibliotek Stockholm har undersökt skrivande som reflektionsmetod, bland annat genom att inspireras av essäskrivande på Centrum för praktisk kunskap på Södertörns högskola och genom att föra in skrivövningar i olika kompetensutvecklingsinsatser. Vi på Regionbibliotek Stockholm har anordnat skrivcirkeln *Stärk din roll som läsfrämjare genom skrivande*. Den hämtar inspiration från Centrum för praktisk kunskap, biblioterapeutiskt skrivande och skrivpedagogutbildningen vid Skurups folkhögskola.

Nedan presenteras utgångspunkterna för skrivcirkeln. Efter det kommer en handledning för dig som själv vill göra skrivcirkeln, ensam eller tillsammans med kollegor. Ämnet för våra skrivcirkelar har kretsat kring läsfrämjarrollen, men det går bra att ha andra fokus.

Centrum för praktisk kunskap och skrivande som reflektionsmetod

Vid Centrum för praktisk kunskap vid Södertörns högskola studeras olika yrkens praktiska kunskap och klokhet. Det handlar om beskrivningar och undersökningar av erfarenhetsbaserad kunskap och professionellt omdöme.¹ Studenterna vid Centrum för praktisk kunskap skriver under sin utbildning essäer vilka utgår från ett di-

¹ www.sh.se/forskning/centrumbildningar-och-forskningsnatverk/centrum-for-praktisk-kunskap.

lemma. Dilemmat ska vara en situation från studenternas arbetsliv, där studenten själv var en aktör med möjlighet att påverka händelseförloppet. För en bibliotekarie skulle det kunna vara en situation från yrkesvardagen på biblioteket. Det första studenten ska göra är att beskriva den situation där dilemmat uppstod. Studenten ska inte försöka hitta en lösning utan stanna i situationen och beskriva den så detaljerat som möjligt, gärna gestaltande. Dilemmat ska därefter vändas och vridas på från olika håll och filosofers texter kan vara till hjälp. En viktig del i essäskrivandet är läsandet av essäer under processen när de skrivs. Under kurserna vid Centrum för praktisk kunskap läser studenterna varandras essäer och samtalar om dem.²

Lotte Alsterdal (1958–2016) var författare och docent och hade en central roll för uppbyggandet av Centrum för praktisk kunskap. Hon skriver i artikeln *Essäskrivande som utforskning* (2014) att essäer vid Centrum för praktisk kunskap på Södertörns högskola innehåller tre delar: ”berättelsen om en svårbedömd handlingssituation, egna tankar och frågor kring den, samt perspektiv utifrån som förhåller sig till det egenupplevda”.³ Alsterdal menar att skrivandet har flera dimensioner som rör lärande, till exempel den estetiska lärprocessen. Det centrala är inte att röra sig bort från den egenupplevda händelsen mot högre abstraktionsnivåer, utan att närma sig den och ”måla en bild med fler och allt finare penseldrag”.⁴ Alsterdal skriver:

Min erfarenhet är att tankarna lyfter när vi lyckas få egenupplevda händelser, fantasifullt tänkande och andra tänkares arbeten att mötas och kontrasteras mot varandra. Den estetiska lärprocessen ser jag i växlingarna mellan att berätta och reflektera, i att gestalta en berättelse och arbeta med komposition av olika perspektiv och med en fantasi som gör att vi hittar oväntade infallsvinklar. En sådan komposition inbjuder liksom ett konstverk till olika tolkningar, sällan

2 Sofie Samuelsson, Jag har aldrig sett havet, men också det kan jag föreställa mig: en essä om hur skönlitteratur kan bidra till bibliotekariers kompetensutveckling (magisteruppsats, Huddinge: Södertörns högskola, 2022), s. 7f.

3 Lotte Alsterdal, *Essäskrivande som utforskning i Konst och lärande: Essäer om estetiska lärprocesser*, red. Anders Burman, (Huddinge: Södertörns högskola, 2014) s. 58.

4 Ibid., s. 59.

*till en upplösning av dilemmat. Det är en aktivitet som både rymmer gestaltande och problematiserande förhållningssätt, och tänjer gränserna mellan praktik, konstnärlighet och vetenskap.*⁵

Maria Hammarén är docent i yrkeskunnande och teknologi vid Kungliga Tekniska högskolan. Hon vill med sin bok *Skriva: en metod för reflektion* (2005) ge inspiration till nya sätt att jobba med identitet, reflektion och organisationsutveckling. Hon lyfter fram skrivandet som reflektionsmetod och belyser skrivandets dubbla funktion: reflektion och att synliggöra erfarenhetsbaserad kunskap. Att synliggöra erfarenhet handlar om att hämta stoff från sitt arbetsliv och belysa det. Det är raka motsatsen till att förpacka budskap på ett övertygande sätt, tvärtom gäller det att befria sig från alla förpackningar och alla förutfattade meningar. Det handlar om modet att återknyta kontakten med berättelser som vi bär med oss. Och att undersöka dem.⁶

Jonna Bornemark, filosof, författare, professor och verksam på Centrum för praktisk kunskap vid Södertörns högskola, visar i *Horisonten finns alltid kvar* (2020) att skönlitteratur kan fungera som metod för att odla ett professionellt omdöme.⁷ Vad kan ett professionellt omdöme handla om i ett bibliotekssammanhang? Jag tänker att omdömet är centralt i möten och samtal med människor som kommer till biblioteket för att låna böcker och bli läsinspirerade. Omdömet behövs när biblioteksmedarbetare planerar och prioriterar bland arbetsuppgifter och verksamheter. Frågor som handlar om hur länge biblioteksmedarbetare ska stanna i ett ärende med en besökare behöver bedömas, likaså om biblioteksmedarbetare ska närma sig någon som står vid en bokhylla. Allt detta är situationer som skiljer sig från tillfälle till tillfälle. Omdömet, att veta hur jag ska handla, spelar även in när jag till exempel möter en människa som inte alls har lust att bli läsfrämjad, som inte alls tycker att det är viktigt att läsa skönlitteratur. Vad gör jag då? Vilka olika handlingsalternativ har jag?

⁵ Ibid., s. 60.

⁶ Maria Hammarén, *Skriva: En metod för reflektion*, andra upplagan, fjärde tryckningen (Bod, Tyskland: Santérus Förlag, 2005 (2010)), s. 17f.

⁷ Jonna Bornemark, *Horisonten finns alltid kvar: Om det bortglömda omdömet* (Stockholm: Volante, 2020), s. 176, 196f.

Bornemark förbinder i *Horisonten finns alltid kvar* det professionella omdömet med sinnlighet och känslor. För att kunna odla ett professionellt omdöme behöver vi fånga upp det vi upplever. Att skriva essäer kan vara ett sätt att göra det. Bornemark skriver att vi lever i en tid där omdömet gång på gång glöms bort. Bornemark ser skrivande som verktyg för att odla det professionella omdömet:

Ett sätt att ta samtalet ett steg längre är att skriva om gruset. Genom att så konkret, detaljerat och ärligt som möjligt beskriva en knepig situation, vad som hände, hur olika personer reagerade och agerade samt hur författaren själv kände och handlade, kan den skrivande nämligen också påbörja en dialog med sig själv. När hen sedan läser den egna texten får hen syn på sig själv och situationen på ett nytt sätt. Genom det avstånd till sig själv och sina egna känslor som därmed skapas kan det också utvecklas en självkritik, liksom en kritik av den miljö hen tillhör.⁸

Lärande i arbetslivet genom reflekterande skrivande

När jag utforskat reflektion och skrivande kopplat till lärande i arbetslivet, har jag blivit inspirerad av hur studenter på läkarutbildningen i Lund i sina studier använt skönlitteratur och eget skrivande.⁹ Tre litteraturvetare från Lunds universitet – Katarina Bernhardsson, Immi Lundin och Evelina Stenbeck – skriver i *Litteratur och läkekonst* (2021) om nio seminarier som de lett för läkarstudenter där skönlitteratur och eget skrivande är i fokus. Genom läsning, samtal och eget skrivande tränar läkarstudenterna sin förmåga att sätta ord på erfarenheter och känslor, står det i bokens förord.¹⁰ Bernhardsson berättar i boken om medicinsk humaniora ”som tar in humaniora och humanistiska perspektiv, material och metoder på de medicinska utbildningarna”¹¹ och hur

8 Ibid., s. 176.

9 Detta beskriver jag i min magisteruppsats i praktisk kunskap: Sofie Samuelsson, *Jag har aldrig sett havet, men också det kan jag föreställa mig: En essä om hur skönlitteratur kan bidra till bibliotekariers kompetensutveckling*, magisteruppsats (Huddinge: Södertörns högskola, 2022).

10 Katarina Bernhardsson, Immi Lundin & Evelina Stenbeck, *Litteratur & läkekonst: Nio seminarier i medicinsk humaniora* (Halmstad: Makadam förlag, 2021), s. 9.

11 Bernhardsson i *Litteratur & läkekonst* (2021), s. 11.

en genom medicinsk humaniora kan lyfta fram ”den mänskliga dimensionen i vårddyrkena” och ”utveckla en reflekterande, kritisk och självständig hållning hos studenterna”¹². Enligt Bernhardsson bidrar medicinsk humaniora på läkarutbildningen till diskussioner om samhällssyn, människosyn och etiska frågeställningar.¹³ Hon citerar i *Litteratur och läkekonst* en del av programförklaringen för Lunds läkarutbildning, vilken kan spegla min utgångspunkt när det gäller reflekterande skrivande kopplat till bibliotekmedarbetares kompetensutveckling:

*En viktig komponent är att ge utrymme för öppna diskussioner och reflektioner, både kritiskt reflekterande och känslomässigt inlevelsefulla, kring vardagsetik och existentiella frågor som är av vikt för den kommande yrkesrollen.*¹⁴

Biblioterapeutiskt skrivande

Jag har visat varför jag har ambitioner att föra in reflektion, gärna genom skrivande, som en del av lärande kopplat till arbetslivet. I fokus för mig är arbete på folkbibliotek. När jag skapade skrivcirkeln *Stärk din roll som läsfrämjare genom skrivande* var Maria Boms bok *Skriva sig fri: Biblioterapi i praktiken* (2022) en viktig inspirations- och kunskapskälla. Härifrån har jag hämtat ingångar, övningar och upplägg. Bom är bibliotekarie, författare och sjuksköterska samt utbildad i biblioterapi på Ersta Sköndal Bräcke högskola. Det är viktigt att betona att sammanhanget för mig här är kompetensutveckling för biblioteksmedarbetare, vilket för med sig att fokus är på deltagarnas yrkesliv och inte på människors hela (privat)liv. Skrivcirkeln är heller inte en terapeutisk situation utan det handlar om reflektion och lärande i arbetslivet. Värt att notera är att gränserna, som så ofta, flyter och att det är nödvändigt att vara omsorgsfull och lyhörd för vart samtalen bär. Ibland behöver gränser uttalas tydligt. Det är viktigt att ständigt lyfta, både hos den som leder och i gruppen, frågor om självomsorg och eget ansvar. Alla som deltar behöver fundera på vilka vägar som en vill ta sig

¹² Ibid., s. 13.

¹³ Ibid., s. 14.

¹⁴ Ibid., s. 17.

fram på genom skrivandet och när en behöver stanna. Skrivande kan vara något mycket kraftfullt.

Skriva sig fri är en genomgång av biblioterapifältet, särskilt handlar boken om biblioterapeutiskt skrivande. Det finns många definitioner av biblioterapi och det finns många förgreningar och metoder. Bom skriver: ”En bred och allmän definition är att det är ett medvetet arbete med att utforska skrivande och litteratur genom reflektion och samtal i syfte att främja välmående och personlig utveckling.”¹⁵ Bom menar att skrivandet är ett verktyg som kan användas för många olika syften. Det kan vara att sätta ord på det som är svårt att tala om. Det kan vara att öppna upp för nya insikter. Vidare kan syftena vara att hjälpa oss att se klarare, bearbeta och sätta mål, se på oss själva med distans. Skrivandet kan vara en tid då en kan reflektera och kan innebära en stund av kreativitet, glädje och vila. Biblioterapeutiskt skrivande innebär enskilt skrivande eller skrivande i grupp, med eller utan ledare. Enligt Bom kan biblioterapeutiskt skrivande vara ett komplement till psykoterapeutisk behandling, men att det finns fler sammanhang för biblioterapeutiskt skrivande. Hon uppmuntrar oss att utforska vad skrivande kan vara för oss och hur det skulle kunna påverka oss.¹⁶ Bom själv landar i att biblioterapeutiskt skrivande för henne är

*ett personligt och känslorelaterat skrivande med ingen eller underordnad hänsyn till det språkliga och grammatiska i skrivandet. Det handlar inte om att skriva språkriktigt, utan om att uttrycka vad som rör sig inuti en själ i form av känslor och tankar. Däremot är det inte sagt att det inte uppstår fantastiska dikter och andra litterära texter i biblioterapeutiska sammanhang.*¹⁷

15 Maria Bom, *Skriva sig fri: Biblioterapi i praktiken* (Lund: Studentlitteratur AB, 2022), s. 14.

16 *Ibid.*, s. 9ff.

17 *Ibid.*, s. 27.

Handledning 3: Skrivcirkel i reflekterande skrivande

Beskrivning

Skrivcirkeln *Stärk din roll som läs- och skrivfrämjare genom skrivande* fokuserar på läs- och skrivfrämjandearbetet, men skulle kunna handla om andra av bibliotekets verksamhetsområden och arbetsuppgifter. Skrivcirkeln innehåller skrivövningar som ska vara till stöd för utforskning och reflektion kring det läs- och skrivfrämjande uppdraget i ett bibliotekssammanhang. Utgångspunkten är att skrivandet och samtal om det vi skriver är professionsutvecklande. Målet är en stärkt roll som bibliotekarie och läs- och skrivfrämjare.¹

Så här kan du använda handledning 3

Med stöd av denna handledning kan du, ensam eller tillsammans med kollegor, genom skrivande utforska det läs- och skrivfrämjande arbetet eller annan arbetsuppgift på biblioteket. Om ni gör det flera tillsammans, bestäm om det är någon som ska vara samtalsledare, en roll som även kan rotera.

Du behöver skrivverktyg och jag föreslår penna och ett omsorgsfullt valt block. Självklart bestämmer du själv vad som passar bäst för dig. Det fungerar även bra med dator, surfplatta och mobiltelefon. Skapa förutsättningar så att alla, om du gör handledningen tillsammans med andra, kan delta i övningarna på likvärdigt sätt. Vissa av skrivövningarna kan behövs justeras så att alla kan delta oavsett om någon i gruppen har en funktionsnedsättning.

Jag uppmuntrar dig, eller er, att i förväg planera in när skrivcirkeln ska vara och att försöka vårda den inplanerade tiden ömt. Det är bra om det inte går för långt mellan skrivtillfällena. Jag kommer att ge förslag på vilka skrivövningar och reflektionsfrågor som passar

¹ Skrivcirkelns upplägg är inspirerad av Maria Boms upplägg i *Skriva sig fri: Biblioterapi i praktiken* (Lund: Studentlitteratur AB, 2022), s. 166ff.

till ett pass, men du bestämmer själv hur långa pass du vill ha. Du kan dela upp eller slå ihop de föreslagna passen. Du kan även göra dem i annan ordning och hoppa över de delar som du inte vill göra.

Varje pass har jag tänkt ska ta cirka en timme, men det beror förstås på hur lång tid du vill att det ska ta. Övningar kan du stanna länge vid, eller göra dem hastigt. Det finns skrivövningar du kan göra enskilt, samt (delar av) skrivövningar som du bara kan göra tillsammans med andra.

Tänk på att läsa en instruktion i taget, då tanken är att du ofta inte ska veta om nästa steg i övningen.

Pass 1

SKRIVÖVNING

1. Skriv ett brev till dig själv din första dag på arbetet som läs- och skrivfrämjare på bibliotek. Ge av dina erfarenheter, vad önskar du att du hade vetat? Vad är viktigt? Vad behöver du som oerfaren veta?²
2. Spara brevet till senare.

SKRIVÖVNING

1. Leta upp en bild. Det kan vara ett vykort, en bild i en bok eller tidning eller något från internet.
2. Betrakta bilden och skriv om den i fem minuter.
3. Läs igenom det du skrivit och fundera på varför du valde bilden som du valde? Säger den något om dig idag? Om hur du känner dig idag?

² Jmf. Ibid., s. 173.

SKRIVÖVNING

Enskilt

1. Skriv "Biblioteket är..." tre gånger på tre rader.³
2. Avsluta meningarna – de ska avslutas på olika sätt.
3. Skriv om de tre raderna genom att byta ut "Biblioteket är" mot "Jag är".
4. Läs igenom och reflektera över vad de sex raderna säger dig. Skriv ner dina reflektioner.

Gemensamt

1. Ni ska göra en övning tillsammans – en "viktext".
2. Alla ska ha ett pappersark. Alla skriver "Biblioteket är ... " och fortsätter sedan meningen med ett ord eller en kort mening. Vik sedan pappret och ge det till den som sitter bredvid.
3. Börja om på orden "Biblioteket är ..." och skriv en ny mening, vik igen och skicka vidare. Detta upprepas tills alla har skrivit en gång på varje papper. Alla meningar startar på samma sätt.
4. Veckla ut pappersarket du har framför dig.
5. Alla läser upp det papper de har framför sig, men med den förändringen att en i stället för att läsa "Biblioteket är ..." läser "Jag är ...".
6. Samtal och reflektion: Hur var det att göra skrivövningen? Hur var det att läsa upp?

SKRIVÖVNING

1. Ta fram brevet som du skrivit till dig själv. Läs igenom.
2. Reflektera över: Hur var det att läsa din egen text? Hur var det att skriva? Något speciellt som slog dig?

³ Jmf. Ibid., s. 65.

Enskilt

3. Skriv ner dina reflektioner.

Gemensamt

3. Samtala om era reflektioner.

SKRIVÖVNING

1. Skriv en fortsättning på följande meningar.⁴ Skriv två minuter på varje mening – sätt en timer.
 - a. "Det bästa med mitt jobb är ... "
 - b. "Det svåra med mitt jobb är ... "
 - c. "Om jag var fri att jobba som jag ville skulle jag ... "
2. Skriv en reflektion över den egna texten under fem minuter – sätt en timer. Skriv utifrån någon eller några av följande ingångar:
 - ✓ "När jag läser det jag skrivit slår det mig att ... "
 - ✓ "Det förvånar mig att ... "
 - ✓ "Att skriva var ... "
3. Om du gjort passet ihop med kollegor så kan ni samtala om era reflektioner i gruppen.

Pass 3

Välj ut och boka in i kalendern två arbetspass där du arbetar läs- eller skrivfrämjande och där du kan reflektera efter passet. Exempelvis kan arbetspasset vara att hålla boksamtal eller bokcirkel, att bemanna informationsdisken. När du avslutat arbetspasset ska du reflektera över passet i cirka 20 minuter. Skriv ner dina tankar och känslor.

REFLEKTIONSUPPGIFT

- ✓ Lyssna på radioessän *Läskrämp – har vi förlorat förmågan att förlora oss själva*.⁵

4 Jmf. Ibid., s. 39.

5 Att läsa 4: *Läskrämp – har vi förlorat förmågan att förlora oss själva?* 8 juli 2022.
Programmet finns på: www.sverigesradio.se.

- ✓ Ta fram block och penna.
- ✓ Fundera på det du lyssnat till och skriv ner dina reflektioner.

SKRIVÖVNING

Du ska skriva en "tacksamhetslista". Skriv en lista med minst 20 saker som du är tacksam över när det gäller ditt jobb som läs- och/eller skrivfrämjare på bibliotek.⁶

Pass 4

SKRIVÖVNING

Skriv en reflektion, berättelse eller dikt på sex ord, utifrån temat "att läsa". Skriv i fem minuter – sätt en timer. Du kan skriva flera sex-ords-texter.

Enskilt

1. Fundera på din/dina texter. Skriv ner dina reflektioner.

Gemensamt

1. Uppläsningssrunda: De som vill läser upp sin/sina text/texter.

Detta var en variant på "Berättelse med sex ord". Det sägs att författaren Ernest Hemingway en gång blev utmanad av sina vänner om att skriva en berättelse på sex ord. Hemingway antog utmaningen och skrev en berättelse på sex ord som han enligt historien tyckte var den bästa han någonsin skrivit. Hemingway skrev: "For sale: baby shoes. Never worn."⁷

⁶ Jmf. Bom 2022, s. 64.

⁷ Ibid., s. 130.

SKRIVÖVNING

1. Skriv om dina drivkrafter som läsfrämjare i fem minuter – sätt en timer.
2. Skriv om dina utgångspunkter som läsfrämjare i fem minuter – sätt en timer.
3. Läs igenom det du skrivit och skriv ner dina reflektioner i fem minuter – sätt en timer.
4. Om du gör detta tillsammans med andra så kan ni samtala om det ni skrivit.

SKRIVÖVNING

1. Ta fram din "tacksamhetslista" från pass 3.
2. Ringa in några av orden på din lista.
3. Skriv upp orden i ditt block.
4. Reflektera över och skriv om orden i fem minuter – sätt en timer.
5. Om du gör övningen tillsammans med andra, kan ni ha en uppläsningssrunda av era texter eller delar av era texter. Ni kan även berätta om hur det var att skriva, hur det var att skriva listan och dela era reflektioner kring listan.

REFLEKTIONSUPPGIFT

1. Ta fram din "logg" från pass 3 där du reflekterat efter två läs- och/eller skrivfrämjande arbetsuppgifter.
2. Läs det du skrivit.

Enskilt

3. Skriv ner reflektioner om din logg.

Gemensamt

3. Samtala om loggarna.

Pass 5

Planera in att du under en period av cirka tio arbetsdagar skriver en kort reflektion (skriv i fem till tio minuter) varje dag.

REFLEKTIONSUPPGIFT

- ✓ Lyssna på radioessän *Fem skäl för vuxna att läsa barnlitteratur*.⁸
- ✓ Ta fram block och penna.
- ✓ Fundera på det du lyssnat till och skriv ner dina reflektioner.

Pass 6

REFLEKTIONSUPPGIFT

- ✓ Lyssna på ett avsnitt av Sveriges radios *Tankar för dagen* med Erika Hedenström: *Bibblan*.⁹
- ✓ Ta fram block och penna.
- ✓ Skriv ner vad du tänker på, reflektioner och känslor, i fem minuter – sätt en timer.
- ✓ Om du gör detta tillsammans med andra kan ni samtala om radioavsnittet.

SKRIVUPPGIFT

1. Ta fram din loggbok där du skrivit i flera dagar.
2. Läs och skriv en reflekterande text om hur det var att skriva loggbok och/eller vad som kom fram när du skrev. Skriv i tio minuter – sätt en timer.
3. Ringa in sex ord i din reflekterande text.
4. Skriv upp de sex orden i ditt block.

⁸ Att läsa 1: *Fem skäl för vuxna att läsa barnlitteratur* 5 juli 2022. [Programmet finns på: www.sverigesradio.se](http://www.sverigesradio.se).

⁹ Erika Hedenström – *Bibblan* 22 november 2019 – *Tankar för dagen*. [Programmet finns på: www.sverigesradio.se](http://www.sverigesradio.se).

5. Skriv en kort text eller dikt och använd de sex orden. Skriv i fem minuter – sätt en timer.
6. Om du gör detta tillsammans med andra kan ni göra en runda, där den som vill kan läsa upp sin text.

Pass 7

Blocka två timmar i din kalender, då du kan sitta ostört för att reflektera och skriva (du kan dela upp tiden i till exempel flera pass). Du kommer att göra en skrivuppgift i fem steg, varje steg tar cirka 15 minuter. Lägg in någon rörelsepaus också. LÄS BARA ETT STEG I TAGET. Tanken är att du gör det stegvis utan att veta vad som följer.

SKRIVUPPGIFT

Steg 1 (cirka 15 minuter)

Leta i minnet efter en situation i ditt läs- eller skrivfrämjande arbete som lämnat en trist känsla efter sig. Det behöver inte vara någon stor händelse, men något i ditt arbete som inte känts bra, då du inte vet om du handlade på ett klokt, bra och rätt sätt. Försök hitta en situation som lämnat ett "skav" efter sig. Situationen ska vara en situation där du själv hade möjlighet att handla och den ska innehålla fler personer än dig själv.

Steg 2 (cirka 15 minuter)

Skriv ner situationen. Skriv i jag-form.

Steg 3 (cirka 15 minuter)

Skriv ner situationen igen. Skriv från en annan persons perspektiv. Personen ska också ha varit med i situationen. Byt verb-form. Om du till exempel skrev i då-tid i steg 2, skriv nu i nu-tid.

Steg 4 (cirka 15 minuter)

Skriv ner situationen igen. Skriv nu med en allvetande berättare. Tänk på om du kan gestalta mer, använd sinnena för att beskriva situationen.

Steg 5 (cirka 15 minuter)

Reflektera över skrivprocessen. Skriv ner din reflektion. Du kan välja att skriva utifrån någon eller någon av följande meningar:

- ✓ "När jag läser det jag skrivit slår det mig att ... "
- ✓ "Det förvånar mig att ... "
- ✓ "Att skriva var ... "

Pass 8

- ✓ Lyssna på radioessän *För vissa är läsningen ett förräderi*.¹⁰
- ✓ Ta fram block och penna.
- ✓ Skriv ner det du tänker på: reflektioner och känslor i fem minuter – sätt en timer.

Pass 9

Du ska läsa i *Brun flicka drömmer* av Jaqueline Woodson i det här passet. Låna den på biblioteket.¹¹

REFLEKTIONSUPPGIFT

Läs, gärna högt och flera gånger, dikterna på sid 224, 239, 292, 313, 324 i *Brun flicka drömmer*.

Reflektera över dikterna – vad väcker de för känslor och tankar hos dig?

Enskilt

- ✓ Skriv ner dina reflektioner.

Gemensamt

- ✓ Samtala om era reflektioner.

¹⁰ För vissa är läsningen ett förräderi 11 juni 2019. [Programmet finns på: www.sverigesradio.se](http://www.sverigesradio.se).

¹¹ Jacqueline Woodson, *Brun flicka drömmer*, (2014) övers. Athena Farrokhzad, första upplagan, andra tryckningen (Stockholm: Natur & Kultur, 2018).

SKRIVÖVNING

1. Du ska nu skriva en eller flera haikus (dikter med tre rader: första raden fem stavelser, andra raden sju stavelser, tredje raden fem stavelser) eller annan dikt eller kortare reflektion. Tema för texten: "Att skriva".
2. Skriv i fem minuter – sätt en timer.

Enskilt

3. Skriv en reflektion över hur det var att göra skrivuppgiften.

Gemensamt

3. Runda där den som vill kan läsa upp sin text/sina texter. Samtal om hur det var att skriva och läsa upp.

REFLEKTIONSUPPGIFT

- ✓ Läs högt dikterna på sid 240–243 i *Brun flicka drömmer*.
- ✓ Reflektera över dikterna – vad väcker de för känslor och tankar hos dig?

Enskilt

- ✓ Skriv ner dina reflektioner.

Gemensamt

- ✓ Samtala om era reflektioner.

SKRIVUPPGIFT

1. Ta fram din text om en situation som skavt från pass 7.
2. Läs igenom texten.
3. Reflektera över din text: känslor och tankar den väcker, hur det var att skriva och hur den var att läsa i efterhand.

Enskilt

4. Skriv en reflekterande text om skav-texten.

Gemensamt

4. Samtala om reflektionerna över skrivuppgiften.

SKRIVÖVNING

1. Du ska skriva en dikt, i vilken du behandlar en eller flera valfria aspekter kring innebörden av handledningen för skrivcirkeln *Stärk din roll som läs- och skrivfrämjare genom skrivande*. Det finns inget rätt eller fel. Utformningen är fri och eventuella gränser sätts bara av dig själv. Dikten kan vara lång eller kort, på rim eller vers.¹²
2. Skriv i tio minuter – sätt en timer.

REFLEKTIONSUPPGIFT

Reflektera över hur det var att skriva dikten:

- ✓ Hur upplevde du uppgiften med att skriva en dikt för att fånga upplevelsen med skrivcirkeln?
- ✓ Var det lätt? Varför?
- ✓ Var det svårt? Varför?
- ✓ Övriga reflektioner kring uppgiften?

Enskilt

- ✓ Skriv ner reflektioner.

Gemensamt

- ✓ Samtala om era reflektioner

¹² Inspiration till denna skrivövning har jag hämtat från en workshop med Maria Frostling-Henningsson, docent och lektor i marknadsföring på Stockholm Business School, Stockholm universitet. Workshopen utgick från hennes bok *Kvalitativa metoder: introspektion, poesi, netnografi, collage och skuggning* (2017). Workshopen anordnades av regional biblioteksutveckling i Sörmland, Dalarna, Uppsala, Västmanland, Örebro och Östergötland.

REFLEKTIONSUPPGIFT

Reflektera och utvärdera hur denna handledning har varit att använda.

Enskilt

- ✓ Skriv ner reflektionerna.

Gemensamt

- ✓ Samtala om reflektionerna.

SKRIVÖVNING

1. Skriv ner tre ord eller tre korta meningar som kan peppa dig som läs- och skrivfrämjare.
2. Om du gör detta tillsammans med andra kan ni läsa upp orden/meningarna för varandra och samtala om det ni skrivit.

*De behöver få utrymme att
uttrycka sig. De har saker de
behöver få ur sig.*

Lovisa Blomberg

*Men så bestämmer hon sig:
lyfter hakan, sträcker ut armen och
markerar att den här platsen på den
här scenen, den är hennes. När hon
lyfter mikrofonen lägger hon den mot
hakan, precis som vi har tränat, och
sedan börjar hon läsa. [...]*

*Nu har hon precis läst klart sin
egenskrivna dikt, inför en publik på
flera hundra personer. Hon tar några
steg tillbaka in i halvcirkeln och
lämnar över mikrofonen till Linda.*

Nina Sundberg

Vi skriver adjö, på återseende

Texter kan vara mycket. Text kan polera och odla känslor och tankar. Trams, trassel och prassel. Texter kan vara bökgiga berättelser, fantasi som forsat fram och formats. Vi kan uppleva och dela texter. Vi kan njuta av vackra ord, fula formuleringar och nonsensord. Vi kan bli upprörda och ibland falla i gråt eller skratta högt. Genom text kan världar och människor skapas. Skrivande kan alstra gemenskaper. Texter färdas mellan människor, mellan världens alla hörn och mellan tider som varit och tider som ska komma.

Texter kan göra osynligt synligt och flyktigt bestående. Texter kan existera i stunden, som något skrivet i sanden just innan vågor slickar i sig bokstäver och ord. Skriva kan vi göra tillsammans i ett rum, där pennors rörelser över papper skapar stämning. Texterna fyller ett nu för att sedan kanske glömmas bort.

I *Vi skriver – om bibliotek och skrivande* har vi fått läsa om människor som skriver och om människor som skrivfrämjar. Vi har fått läsa om hur biblioteket är en plats, ett sammanhang, för skrivande, för ord och berättelser. Förhoppningsvis inspirerar boken till fortsatt utforskande av hur relationen mellan bibliotek och skrivande kan stärkas.

Vi hoppas att boken ger råd och mod, att den bekräftar och utmanar. Här kan vi finna likasinnade och kanske kan vi hitta nya tankar och idéer. Genom andras erfarenheter och kunskap kan vi lära oss mer och bli peppade att prova nya skrivvägar. *Vi skriver – om bibliotek och skrivande* innehåller mängder med skrivövningar och vi hoppas det kommer många tillfällen att prova dem, om och om igen.

Nu skriver vi adjö. Vi hoppas att vi ses i många olika skrivsammanhang framöver.

Sofie Samuelsson och Monika Israelsson
Regionbibliotek Stockholm

Källor

Alsterdal, Lotte, ”Essäskrivande som utforskning”, i *Konst och lärande: essäer om estetiska lärprocesser*, red. Anders Burman (Huddinge: Södertörns högskola, 2014), s. 47–73.
<https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:718625/FULLTEXT01.pdf>

Bernhardsson, Katarina, Lundin, Immi & Stenbeck, Evelina, *Litteratur & läkekonst: nio seminarier i medicinsk humaniora* (Halmstad: Makadam förlag, 2021).

Bom, Maria, *Skriva sig fri: biblioterapi i praktiken* (Lund: Studentlitteratur AB, 2022).

Bornemark, Jonna, *Horisonten finns alltid kvar: om det bortglömda omdömet* (Stockholm: Volante, 2020).

Borrman, Pia & Isaksson, Malin (red.), *Skrivboken: om att arbeta med skrivande och ungdomar på bibliotek* (Stockholm: Regionbibliotek Stockholm. Skriftserie 12, 2013).

Bäckström, Stina (red.), *Bankdosor, skam och sms-poesi: essäer om bibliotekens arbete med digitalisering* (Stockholm: Kungliga biblioteket, 2020).

Frid, Nina, *Läsa, läka, leva!: om läsfrämjande och biblioterapi* (Lund: BTJ Förlag, 2016).

Frostling-Henningson, Maria, *Kvalitativa metoder: introspektion, poesi, netnografi, collage och skuggning* (Lund: Studentlitteratur AB, 2017).

Gustavsson, Pontus, *Att skriva eller inte skriva?: om skrivfrämjande arbete på svenska folkbibliotek* (masteruppsats, Uppsala: Uppsala universitet, 2021).
<https://uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1573061/FULLTEXT01.pdf>

Göransson, Lars, ”Nureddins näsa”, i *Sälla jaktmarker och andra noveller*, red. Göransson, Lars & Wästerberg, Per (Stockholm, Atlantis, 1999), s. 19–26.
<https://litteraturbanken.se/f%C3%B6rfattare/G%C3%B6ranssonL/titlar/S%C3%A4llaJaktmarker/sida/19/faksimil>

Hammarén, Maria, *Skriva: en metod för reflektion*, 2 uppl. (Stockholm, Santérus Förlag, 2005).

Hermele, Annika & Samuelsson, Sofie, *Inkluderande bibliotek* (Stockholm: Regionbibliotek Stockholm, skriftserie 21, 2018).

Josefsson, Joel, *Döda inte en sångfågel: om folkbibliotekariers expertis och kompetenser kopplat till skrivverksamhet* (kandidatuppsats, Borås: Högskolan i Borås, 2016).
<https://hb.diva-portal.org/smash/get/diva2:953352/FULLTEXT01.pdf>

Lundgren, Lena, "En ponton för unga läsare", i *Jag vill göra något av det här: En antologi om tidskriften ponton*, red. Martina Lowden (Stockholm, 2020), s. 6–10.

Lönnlöf, Sebastian, *Skrivet om skrivande: skrivfrämjande böcker, övningar och aktiviteter* (Lund: BTJ Förlag, 2018).

Nyberg, Fredrik, *Den mjuka texten: om textsamtal* (Högskolepedagogiska texter, Göteborgs universitet, 2016).

Samuelsson, Sofie, *Jag har aldrig sett havet, men också det kan jag föreställa mig: en essä om hur skönlitteratur kan bidra till bibliotekariers kompetensutveckling* (magisteruppsats, Huddinge: Södertörns högskola, 2022).
<https://sh.diva-portal.org/smash/get/diva2:1700425/FULLTEXT01.pdf>

Samuelsson, Sofie, "Varför skriva?" Svensk biblioteksforening (2021).
<https://www.biblioteksforeningen.se/kronika/varfor-skriva/>

Schwarz, Eva (red.), *Bibliotekariens praktiska kunskap: om kunskap, etik och yrkesrollen* (Stockholm: Regionbibliotek Stockholm, skriftserie 17, 2016).

Woodson, Jacqueline, *Brun flicka drömmer* (Natur & kultur, 2018).
Diktцитatet på försättsbladet är från s. 183.

Övriga källor

Axfors, A. (17 oktober 2023), *Läskramp – vi är många som förlorat förmågan att förlora oss själva*. Sveriges radio.
<https://sverigesradio.se/avsnitt/laskramp-har-vi-forlorat-formagan-att-forlora-oss-sjalva>

Centrum för praktisk kunskap, Södertörns högskola, Stockholm:
www.sh.se/forskning/centrumbildningar-och-forskningsnatverk/centrum-for-praktisk-kunskap

Hedenström, E. (22 november 2019), *Bibblan*. Sveriges radio.
<https://sverigesradio.se/avsnitt/1392676>

Hetekivi Olsson, E. (29 juli 2019), *Sommar & vinter i P1*. Sveriges radio.
<https://sverigesradio.se/avsnitt/1319493>

Khalil, N. (11 juli 2023), *Sommar & vinter i P1*. Sveriges radio.
<https://sverigesradio.se/avsnitt/nora-khalilsommarpratarn-2023>

Nykvist, K. (5 juli 2022), *Läsning 1: Fem skäl för vuxna att läsa barnlitteratur*. Sveriges radio.
<https://sverigesradio.se/avsnitt/lasning-1-fem-skal-for-vuxna-att-lasa-barnlitteratur>

Skriv ord som känns, (2019). UR Play.
<https://urplay.se/serie/214704-skriv-ord-som-kanns>

Vulovic, J. (11 juni 2019), *För vissa är läsningen ett förräderi*. Sveriges radio.
<https://sverigesradio.se/avsnitt/for-vissa-ar-lasningen-ett-forraderi>

Wadström, F. (11 januari 2020), *Föräldrarnas berättelser lever i oss*.
<https://sverigesradio.se/avsnitt/1421966>

Webbplatser

www.arvsfonden.se

www.digiteket.se

www.folketshorna.se

www.nanowrimo.org

www.ponton.nu

Det sprudlar av skrivfrämjande på folkbiblioteken i Stockholms län. Det bubblar av skrivevenemang, projekt, kurser och workshops som får människor att lyfta pennan – kanske för allra första gången. Människor berättar sina historier, lyssnar till varandra och upplever vackra ord, fula formuleringar och nonsensord.

I *Vi skriver – om bibliotek och skrivande* lyfts exempel på skrivfrämjande från folkbibliotek i Stockholms län fram. Boken handlar om biblioteket som plats för skrivande för alla åldersgrupper, om biblioteket som utrymme för ord och berättelser.

Biblioteksmedarbetare har bidragit med texter om sina skrivfrämjandepraktiker till *Vi skriver – om bibliotek och skrivande*. Boken innehåller handledningar för dig som vill utforska skrivande, både kreativt och reflekterande, på bibliotek. Det finns många skrivövningar att prova och bli inspirerad av, samt mängder av tips till dig som vill skrivfrämja.

Vi skriver – om bibliotek och skrivande är framtagen av Regionbibliotek Stockholm och riktar sig till biblioteksmedarbetare på folkbibliotek, samt till alla andra som är intresserade av skrivande på bibliotek.